

Rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan 2024 – 2027

25. oktober 2023

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	6
2. ØKONOMIPLAN 2024 – 2027 OG BUDSJETT 2024. OVERORDNET DEL	11
2.1 Økonomisk status	12
2.2 Strategier og tiltak 2024 - 2027	14
2.3 Driftsinntekter og tilskudd	17
2.4 Driftsutgifter	19
2.5 Budsjettoversikt drift	20
2.6 Investeringsbudsjett 2024 - 2027	21
3. HANDLINGSPLAN 2024-2027	23
3.2 Samfunnsutvikling	23
3.2.1 Mål i kommuneplanen	23
3.2.2 Status og hovedutfordringer	24
3.2.3 Handlingsprogram 2024 - 2027	26
3.3 Helse og mestring	28
3.3.1 Mål i kommuneplanen	28
3.3.2 Status og hovedutfordringer	29
3.3.3 Handlingsprogram 2024 - 2027	30
3.4 Oppvekst og utdanning	30
3.4.1 Mål i kommuneplanen	30
3.4.2 Status og hovedutfordringer	31
3.4.3 Handlingsprogram 2024 - 2027	31
3.5 Kultur, idrett og fritid	33
3.5.1 Mål i kommuneplanens samfunnsdel	33
3.5.2 Status og hovedutfordringer	34

3.5.3 Handlingsprogram 2024 - 2027	34
3.6 Natur, miljø og klima	35
3.6.1 Mål i kommuneplanens samfunnsdel	35
3.6.2 Status og hovedutfordringer	36
3.6.3 Handlingsprogram 2024 - 2027	38
3.7 Kommuneorganisasjonen	39
3.7.1 Mål i kommuneplanens samfunnsdel	39
3.7.2 Status og hovedutfordringer	40
3.7.3 Handlingsprogram 2024 - 2027	42
4. ØKONOMIPLAN 2024- 2027 OG BUDSJETT 2024 FOR KOMMUNALOMRÅDENE OG FELLESKAPITLENE	44
4.1 Innledning	44
4.2 Kommunalområde Tidlig innsats og familie	44
4.2.1 Økonomiplan 2024 - 2027 og budsjett 2024	44
4.2.2 Økonomisk status og nøkkeltall	47
4.3 Kommunalområde Opplæring og inkludering	50
4.3.1 Økonomiplan 2024 - 2027 og budsjett 2024	50
4.3.2 Økonomisk status og nøkkeltall	53
4.4 Kommunalområde Mestring og velferd	57
4.4.1 Økonomiplan 2024 - 2027 og budsjett 2024	57
4.4.2 Økonomisk status og nøkkeltall	59
4.5 Lokalsamfunn	62
4.5.1 Økonomiplan 2024 - 2027 og budsjett 2024	62
4.5.2 Økonomisk status og nøkkeltall	64
4.6. Stab og utvikling	72
4.6.1 Økonomiplan 2024 - 2027 og budsjett 2024	72
4.6.2 Økonomisk status og nøkkeltall	74

4.7. Rådmannsgruppa	76
4.7.1 Økonomiplan 2024 - 2027 og budsjett 2024	76
4.7.2 Økonomisk status og nøkkeltall	76
4.8. Politisk ledelse	76
4.8.1 Økonomiplan 2024 - 2027 og budsjett 2024	77
4.8.2 Økonomisk status og nøkkeltall	77
4.9. Felles	77
4.9.1 Økonomiplan 2024 - 2027 og budsjett 2024	78
4.9.2 Økonomisk status og nøkkeltall	78
KAPITTEL 5 - BEVILGNINGSOVERSIKTER.....	79
5.1. BEVILGNINGSOVERSIKT - drift (årsbudsjett 2023 og økonomiplan 2024-2027).....	79
5.2. BEVILGNINGSOVERSIKT - Netto driftsutgifter fordelt pr driftsområde 2024-2027.....	81
5.3. BEVILGNINGSOVERSIKT - Investeringer (årsbudsjett 2023 og økonomiplan 2024-2027)	82
5.4. BEVILGNINGSOVERSIKT - Investeringer spesifisert - 2024-2027	84
5.5. Årlig utvikling i gjeld og andre vesentlige langsiktige forpliktelser	86
VEDLEGG 1 – KOMMUNALE SATSER OG EGENBETALINGER	87
<i>Foreldrebetaling barnehage.....</i>	<i>87</i>
<i>Foreldrebetaling for skolefritidsordning (SFO) .....</i>	<i>87</i>
<i>Praktisk bistand i hjemmet Månedspris avhenger av inntekt .....</i>	<i>88</i>
<i>Opphold sykehjem og institusjonsplass i Hovlitunet .....</i>	<i>88</i>
<i>Kjøkken Hovli .....</i>	<i>89</i>
<i>Trygghetsalarmer .....</i>	<i>89</i>
<i>Bevillingsgebyr - salgs- og skjenkebevillinger .....</i>	<i>89</i>
<i>Kulturskole .....</i>	<i>89</i>
<i>Kinobilletter .....</i>	<i>90</i>
<i>Offentlig bading .....</i>	<i>90</i>

Bibliotek	90
Leie av kommunale lokaler	91
Husleie i kommunale boliger utenom Hovlitunet	92
Utleiehytter	92
Skogsarbeider	92
Tomtepriser	92
Eiendomsgebyrer Vannforsyning:	92
LOKAL FORSKRIFT, GEBYRREGULATIV 2023 FOR BYGGESAKER, KART- OG OPPMÅLINGSARBEID MED MER	96

1. Innledning

Rådmannen legger med dette fram forslag til handlings- og økonomiplan med budsjett 2024-2027.

Netto driftsbudsjett for 2024 er på 431,9 millioner kroner. Dette er en økning på 2,5 millioner kroner sammenlignet med opprinnelig budsjett for 2023.

Investeringsbudsjettet er på til sammen 84,7 millioner kroner, herav investeringer i anleggsmidler på 70,1 millioner kroner. Lånebehovet (til investeringer i anleggsmidler) i 2024 er beregnet til 60,1 millioner kroner. Av de planlagte investeringene utgjør flomsikringstiltak i Hov sentrum 50 millioner kroner. Det er lagt til grunn at kommunen vil motta tilskudd fra NVE. Tilskuddet er forutsatt innbetalt som avdrag på lån så snart det er mottatt.

Søndre Land kommune har gjennom flere år vært i en krevende økonomisk situasjon. Det er gjennomført store og omfattende tiltak for å bedre situasjonen, men det tar tid før det er mulig å ta ut effekten av denne typen tiltak. Erkjennelsen av at det tar tid for å realisere innsparinger var, sammen med konsekvensen av flyktningsituasjonen, utløsende da kommunestyret allerede i april 2023 fikk seg forelagt sak om relativt betydelige endringer i budsjettet. Rådmannen skal være den første til å påpeke at det var uheldig at vi kom en slik situasjon, og at det er nødvendig å ta lærdom av dette for kommende år.

Lønns- og trygdeoppgjørene i 2023 var kostbare for Søndre Land kommune. Fordi kommunen har forholdsvis mange ansatte, og langt flere pensjonister (tidligere kommunalt ansatte), sammenlignet med andre kommuner av samme størrelse, blir våre utgifter spesielt store.

Hittil har det vært mulig å dekke budsjettoverskridelser ved bruk av fondsmidler. De ekstraordinære merutgiftene i 2023 innebærer at det ikke er tilstrekkelig med frie fondsmidler igjen. Det betyr at vi går mot et reelt underskudd, noe som også påvirker inngangen til budsjett- og økonomiplanarbeidet for perioden 2024-2027.

I forslaget til statsbudsjett gjøres det endringer i vertskommunetilskuddet. For å sikre vertskommuner mot brått inntektsbortfall når beboere faller fra, har det hittil vært en skjermingsordning. Søndre Land har et relativt lavt vertskommunetilskudd per beboer, og et element i skjermingsordningen har vært at kommuner som ligger under gjennomsnittlig vertskommunetilskudd per beboer, bare har vært trukket 50 prosent ved bortfall. Den foreslåtte endringen i tilskuddsordningen innebærer blant annet at skjermingsordningen avvikles. For 2024 gir ikke dette det helt store utslaget for Søndre Land kommune, men for de kommende årene innebærer det at vertskommunetilskuddet trappes raskere ned enn tidligere lagt til grunn.

Den krevende økonomiske situasjonen gjør at rådmannens forslag innebærer en betydelig realnedgang i netto driftsrammer sammenlignet med opprinnelig budsjett 2023. Når budsjetttrammene for 2023 senere er økt betydelig gjennom året, sier det seg selv at dette er et **svært stramt** opplegg. Sentralt i forslaget står:

- I størst mulig grad skjerming av tiltak som handler om tidlig innsats for å sikre framtidig økonomisk og sosial bærekraft.
- Forslag om strukturendringer tilpasset demografisk utvikling.

- Sikring av framtidig inntektsnivå ettersom vertskommunetilskuddet trappes ned og faller bort.
- Gjenoppbygging av fondsmidler for å dekke både antatt "underskudd" i 2023 og behovet for framtidige økonomiske reserver.

Rådmannen har stor forståelse for at forslagene som fremmes som en konsekvens av ovennevnte, vil oppleves som kontroversielle og vanskelige. Likevel er det rådmannens bestemte oppfatning at dette er nødvendige grep for å sikre at Søndre Land kommune igjen får en sunn kommuneøkonomi.

Nedenfor er det gjort rede for noen av tiltakene som er innarbeidet i forslaget. For mer omfattende og detaljert beskrivelse, vises til etterfølgende kapittel 4.

Innenfor kommunalområde *Tidlig innsats og familie* foreslås det igangsatt en utredning med sikte på nedlegging av Trevatn barnehage fra høsten 2025. Den lokale vedtaksfestede retten til barnehageplass foreslås også avvirket. Etter det rådmannen kjenner til, er det ingen andre kommuner i nærområdet som har en slik vedtektsfestet rett. Gitt den økonomiske situasjonen kommunen er i, finner ikke rådmannen det forsvarlig å opprettholde ordningen. I gjeldende økonomiplan for perioden 2023-2026 er det lagt inn en forutsetning om innsparing på utgiftene til barnevern. Denne forutsetningen opprettholdes, til tross for at det i budsjettforslaget fra Gjøvik-Land barnevern er lagt til grunn et vesentlig høyere nivå.

Elevtallet i Søndre Land-skolen er synkende. Det betyr at det er tilstrekkelig kapasitet til å samle alle barneskoleelever på Fryal skole. For kommunalområdet *Opplæring og inkludering* er det derfor lagt inn en reduksjon i budsjetttrammen tilsvarende effekten av nedleggelse av Odnnes skole fra høsten 2024. En eventuell nedlegging kan ikke uten videre vedtas i budsjettet. Den må i tilfelle komme som et resultat av en prosess i tråd med de særskilte saksbehandlingsreglene for skolenedleggelse. Sammenlignet med andre kommuner har Søndre Land også relativt høye utgifter på ungdomstrinnet. Derfor foreslås flere tiltak som innebærer en reduksjon i budsjettet for Søndre Land ungdomsskole.

Kommunalområde *Mestring og velferd* har de siste årene gjennomført flere krevende prosesser. Det er også dette kommunalområdet som treffes hardest av økningen i antall eldre. Dette til tross er Mestring og velferd det området som i forslaget til budsjett og økonomiplan treffes hardest av omstillingstiltak. Når det gjelder struktur, foreslås det blant annet å avvikle dagens drift ved Holmetunet og flytte beboerne inn på Hovlitunet. Det foreslås også strukturendringer i miljøarbeidertjenesten ved å tilby boliger nærmere personalbaser sentralt i kommunen. Hovlitunet er bygd med kapasitet for ei framtid med økt antall eldre. I det perspektivet vurderes det som forsvarlig å redusere antallet heldøgns omsorgsboliger.

Det største enkelttiltaket i kommunalområde *Lokalsamfunn* er knyttet til avdelingen for bygg og vedlikehold. Konsekvensen her vil blant annet være redusert kapasitet i tjenester til øvrige deler av organisasjonen. Det foreslås også å avvente økning av kapasiteten til håndtering av forureningsaker, og det legges til grunn at regionalt samarbeid innen arealforvaltning skal gi innsparingseffekt. Innenfor selvkostområdet er det lagt til grunn at brukerbetalingene skal tilsvare de totale kostnadene som er nødvendig for å produsere en tjeneste eller et produkt, som for eksempel vann, avløp og renovasjon.

I *Felles utviklings- og rådgiverstab* er det blant annet forutsatt reduserte utgifter til bemanning, og at staben i større grad skal sikre egen finansiering gjennom tilskuddsordninger og prosjektmidler.

I gjeldende økonomiplan er det lagt til grunn innføring av eiendomsskatt i Søndre Land. Se nærmere om dette nedenfor. I den forbindelse vil det være nødvendig å avsette en bemanningsressurs tilsvarende ett årsverk. Rådmannen forutsetter at dette skal være mulig å løse uten at bemanningen i *Stab* økes utover dagens nivå. Videre foreslås at tiltakene Menn i helse og Kombinasjonsforsøket avvikles fra høsten 2024. Kjør for livet (DRIVE) foreslås også avviklet.

For *Rådmannsgruppa* foreslås en reduksjon i driftsutgifter som i realiteten innebærer at det kun gjenstår budsjettmidler til lønn og en minimumsdrift.

Som en konsekvens av vedtatte endringer i godtgjøringsreglementet, foreslås postene for godtgjørelse under *Politisk ledelse* redusert med kr 100 000.

Som nevnt er det i forslaget til statsbudsjett foreslått endringer i vertskommunetilskuddet. Dette, sammen med at Søndre Land kommune har lavere frie inntekter enn de fleste andre kommuner, gjør at rådmannen mener det svært viktig å gjøre tiltak som gir kommunen inntekter framover. Det betyr at kommunen ikke kan ta seg råd verken til å unnlate å sikre 100 % inndekning på selykostområdene, eller til å avstå fra å innføre eiendomsskatt. Det samlede potensialet ved innføring av eiendomsskatt er anslått til minst 20 millioner kroner. Innføring tar tid, og 2024 og 2025 vil i tilfelle medgå til forberedelser. Derfor vil det disse årene være snakk om netto utgifter. Første innkrevingsår vil være 2026 med en anslått inntekt på 4 millioner kroner, økende til 7 millioner kroner i 2027.

Som nevnt vil kommunens frie fondsmidler være oppbrukt ved utgangen av 2023, og det er påregnelig at regnskapet vil vise et reelt underskudd. I den forbindelse viser rådmannen til kommunelovens § 14-11, første ledd. Her heter det:

Et merforbruk i driftsregnskapet til kommunekassen eller fylkeskommunekassen skal dekkes inn året etter at det oppsto. Hvis merforbruket ikke kan dekkes inn året etter at det oppsto, skal det dekkes inn senest det andre året etter at det oppsto.

Dette innebærer at budsjett og økonomiplan må ta høyde for inndekning av forventet underskudd i løpet av 2024, eventuelt at deler må dekkes i løpet av 2025. Dersom dette ikke lar seg gjøre, vil kommunen bli innmeldt i registeret om betinget godkjenning og kontroll (ROBEK).

I rådmannens forslag er det lagt til grunn følgende avsetninger til fond:

- 2024 – 16,5 millioner kroner
- 2025 – 30 millioner kroner
- 2026 – 15 millioner kroner
- 2027 – 19 millioner kroner

For 2024 er det påregnelig at den foreslåtte fondsavsetningen i realiteten vil medgå til å dekke forventet underskudd i 2023. Muligens vil dette også gjelde for deler av fondsavsetningen i 2025. For at kommunen skal gjenvinne økonomisk handlefrihet, er det imidlertid ikke tilstrekkelig med fondsavsetninger som dekker tidligere underskudd. Da er det helt nødvendig med en systematisk gjenoppbygging av frie fondsmidler.

Flere av tiltakene i budsjettforslaget for 2024 er lagt inn med helt års virkning. Av erfaring fra tidligere år, vet vi at det kan være svært vanskelig å oppnå. Strengt tatt burde budsjettforslaget derfor ha inneholdt en reserve for å ta høyde for den tiden det tar for å oppnå effekt av tiltak. En slik reserve er det ikke funnet rom for, noe som innebærer en risiko for at det ikke blir mulig med så store

avsetninger til fond som lagt til grunn. For å redusere risikoen, vil rådmannen umiddelbart etter at budsjettforslaget er lagt fram, ta initiativ til et samarbeid med de ansattes organisasjoner for å planlegge gjennomføringen tiltak. Rådmannen understreker at dette ikke handler om å forskuttere utfallet av den politiske behandlingen, men om å tilrettelegge for mest mulig effektive og gode prosesser i møte med det som blir et krevende arbeid.

Utgangspunkt for budsjettforslaget

Kommunestyret vedtok i møte 17. oktober 2022 ny samfunnsdel av kommuneplanen. Det følger av plansystemet at samfunnsdelen skal være utgangspunktet for kommunens økonomiske planlegging. Det foreliggende forslaget til handlings- og økonomiplan med budsjett tar utgangspunkt i samfunnsdelen.

Anbefalingene fra prosjektet *Søndre Land i møte med framtida* og erfaring og kunnskap opparbeidet gjennom *Folkehelse Søndre Land 2025*, er fremdeles relevante for situasjonen i kommunen. I det foreliggende forslaget er det tydelige spor som viser tilbake til disse prosjektene.

I en situasjon der det er nødvendig med omfattende tiltak for å oppnå økonomisk balanse, kan det umiddelbart være naturlig først å gå på oppgaver som ikke er lovpålagte. For rådmannen har det vært viktig å ha en bredere inngang enn som så.

Vi har i Søndre Land de siste årene vært opptatt av å prioritere tidlig innsats på alle områder. Det overordnede utgangspunktet har vært å forhindre framtidige hjelpebehov av ulike slag, og å gi flest mulig best mulig livskvalitet. Dette handler i vid forstand om sosial bærekraft.

Over tid er tidlig innsats også økonomisk regningsvarende for kommunen. Forebygging er langt rimeligere enn reparasjon. Vi har i dag store utgifter som til dels skyldes at vi ikke har vært gode nok på forebygging. Skal vi skape økonomisk bærekraft, er det derfor helt nødvendig å holde fast på satsingen på tidlig innsats, selv om det i flere tilfeller handler om å prioritere ikke-lovpålagte oppgaver og å øke innsatsen utover det lovverket stiller krav om.

Økonomisk status

Kommunens langsiktige mål for netto driftsresultat er 2,4 %. De siste årene har vi vært langt unna å nå dette målet. Med unntak av i 2021 har resultatet vært negativt siden 2018. I 2022 var netto driftsresultat - 7,2 %. Korrigert for premieavvik og bruk/avsetning til fond, var resultatet – 4,1 %. Dette er en uholdbar situasjon.

Dersom langsiktige plasseringer inkluderes, har Søndre Land kommune fremdeles solide fondsmidler. Per 31.12.2022 utgjorde de langsiktige plasseringene 268,3 millioner kroner. Disposisjonsfondene hadde på samme tidspunkt totalt en beholdning på ca. 4,1 % av brutto driftsinntekter. Anbefalt minimumsgrense er 6,8 %. Fritt disponible disposisjonsfond utgjorde 1,9 % av brutto driftsinntekter. Som følge av kommunens økonomiske situasjon, er disposisjonsfondene oppbrukt i 2023.

Netto lånegjeld var på ca. 110,5 % av brutto driftsinntekter per 31.12.2022. Kommunens langsiktige mål er 120 %. Måltallet er satt så vidt høyt som følge av låneopptaket ved bygging av Hovlitunet. På sikt er dette et i overkant høyt nivå på lånegjeld.

Forslaget til statsbudsjett for 2024 er basert på en samlet lønns- og prisvekst på 4,5 %. Dette er også utgangspunktet for rådmannens budsjettforslag.

2. Økonomiplan 2024 – 2027 og budsjett 2024. Overordnet del

Økonomisk handlingsrom er avgjørende for å kunne opprettholde og videreutvikle tjenestetilbudet til kommunens innbyggere. God økonomistyring og tydelige mål for driftsbudsjettet, investeringsbudsjettet og finansforvaltningen skal sikre en bærekraftig økonomi.

Søndre Land kommune har hatt store merforbruk i drift over flere år, og så godt som alle disposisjonsfond er brukt opp for å øke driftsbudsjettene. Dette betyr at den økonomiske situasjonen nå må betegnes som kritisk. Det er på det rene at situasjonen med vedvarende merforbruk i drift ikke kan fortsette.

Som et resultat av situasjonen som oppstod etter at kommunen fikk betydelige reduserte inntekter fra den statlige ordningen med tilskudd til ressurskrevende tjenester, samtidig som driftsutgiftene ved Hovlitunet viste seg å bli vesentlig større enn opprinnelig forutsatt, ble prosjektet Bærekraftige tjenester igangsatt. Målet med prosjektet er å tilpasse kommunens tjenester til et nivå som er bærekraftig over tid. Gitt utgangspunktet for prosjektet, var det naturlig at jobben startet i avdelingen for tilrettelagte tjenester i Mestring og velferd. Det er viktig å nevne at det her er gjort en stor jobb i kommunalområdet Mestring og Velferd, blant annet med gjennomgang av alle vedtak om tjenester og av bemanningsplaner. Resultatet viser at dette begynner å få effekt, men i langt mindre grad enn det totale behovet for innsparing.

Lønn og sosiale utgifter utgjør den desidert største kostnaden i kommunal sektor. Derfor er det ikke til å komme forbi at innsparinger i det alt vesentlige vil måtte handle om stillinger. Det er et prioritert mål at kommunen i størst mulig grad skal klare dette uten å måtte gå til oppsigelser. Dette krever at det må gjøres strenge prioriteringer når noen slutter/pensjoneres, slik at muligheter for omplassering av de ansatte vurderes før det ansettes nye.

Forvaltning av kommunens langsiktige plasseringer er regulert i økonomi- og finansreglementet, som ble revidert med virkning fra 01.01.2018, i tillegg til en mindre omfattende revidering i 2021. I henhold til reglementet skal de totale plasseringene inflasjonsjusteres årlig (med utgangspunkt i beholdningen pr. 31.12.2020) i samsvar med utviklingen i konsumprisindeksen. Beholdning på inflasjonsfondet er p.t. 0, da det har vært nødvendig å bruke av dette fondet for å dekke opp merforbruk i driften.

Videre skal avsetningen til bufferfond helst tilsvare minimum den risikoberegning (stresstest) som foreligger ved utgangen av hvert år. Beholdningen på bufferfondet er p.t. 0, da det også har vært nødvendig å bruke av dette fondet for å dekke opp merforbruk i driften.

2.1 Økonomisk status

Kommunens økonomistyring er basert på følgende mål:

Beskrivelse	Mål 2022	Resultat 2022	
Nivå på bufferfondet (jf årlig «stresstest»)	Min 21 mill	6 mill	
Nivå inflasjonsfondet (med utg.punkt i beholdning på langsiktige plasseringer 31.12.2020)	Min i takt med inflasjonen	0	
Øvrige disposisjonsfond (i % av brutto driftsinntekter)	Min 3,0 %	1,9 %	
Netto lånegjeld (i % av brutto driftsinntekter)	Maks 120 %	110,5 %	
Nivå investeringer (i % av driftsinntektene)	Maks 5,5%	11,5 %	
Nivå driftsutgifter (i % av driftsinntekter)	Maks 92,5 %	100,3 %	
Netto driftsresultat (i % av brutto driftsinntekter)	Min 2,4 %	-7,2 %	

Søndre Land kommune har fortsatt relativt store fondsmidler, men nivået på disposisjonsfond må betegnes som kritisk lavt.

KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4 2022	Landet uten Oslo 2022	Innlandet 2022
Netto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter (prosent)	2,1	-7,0	1,9	2,7	1,4
Frie inntekter pr. innbygger (kr)	67 521	69 834	73 806	67 020	67 314
Fri egenkapital drift i prosent av brutto driftsinntekter (prosent)	11,9	4,2	12,6	14,5	15,9
Brutto investeringsutgifter i prosent av brutto driftsinntekter (prosent)	14,7	12,1	10,7	13,9	11,6

Tabellen viser at kommunen sliter med driften, men fortsatt har en rimelig tilfredsstillende egenkapitalsituasjon.

De frie inntektene ligger på et godt nivå, men dette skyldes at kommunens beregnede utgiftsnivå er høyt i forhold til landsgjennomsnittet, og blir kompensert i utgiftsutjevningen i rammetilskuddet.

Det høye investeringsnivået de siste årene gjenspeiles også i tabellen.

Netto driftsresultat over år

Når man holder premieavviket og avsetninger/bruk av bundne fond utenom, viser korrigert netto driftsresultat -4,08% i 2022. Premieavviket og fondsføringene er poster i regnskapet som påvirker driftsresultatet i stor grad og varierer veldig fra år til år. Det er derfor viktig å korrigere for disse postene for å få sammenlignbare driftsresultater.

Kommunens bærekraftige langsiktige nivå på netto driftsresultat er satt til 2,4 %. Bokført netto driftsresultat var i 2022 på -7,23%.

Total fondsbeholdning

Kommunens totale fondsbeholdning har hatt en svært negativ utvikling de siste årene, av samme årsak som nevnt ovenfor. Denne utviklingen har fortsatt i 2023, og det har vært nødvendig å bruke det aller meste av disposisjonsfondene til å øke driftsrammene i 2023.

Disposisjonsfond

Beholdningen på kommunens disposisjonsfond er redusert gjennom 2022 og prognosen for 2023 tilsier at beholdningen blir brukt opp. Årsaken er at det er brukt betydelige beløp for å øke driftsbudsjettene.

Netto lånegjeld

Kommunens netto lånegjeld har de siste årene økt mye, grunnet store investeringer som i det alt vesentlige er lånefinansiert. Søndre Land kommune hadde i 2022 en gjeld pr. innbygger på kr. 105.204. Gjelden har hatt en liten økning i 2023. En så høy lånegjeld er belastende for kommunens økonomi, og det er et viktig mål å få lånegjelden ned på et lavere nivå.

Langsiktig gjeld

I den langsiktige gjelden er pensjonsforpliktelsene inkludert. Disse utgjør en betydelig del av kommunens langsiktige gjeld, selv om andelen pensjonsforpliktelser er synkende.

Pensjonsforpliktelsene i kroner pr. innbygger er spesielt høye i Søndre Land. Disse forpliktelsene skriver seg i stor grad fra vertskommunerollen for tidligere institusjonsbeboere i kommunen, og som har ført til at kommunen har mange medarbeidere fra 1990-tallet. For disse har kommunen forpliktelser til framtidig pensjonsutbetalinger. Kommunesektoren har en ytelsesbasert pensjonsordning hvor de ansatte er garantert en viss andel av sluttlønnen når de går av med pensjon. Pensjonspremien som arbeidsgiver betaler, øker i takt med lønnsøkningen.

Pensjon og vertskommuneansvaret

Som nevnt ovenfor har kommunen store pensjonsutgifter som blant annet skyldes rollen som vertskommune i forbindelse med ansvarsreformen fra 1991. Det har årlig blitt budsjettert med nedtrekk av driftsrammene, og fra 2013 har noe av vertskommunetilskuddet blitt avsatt til et pensjonsfond. Dette fondet hadde ved inngangen til 2022 en beholdning på 17,5 mill. Det har imidlertid vist seg nødvendig å bruke dette fondet til å øke de budsjetterte driftsrammene i løpet av 2022, slik at fondet nå er tomt.

På grunn av kommunens anstrengte økonomi er det ikke planlagt å sette av til dette fondet i 2024 og videre utover i planperioden.

Langsiktige plasseringer

Søndre Land kommune hadde tidligere store verdier i aksjer i VOKKS AS og Oppland Energi AS. Disse aksjene ble solgt i 2002 og 2004, og salgsverdien ble investert i langsiktige plasseringer, forvaltet i samarbeid med DNB Markets. Kommunen har et økonomi- og finansreglement, som sist ble revidert med virkning fra 1. januar 2018, samt en mindre revidering i 2021. I dette reglementet er rammene for hvordan pengene kan plasseres og forvaltes stadfestet.

Den totale beholdningen av langsiktige plasseringer pr. 31.12.2022 var på 268,3 mill.

Kommunen hadde ved utgangen av 2022 en samlet avkastning (for perioden 2002 – 2022) av sine langsiktige plasseringer på 172,2 mill. Avkastningen har variert ganske mye fra år til år, og det er særlig variasjoner i aksjemarkedet som gjenspeiler seg i avkastningen.

Det ble i 2022 vedtatt å selge inntil 50 mill. av de langsiktige plasseringene for å bedre kommunens likviditet. Av dette ble 30 mill. solgt i 2022, og ytterligere 20 mill. er solgt ut i 2023.

Det kan nevnes at markedsverdien av de langsiktige plasseringene pr. 30. september 2023 er 259,5 mill., og avkastningen så langt i 2023 er 11,2 mill.

I kommunens økonomi- og finansreglement står det som følger:

Bufferkapitalen skal helst utgjøre minimum den risikoberegning (stresstest) som foreligger ved utgangen av hvert år.

Avsetning til bufferkapital var ved utgangen av 2022 6,0 mill. Ved revidering av budsjettene i forbindelse med rapporteringen for 1. tertial 2023 ble hele bufferkapitalen brukt til å øke driftsbudsjettene, slik at beholdningen nå er null. Det er et viktig mål å bygge opp igjen bufferkapitalen til et forsvarlig nivå, men i budsjettet for 2024 er det ikke rom for avsetning til bufferkapital.

Videre står det i økonomi- og finansreglementet:

Med utgangspunkt i summen av langsiktige plasseringer pr. 31.12.2020 skal det pr. 31.12 hvert år være avsatt på fond til inflasjonsjustering i samsvar med endring i konsumprisindeksen pr. 31.12 hvert år.

På samme måte som for bufferkapitalen er også mye av avsetningen til inflasjonsjustering brukt til å øke driftsbudsjettene, samt at noe ble brukt til å finansiere investeringsregnskapet Dette ble gjort i 2022, og beholdningen på dette fondet er null.

2.2 Strategier og tiltak 2024 – 2027

I planperioden er det viktig å fortsatt fokusere på stram og god økonomistyring i hele organisasjonen for å komme i en situasjon uten merforbruk i ordinær drift. Det vil stille krav til enda tøffere prioriteringer.

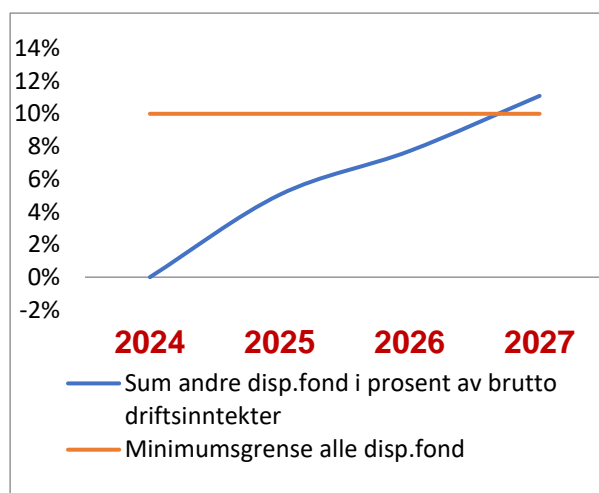
For å unngå ytterligere press på det kommunale budsjettet må kommunen lykkes med å bli en mer nærings- og boattraktiv kommune. Den nye administrative strukturen legger til rette for ytterligere

ressursinnsats på dette området på tvers av alle avdelinger i organisasjonen. Samtidig må ressursbruken snus mer i retning av tidlig innsats og livsmestring. Til slutt nevnes et generelt behov for å gjennomgå tildeling av tjenester, både innen barnehage, skole og mestring og velferd.

Videre må nedtrappingen av vertskommuneansvaret intensiveres for å være godt rustet til fremtidig bortfall av vertskommunemidler. Det ble startet en nedtrappingsplan med en tilhørende avsetning til pensjonsfond, og ved utgangen av 2021 stod det 17,5 mill. på dette fondet. I løpet av 2022 er imidlertid hele beløpet brukt til å øke driftsrammene, slik at beholdning i skrivende stund er null. Det er ikke planlagt noen avsetninger til dette fondet i planperioden. Her må nevnes at en skjermingsregel for nedtrekk i vertskommunetilskuddet har ført til at vertskommunetilskuddet har vært på omtrent samme beløp i mange år. Fra og med 2024 vil Helsedirektoratet fjerne skjermingsregelen, og dette betyr at det faktiske nedtrekket for hver vertskommunebruker som faller fra vil bli betydelig større i årene som kommer.

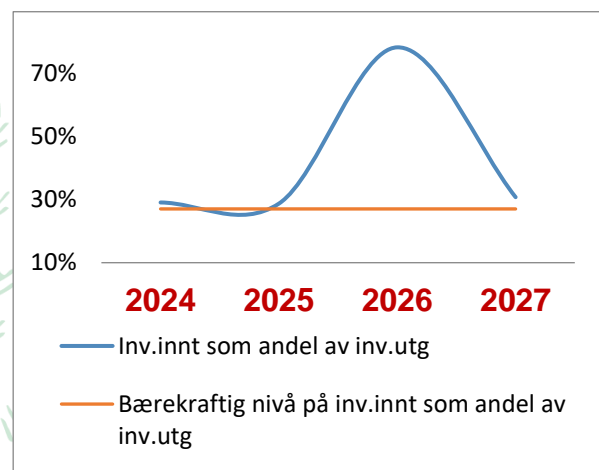
I samsvar med krav i ny kommunelov er det lagt inn en del langsiktige bærekraftige økonomiske måleindikatorer i årets budsjettokument. Siden det er forholdsvis nytt med slike langsiktige mål må det forventes endringer/tilpasninger de kommende år.

De budsjetterte måltallene i forhold til de langsiktige målene vises i tabellene under.

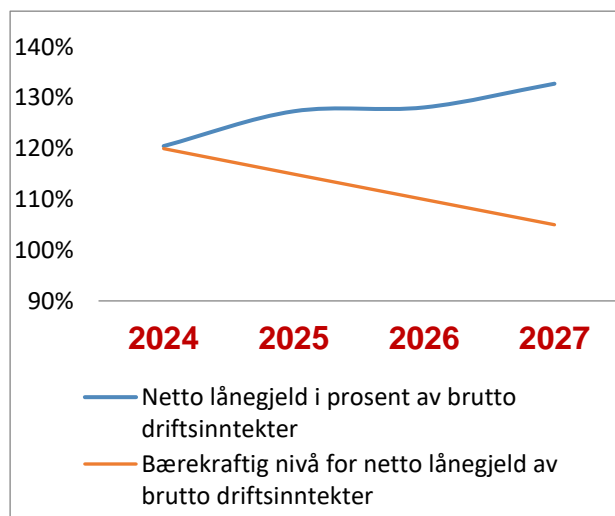
Disposisjonsfond

Langsiktig mål for beholdning på disposisjonsfond bør være minimum 10,0%. Svake økonomiske resultater de siste årene har gjort det nødvendig å bruke det aller meste av fondsmidlene, slik at målet for 2027 er at disposisjonsfondene skal være på 11,1% av brutto driftsinntekter.

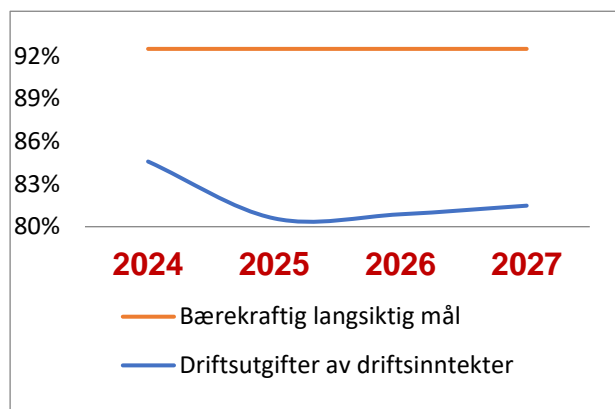
Investeringsinntekter som andel av investeringsutgifter

Målet for investeringsinntektens andel av investeringsutgiftene bør minimum være 27,0%. Som figuren viser så svinger dette tallet en del i planperioden. I 2026 er det forventet å motta et stort tilskudd som gjør at inntektene øker mye, mens i de øvrige årene er investeringsinntektene på et lavere nivå.

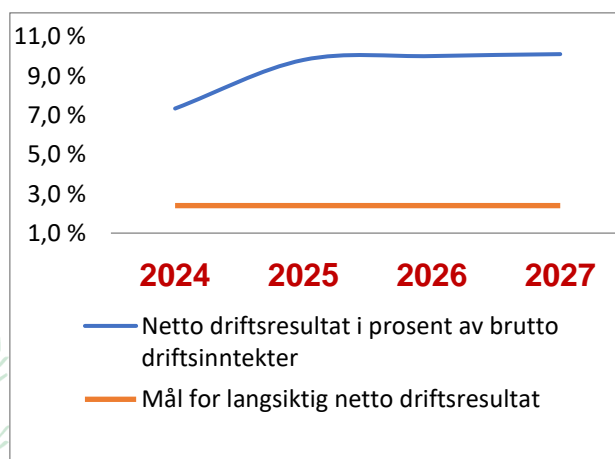
Netto lånegjeld i prosent av brutto driftsinntekter

Det langsiktige målet for netto lånegjeld i prosent av brutto driftsinntekter er å ikke overstige 105%. De store investeringene de siste årene gjør imidlertid at lånegjelden blir stor, og ved utgangen av planperioden er det beregnet at lånegjelden er 132% av brutto driftsinntekter.

Driftsutgifter som andel av driftsinntekter og renteinntekter

Mål for driftsutgifter i prosent av driftsinntekter er maksimalt 92,5 %. I hele planperioden ligger driftsutgiftene godt under dette nivået, og vil i 2027 ligge på 81%.

Netto driftsresultat i planperioden

Måltallet for netto driftsresultat er minimum 2,4 % av brutto driftsinntekter. Som tabellen viser ligger det budsjetterte resultatet godt over dette nivået i planperioden, og vil i 2027 ligge på 10%.

2.3 Driftsinntekter og tilskudd

	Regnskap 2022	Budsjett 2023 oppr	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026	Budsjett 2027
Skatteinntekter	147 321 046	145 000 000	150 934 000	152 251 000	152 251 000	152 251 000
Eiendomsskatt	0	0	0	0	4 000 000	7 000 000
Rammetilskudd	241 117 203	245 031 000	265 855 000	271 243 000	270 804 000	271 106 000
Vertskommune- tilskudd	64 393 300	64 000 000	65 362 000	58 100 000	53 260 000	48 420 000
Investerings- kompensasjoner	1 007 653	739 000	1 000 000	900 000	800 000	700 000
SUM	453 839 202	454 770 000	483 151 000	482 494 000	481 115 000	479 477 000

Skatt og rammetilskudd

Ifølge forslag til statsbudsjettet for 2024 anslås det at Søndre Land kommune vil motta 416,8 mill. i frie inntekter, som er skatteinntekter og rammetilskudd.

Skatteinntektene er budsjettert med 150,9 mill. i 2024 som er en økning på 3,6 mill. i forhold til den faktiske skatteinngangen 2022. Rammetilskuddet er budsjettert med 265,9 mill.

Befolkningsutviklingen i kommunen er av stor betydning for inntektene fra skatter og rammetilskudd, og det er særdeles viktig å unngå nedgang i befolkningen.

Eiendomsskatt

Søndre Land kommune er en av svært få kommuner som ikke har innført eiendomsskatt.

Kommunen er inne i en svært krevende økonomisk situasjon, og for å sikre at kommunen har tilstrekkelige inntekter til å kunne produsere gode og forsvarlige tjenester til innbyggerne foreslår rådmannen at kommunen innfører eiendomsskatt.

Det vil eventuelt ta noe tid før inntektene fra eiendomsskatt kommer, og i økonomiplanen er det lagt inn inntekter på 4,0 mill. i 2026 og 7,0 mill. i 2027. Dette forutsetter at det fattes vedtak om å innføre eiendomsskatt innen kort tid.

Det er ikke gjort oppdaterte beregninger av hvor store inntektene fra eiendomsskatt vil kunne bli, men det antas at inntektene på sikt vil overstige 20 mill. pr. år.

Vertskommunetilskuddet

Vertskommunetilskuddet er budsjettert med 65,3 mill. for 2024, og er basert på 27 brukere ved utgangen av 2022.

Vertskommunetilskuddet er en kompensasjon som følge av ansvarsreformen for psykisk utviklingshemmede i 1991. Inntektene reduseres etter hvert som brukerne faller fra. Når den siste brukeren går bort, forsvinner vertskommuneinntektene. Det synes rimelig å anta at det vil det skje i løpet av forholdsvis få år.

En skjermingsregel for nedtrekk i vertskommunetilskuddet har ført til at vertskommunetilskuddet har vært på omtrent samme beløp i mange år. Fra og med 2024 har Helsedirektoratet foreslått å fjerne skjermingsregelen, og dette betyr at det faktiske nedtrekket for hver vertskommunebruker som faller fra vil bli betydelig større i årene som kommer. I rådmannens budsjettforslag er det tatt høyde for å fjerne denne skjermingsregelen.

Investeringskompensasjoner

Husbanken gir kompensasjon for renter og avdrag for å stimulere til bygging til spesielle formål. Det kompenseres for renter tilsvarende den til enhver tid flytende rente i Husbanken, uavhengig av hvordan investeringene er finansiert.

Det er budsjettet med 1,0 mill. i investeringskompensasjoner i 2024.

Finansinntekter av langsiktige plasseringer

Det er budsjettet med en avkastning på 18 mill. kr av langsiktige plasseringer i 2024. Det er ikke planlagt å sette av noe til buffer- og inflasjonsfond i 2024, slik at hele beløpet forutsettes brukt i driften.

Kommunens langsiktige plasseringer forvaltes i samsvar med kommunens økonomi- og finansreglement. Dette reglementet ble revidert på høsten 2021, slik at kravet til inflasjonsjustering ble endret. Det reviderte reglementet sier at det med utgangspunkt i beholdning av langsiktige plasseringer pr. 31.12.2020 hvert år skal være en avsetning til inflasjonsjustering tilsvarende økningen i konsumprisindeksen. Bufferfondet skal helst utgjøre minimum den risikoberegning (stresstest) som foreligger ved utgangen av hvert år.

På grunn av kommunens anstrengte økonomiske situasjon er det dessverre ikke rom for å sette av til buffer- og inflasjonsfond i 2024 eller utover i planperioden.

Brukerbetaling og leieinntekter

Satsene for leieinntekter og brukerbetaling framgår av vedlegg 1 – kommunale satser og egenandeler.

Endring i satser fra 2023 til 2024 er vurdert individuelt, og det er derfor en del variasjon i satsene.

Generelt er økninger utover forventet lønns- eller prisstigning grunnlagt.

	Årsgebyr 2023	2024	2025	2026	2027
Vann	9 126	10 940	12 621	11 920	12 624
Avløp	9 422	11 322	12 584	13 622	14 193
Renovasjon	2 953	3 543	3 898	4 396	4 394
Slamtømming	768	768	1 243	1 420	1 399
Feiing	322	306	313	323	333
Samlet endring	22 591	26 879	30 659	31 681	32 943

Det foreslås ingen endringer i tilkoblingsgebyret for vann og avløp for 2024. Ordningen med å dele inn tilkoblingsgebyret i to satser, en lav og en høy sats opprettholdes. Når det gjelder antall abonnenter,

er det forutsatt 10 nye abonnenter i 2024. Abonnementsgebyrene for vann og avløp er også uendret, mens betalingen for forbruk pr. m³ endres henholdsvis fra 50,64 til 68,78 inkl. mva for vann, og fra 48,73 til 67,73 inkl. mva for avløp. Totalt innebærer dette en økning på 19,9% for vann og 20,2% for avløp for en gjennomsnitts husstand som forbruker 100 m³ vann i året.

Økningen skyldes blant annet:

- Inndekning av underskudd i driften tidligere år – inkl. prognose for 2023
- Betydelig økte strømkostnader (bidrar til underskudd i 2023)
- Økte kapitalkostnader pga. renteøkninger (bidrar til underskudd i 2023)
- Generell høy prisøkning (materialer, drivstoff mm)

Når det gjelder gebyret for slamtømming er det uendret, mens gebyrer for kontroll og oppfølging av avløpsanlegg i spredt bebyggelse økes med 19,8%. Gebyret for feiing for fast bebodde- og fritidseiendommer reduseres med 5,0%. Gebyr for kommunal renovasjon økes med 20,0%.

Det legges inn 5,2% prisstigning i kap. B (betaling etter medgått tid) og C (gebyrer for arbeid etter plan- og bygningsloven). Det legges inn 5,2% prisstigning i kap. E (areal-endringer) og F (eierseksjonering). Det legges inn en rabatt for de som tar i bruk digital byggesøknad, som noe kompensasjon for at den enkelte må betale ekstra til leverandør av løsningen. Søknadspliktige solkraftanlegg på tak/vegg gis et rimelig gebyr

2.4 Driftsutgifter

Pris- og lønnsforutsetninger

Forslag til statsbudsjett for 2024 er basert på en samlet lønns- og prisvekst (deflator) på 4,5%.

Avsetningen til lønnsoppgjøret i 2024 er budsjettetert med 9,5 mill. De årlige lønnsoppgjørene er vekselvis hovedoppgjør og mellomoppgjør. I 2023 er det mellomoppgjør, og i planperioden er det beregnet 8,0 mill. i årene med mellomoppgjør, og 9,5 mill. i årene med hovedoppgjør.

Renter, finans og premieavvik

	Regnskap 2022	Oppr budsjett 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026	Budsjett 2027
Renteinnt og gevinst langsiktige plasseringer	-4 803 478	-20 100 000	-20 400 000	-20 500 000	-20 500 000	-20 500 000
Renteutgifter	15 616 645	18 100 400	25 000 000	27 700 000	30 600 000	28 300 000
Avdrag på lån	24 825 629	31 500 000	30 200 000	34 300 000	40 300 000	35 800 000
Netto avs fond	-45 431 489	3 716 600	16 500 000	30 000 000	15 000 000	19 000 000
Premieavvik	18 817 477	-15 000 000	-7 000 000	-7 00 000	-7 000 000	-7 000 000

Det er et prioritert mål i budsjettet og videre i planperioden å ha mulighet til å sette av midler på disposisjonsfond.

I forslaget til budsjett og økonomiplan er det lagt opp til å sette av i alt 103 mill. til disposisjonsfond i løpet av planperioden.

Avsetning til frie driftsfond

Fondsnavn:	Beholdning pr 1.1.2023	Budsjett netto avs 2023 - oppr	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026	Budsjett 2027
Inflasjonsjustering	0	0	0	0	0	0
Bufferkapital	6 000 000	0	0	0	0	0
Pensjonsfond	7 600 000	0	0	0	0	0
Premieavviksfond	0	0	0	6 000 000	0	5 000 000
Bredbåndsutb	10 000 000	0	0	0	0	0
Disposisjonsfond	2 179 281	5 000 000	16 500 000	14 000 000	12 000 000	14 000 000
Kommuneskogen	0	0				
Forsikringsfond	0	0				
Integreringsfond	0	0	0	10 000 000	3 000 000	0
Utviklingsfond	0	0				

2.5 Budsjettoversikt drift

	Budsjett 2023 – oppr	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026	Budsjett 2027
BARNEHAGE	74 500 000	76 000 000	75 200 000	74 700 000	74 200 000
SKOLE	78 300 000	89 700 000	75 100 000	72 300 000	72 700 000
MESTRING OG VELFERD	186 500 000	203 000 000	187 500 000	186 100 000	184 800 000
LOKALSAMFUNN	42 400 000	42 900 000	42 300 000	42 400 000	42 300 000
Felles	6 200 000	-16 500 000	-6 800 000	4 700 000	7 200 000
Stab og utvikling	29 600 000	31 800 000	32 500 000	30 500 000	30 500 000
Rådmannsgruppe	6 900 000	7 100 000	7 100 000	7 100 000	7 100 000
Politisk ledelse	5 000 000	4 900 000	5 100 000	4 900 000	5 100 000
Premieavvik		-7 000 000	-7 000 000	-7 000 000	-7 000 000
Sum ordinær drift	429 400 000	431 900 000	411 000 000	415 700 000	416 900 000
Skatter og rammetilskudd	448 900 000	483 200 000	482 500 000	481 100 000	479 500 000
Renter og finans inkl fondsavsetning og premieavvik	19 500 000	51 300 000	71 500 000	65 400 000	62 600 000
RESULTAT	0	0	0	0	0

Tabellen viser tall for alle kommunalområder for hele planperioden. For ytterligere detaljer henvises det til de respektive kommunalområdene.

Tallene for 2023 gjelder det *opprinnelige* budsjettet. Disse ble endret i forbindelse med årsprognosen i første og andre tertialrapport for 2023.

2.6 Investeringsbudsjett 2024 - 2027

Det er budsjettet med totalt 70,1 mill. som investering i anleggsmidler i 2024.

Imidlertid gjelder 50,0 mill. flomsikringstiltak i Hov sentrum. Det kreves at flomsikringstiltak gjøres før det kan startes opp med nye boligfelt.

Det er lagt inn i alt 105 mill. kr. i flomsikringstiltak i årene 2024, 2025 og 2026.

For slike tiltak er det mulig å søke NVE om tilskudd på inntil 80% av investeringsutgiften som delfinansiering. Inntil kommunen har mottatt svar på søknaden om tilskudd vil det ikke bli startet opp noe arbeid med flomsikringstiltak.

Selvkostinvesteringer til vann, avløp og renovasjon (VAR) i 2023.

Det er i budsjettet for 2024 planlagt å investere 13,2 mill. innen VAR-området, som i sin helhet gjelder V/A-investeringer i området Brurudbakka. Dette er vurdert som kritisk å komme i gang med, og prosjektet er planlagt å vare i 3 år.

Øvrige investeringsprosjekter i 2023.

Av andre store planlagte investeringsprosjekter kan nevnes tilpasning av arealer NAV-kontoret. Dette vurderes som kritisk for å ivareta sikkerhet på en forsvarlig måte.

Utover de nevnte prosjektene, er det ikke planlagt noen store investeringsprosjekter i 2023.

Investeringsplan 2022-2025 – nye investeringsbehov

INVESTERINGSPLAN	2024	2025	2026	2027
Sum investering i ANLEGGSMIDLER	70 100 000	71 150 000	121 900 000	65 500 000
Nye låneopptak	60 100 000	61 150 000	29 900 000	55 500 000

Tabellen viser planlagte investeringer og tilhørende låneopptak i økonomiplanperioden.

For 2024 gjelder som nevnt 50,0 mill. flomsikringstiltak, og dette videreføres med henholdsvis 30 mill. og 25 mill. i 2025 og 2026. Det er i planperioden forutsatt tilskudd fra NVE. Dette beløpet er planlagt innbetalt på lån så snart tilskuddsbeløpet er mottatt.

Av andre store investeringsprosjekter i planperioden kan nevnes V/A-investeringer i Brurudbakka. Dette starter opp med 13,2 mill. i 2024, og det er planlagt med 13,5 mill. i 2025 og 13,5 mill. i 2026.

Videre er det i planperioden lagt inn en generell opprusting av tekniske anlegg i Søndre Land hallen med 20 mill. i 2026, samt en energieffektivisering av rådhuset med 40 mill. i 2026 og 40 mil. I 2027.

Både når det gjelder Søndre Land hallen og rådhuset er omfanget ukjent, og beløpene er ren stipulering.

Beregning av låneopptak:

	2024	2025	2026	2027
Investeringer i anleggsmidler	70 100 000	71 150 000	121 900 000	65 500 000
-momskomp	-10 000 000	-10 000 000	-20 000 000	-10 000 000
- tilskudd			-72 000 000	
Sum låneopptak (avrundet)	60 100 000	61 500 000	29 900 000	55 500 000

De årlige låneopptakene beregnes ut fra de totale investeringene inkl. MVA. Så gjøres det fradrag for MVA-kompensasjon, eventuelt bruk av fond, eventuelle tilskudd, samt ubrukte lånemidler fra året før.

Andre investeringer

Startlån

Det er budsjettetert med en årlig bevilgning til startlån. Startlån er en husbankordning som administreres av kommunene. Kommunen låner opp i Husbanken for videreutlån til innbyggere som trenger finansiering til boligkjøp, og som ikke får finansiering i andre banker. Dette er ordinære lån som forutsettes tilbakebetalt etter en fastsatt plan.

Egenkapitalinnskudd KLP

Bevilgning av forventet innskudd av egenkapital i KLP. Eksakt beløp blir klart sommeren 2024.

Avsetning til ubundet investeringsfond

Det er i perioden planlagt salg av tomter og andre eiendommer/driftsmidler. Disse inntektene er planlagt satt av til ubundet investeringsfond med 2,0 mill. hvert år i perioden 2024 – 2027.

For ytterligere detaljer om investeringer henvises det til *Bevilgningsoversikt investeringer spesifisert 2024-2027*.

3. Handlingsplan 2024-2027

Handlingsplanen viser hvordan de overordnede målene og satsingsområdene i vedtatt kommuneplan skal følges opp i kommende fireårsperiode.

Kommuneplanens overordnede målsetting:

Søndre Land skal gjennom bærekraftige løsninger være et attraktivt lokalsamfunn for folk i alle livets faser.

I det følgende presenteres mål, utfordringer og tiltak for hver av kommuneplanens satsingsområder

3.2 Samfunnsutvikling

3.2.1 Mål i kommuneplanen

Kommunens samfunnsutvikling skal styrke lokalsamfunnets attraktivitet som bosted og arbeidsted. Det skal legges til rette for økt verdiskapning både innenfor eksisterende og nye næringer. Kommunen har mål om å øke antall innbyggere og antall arbeidsplasser. Satsingen på sentrumsutvikling og grendeutvikling skal videreføres, og det skal jobbes for bedre kommunikasjonsmessig infrastruktur.

Delmål	Strategier og satsingsområder
Søndre Land kommune skal ha vekst i antall innbyggere og antall arbeidsplasser.	<ul style="list-style-type: none"> Attraktive boliger og boligområder utvikles i tråd med behovet. Nye boliger bør hovedsakelig utvikles i etablerte tettsteder med eksisterende infrastruktur. Kommunen skal til enhver tid kunne tilby ferdig regulerte næringstomter. Kommunen skal tilrettelegge for industriell virksomhet tilknyttet det grønne skiftet. Utviklingsaktører, næringsetablerere og innbyggere skal oppleve kommunen som en god medspiller og veileder. Kommunen vil legge til rette for bygging av ny fritidsbebyggelse i åsene og langs Randsfjorden. Kommunal informasjon og kommunikasjon kjennetegnes av pålitelighet, aktualitet og god tilgjengelighet. Søndre Land skal være en aktiv deltaker i regionalt samarbeid.
Verdiskapningen knyttet til reiselivet skal økes.	<ul style="list-style-type: none"> Søndre Land kommune skal sammen med andre berørte kommuner gjennomføre et prosjekt knyttet til etterbruken av Valdresbanen. Randsfjorden og strandsonen skal videreutvikles som friluft- og rekreasjonsområde.

	<ul style="list-style-type: none"> Kommunen skal legge til rette for satsing på lokal mat og kulturbaserte opplevelser.
Grendeutvikling og sentrumsutvikling styrker kommunens identitet og legger til rette for nye møteplasser.	<ul style="list-style-type: none"> Det skal drives en grendeutvikling basert på de enkeltes grendenes styrker og egenart. Utviklingen skal skje i samarbeid med befolkningen i grendene. Hov sentrum skal være et attraktivt møtested for kommunens egne innbyggere, næringsdrivende og besøkende.
Søndre Land har en godt utbygd infrastruktur for kommunikasjon.	<ul style="list-style-type: none"> Kommunen er aktiv med å fremme lokale behov i fylkeskommunale og statlige prosesser knyttet til veiutbygging og offentlig kommunikasjon. Kommunen samarbeider med private utbyggere av digital infrastruktur.
De eldre får flere gode og aktive leveår.	<ul style="list-style-type: none"> Reformen "leve hele livet" skal følges opp. Det skal utvikles flere boliger tilpasset behovet for eldre. Det skal være enkelt å bo hjemme så lenge som mulig.

3.2.2 Status og hovedutfordringer

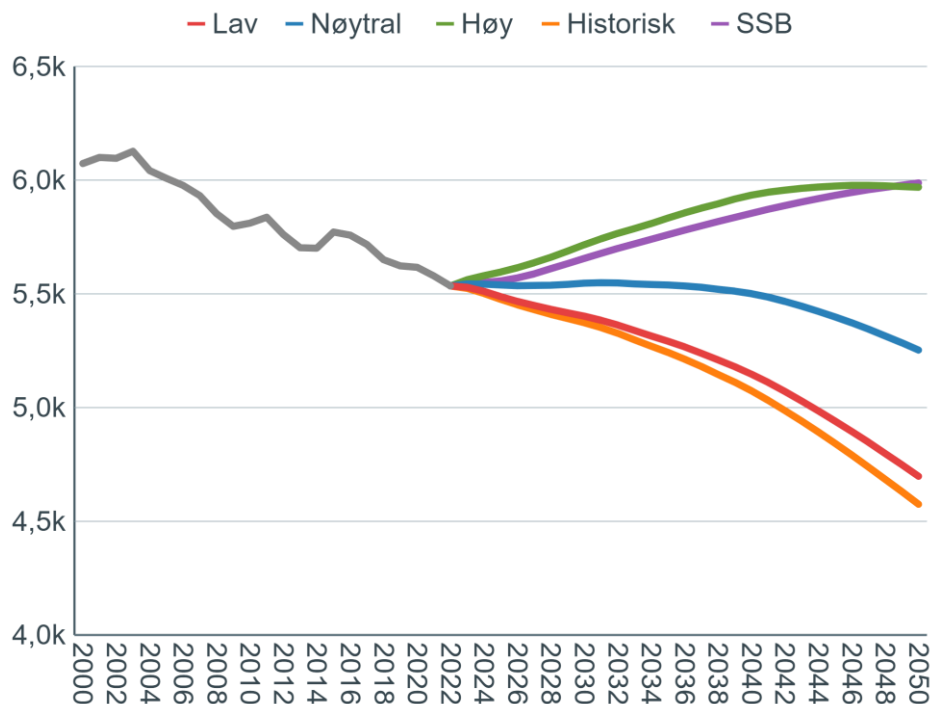
Befolkningsutvikling

Tabellen nedenfor viser utviklingen i folketall fra 1.1.2020 til 30.6.2023. Folketallet gikk ned i årene 2020 og 2021, men har deretter økt. Økningen skyldes innvandring fra utlandet. Fødselsoverskuddet og innenlandsk tilflytting har vært negativ i hele perioden. Det er gledelig å registrere at antall fødsler første halvår 2023 gir indikasjon om at fødselstallet for året som helhet kan bli høyere enn i de tre foregående årene.

	2020	2021	2022	2023 (endr. t.o.m 30.6)
Folketall 1. januar	5617	5579	5535	5564
Fødte	27	36	38	24
Døde	62	52	88	31
Fødselsoverskudd	-35	-16	-50	-7
Innflyttinger	297	301	320	138
Utflyttinger	300	328	242	128
Nettoinnflytting	-3	-27	78	10
Befolkningsendring	-38	-44	29	3

Figuren nedenfor viser fem ulike scenarier for utviklingen av folketallet i Søndre Land fram til 2050. Fire av scenariene tar utgangspunkt i Telemarksforskningens attraktivitetsmodell og viser hvordan befolkningstallet kan utvikle seg avhengig av lokalsamfunnets attraktivitet. Det femte scenariet, den lille linjen, er SSB sin framskrivning.

Scenariet med nøytral attraktivitet viser en nedgang i folketallet i Søndre Land fra 5 535 innbyggere i 2022 til 5 253 innbyggere i 2050. I scenariet med høy attraktivitet vil folketallet vokse til 5 969 innbyggere i 2050. Framskrivningen fra SSB opererer med en vekst i folketallet på linje med scenariet med høy attraktivitet.

I kommende økonomiplanperiode ser det ut til å bli en nedgang i aldersgruppen 0 – 5 år. Antallet barn i skolealder holder seg ganske stabilt første del av perioden, men vil deretter antagelig gå ned. Antallet innbyggere over 65 år øker, spesielt gjelder det gruppen over 80 år.

Den demografiske utviklingen med nedgang i folketallet og endring i alderssammensetning er en betydelig utfordring for Søndre Land. Færre innbyggere betyr nedgang i kommunens inntekter (statlig rammetilskudd), mangel på kvalifisert arbeidskraft og skjev befolknings sammensetning. Dessuten blir grunnlaget for å drive handelsvirksomhet og privat tjenesteyting mindre.

Endringer i alderssammensetningen gir en forskyving av utgiftsbehovet mellom sektorene. Kommunalområde Mestring og velferd vil få et økt utgiftsbehov som følge av flere pleietrengende eldre, mens utgiftsbehovet i kommunalområdene Tidlig innsats og familie og Opplæring og inkludering går ned etter hvert som antall barnehagebarn og skoleelever blir færre.

Arbeidsmarked og sysselsetting

Attraktive arbeidsplasser er viktig for å trekke til seg flere innbyggere. Arbeidsmarkedet og sysselsettingen er derfor viktige parametere for utviklingen i folketallet.

Tabellen nedenfor viser utviklingen i antall arbeidsplasser innenfor ulike næringer i perioden 2019 til 2022. Samlet er antall arbeidsplasser forholdsvis stabilt, men likevel med en svakt nedadgående tendens. Nedgangen er størst innenfor varehandel, samferdsel, finanstjenester og offentlig administrasjon. Antall arbeidsplasser innenfor sekundærnæringene har derimot økt.

Sysselsatte personer etter arbeidssted	2019	2020	2021	2022
01-03 Jordbruk, skogbruk og fiske	109	112	108	115
05-43 Sekundærnæringer	216	231	232	252
45-82 Varehandel, samferdsel, finanstj.	290	330	329	302
84 Off.adm., forsvar, sosialforsikring	70	65	95	87
85 Undervisning	188	129	126	129
86-88 Helse- og sosialtjenester	684	717	667	667
90-99 Personlig tjenesteyting	45	39	42	36
00 Uoppgitt	23	26	28	23
SUM	1625	1649	1627	1611

Sysselsatte per 4. kvartal med arbeidssted Søndre Land etter næring. Kilde SSB statistikkbanken, tabell 13472.

Andelen sysselsatte er lav i Søndre Land sammenlignet med landet som helhet. I Søndre Land er sysselsettingen i alderen 20 – 66 år ca. 71 %, mens den i landet som helhet ligger på omkring 77 %. Det er imidlertid gledelig å registrere at andelen sysselsatte i Søndre Land økte med ca. ett prosentpoeng fra 2020 til 2022. (Kilde SSB statistikkbanken, tabell 11618).

Folkehelse

Folkehelseinstituttet utarbeider folkehelseprofiler for alle kommuner. Disse folkehelseoversiktene viser at Søndre Land over tid skårer under gjennomsnittet på blant annet følgende indikatorer:

- Andelen innbyggere i aldersgruppen 30 – 39 år med utdanning på videregående eller høyskolenivå.
- Andelen innbyggere i aldersgruppen 0 – 17 år i lavinntektsfamilier
- Andelen innbyggere 20 – 29 år med stønad til livsopphold
- Forventet levealder

3.2.3 Handlingsprogram 2024 - 2027

Boligutvikling

Arbeidet med å utvikle boligområdene Grettejordet og Klinkenbergstoppen fortsetter. I 2023 er det vedtatt reguleringsplaner for begge områdene. Arbeidet med flomsikring og håndtering av overvann planlegges gjennomført i 2024 under forutsetning av godkjent søknad om tilskudd fra NVE.

Næringsutvikling

I henhold til kommuneplanens samfunnsdel har Søndre Land kommune som mål å bidra til etablering av industriell virksomhet knyttet til det grønne skiftet. Et av disse grepene ligger i arbeidet med industriområdet ved Hasvalsætra, på 982 mål. Formålet er å posisjonere seg strategisk for større virksomheter i den grønne skifte, med behov for betydelige arealer, arbeidskraft og kraftuttak. Reguleringsplanen «Raufoss Industripark Vest, Hasvalsætra» ble vedtatt av kommunestyret i januar 2023. Arbeidet med industrielle partnere for posisjonering, markedsføring og salg er i gang. Siden starten har det vært 5-6 interessenter for området, som tilfredsstillende kommunens formål med reguleringen. 2024 vil handle om å få presentert prospektet i markedet, og øke deltakelsen i aktuelle industrielle markeder.

I kommunens arealplan er det tidligere satt av et område på 321 mål, langs Fv 247 og mot Fv 33. Kommunestyret har vedtatt at dette området nå skal reguleres. Arbeidet er noe forsinket på grunn av stor pågang og mange planer hos Arealforvaltning, men arbeidet planlegges startet i 2024. Reguleringen vil ytterligere styrke tilretteleggingen for næringsetableringer, og vårt engasjement for en bærekraftig næringsutvikling tilknyttet Hasvalsætra som et kraftknutepunkt. I tillegg ligger det konsesjonssaker fra selskapet Energeia for solkraftverk til behandling hos NVE, på begge sider av kommunegrensene i området. Statnett er også i et konsesjonsløp for etablering av ny transformatorstasjon og en transmisjonslinje på 420 kV.

Innsats for å øke verdiskapningen knyttet til reiselivet har også utviklet seg. Eiendommen Grimebakken, som ble overtatt av et privat utbyggingsselskap i 2022, er nå under utvikling som et fritids- og hytteområde. Reguleringsplanen er vedtatt, og utbygger har informert kommunen om at Enger Havn bli en del av en TV-serie, med planlagt produksjonsstart i 2025. Dette vil bidra til økt interesse for Søndre Land kommune som reisemål, samtidig som det styrker vår posisjon som en attraktiv destinasjon for turisme og fritidsaktiviteter.

Det er en økende interesse for å starte egne virksomheter, og deltakelsen på tvers av kommunene og regionale forum, gir bredere og bedre tilbud. Det er god og økende deltakelse på flere områder, som etablererkurs, søknader på kommunale fond – og det er også tildelt midler fra regionalt næringsfond i 2023.

Nøkkelen til suksess er å se næringsutvikling i et tversektorielt samarbeid, der et tett og nært samarbeid med både kommunikasjons, areal og planavdeling, teknisk, kultur, helse og oppvekst er viktig for en helhetlig samfunnsplanlegging. I dette ligger blant annet utviklingen av et sterkt kommunesenter, gode boforhold, opplevelser og tilrettelagte boligtomter er en del av dette bildet. Videreutvikling og aktivt bruk av «Nettverk for boattraktivitet og næringsutvikling» er et viktig verktøy i så måte.

Stedsutvikling

Overordnet konsept for utvikling av Hov sentrum ble vedtatt av kommunestyret våren 2022. Etter dette har administrasjonen prioritert utvikling av Fladsrudtomta og arbeidet med reguleringsplan for Hovlandsvegen. Forslaget til reguleringsplan for Hovlandsvegen ble vedtatt i kommunestyret i juni 2023.

Etterbruk av Valdresbanen

Stortinget vedtok i juni 2021 å frigjøre banelegemet langs Valdresbanen til andre formål. De fem kommunene langs den nedlagte banestrekningen vedtok i starten av 2023 å sette i gang et forprosjekt for å se på muligheten for å etablere en turveg på strekningen. Rapporten fra forprosjektet vil antagelig bli lagt fram i desember 2023.

Bredbånd

Kommunen har mottatt ca. 8 millioner kroner til bredbåndsutbygging fra fylkeskommunen og Nkom. I tillegg har kommunestyret vedtatt å bevilge inntil 13 millioner kroner til prosjektet. Utbyggingen omfatter områdene: Landåsbygda, Nordre Østbygda, Skjeskroken, Vestsida, Enger, Halmrast, Bergegarda-Svingvoll, Fluberg-Hov, Trevatn og ovenfor Hov. Framdriftsplanen innebærer at alle områdene vil være bygget ut med fiber innen sommeren 2024

3.3 Helse og mestring

3.3.1 Mål i kommuneplanen

Søndre Land sine innbyggere skal oppleve trygghet, tilhørighet og mestring gjennom hele livet.

Det skal satses på helsefremmende og forebyggende arbeid for å oppnå god folkehelse, motvirke utenforskap og redusere risikoen for sykdom og tidlig død. Innbyggerne skal leve selvstendige liv, oppleve mestring i hverdagen og ha tilgang til helhetlige, effektive og virksomme helsetjenester til riktig tid. Kommunen skal sikre bærekraftige helsetjenester som er rustet for framtida.

Delmål og satsningsområder, som ligger til grunn i kommuneplanens samfunnsdel:

Delmål	Strategier og satsningsområder
Søndre Land kommune arbeider helsefremmende og forebyggende for å oppnå god folkehelse, motvirke utenforskap og redusere risikoen for sykdom og tidlig død.	<ul style="list-style-type: none"> • Helhetlig fokus på folkehelse i alle planer og all planlegging • Lokalsamfunnet legger til rette for møteplasser og helsefremmende aktiviteter. • Arbeidet med å forhindre utenforskap knyttet til utdanning, arbeid og det digitale samfunn skal videreføres. • Dreie ressursinnsatsen mot helsefremmende og forebyggende arbeid og aktivitet. • Hverdagsmestring er fokus i alle tilbud og tjenester. • Vi jobber etter prinsippet «Tidlig inn i alle aldre». • Bredt lavterskeltilbud og gruppetilbud med fokus på mestring.
Innbyggerne lever selvstendige liv og opplever mestring i hverdagen.	<ul style="list-style-type: none"> • Styrket hverdagsrehabiliteringsteam som kartlegger behov, funksjon og sosialt nettverk, og veileder i hjemmet. • Et aldersvennlig samfunn er forankret og etablert i hele kommunen. • Vi jobber etter prinsippet «Hva er viktig for deg?». • Brukerinvolvering i utforming og evaluering av tilbud.

	<ul style="list-style-type: none"> • God og hensiktsmessig innbyggerdialog og lett tilgjengelig informasjon om tilbud og tjenester.
Innbyggerne gis helhetlige, effektive og virksomme helsetjenester til riktig tid.	<ul style="list-style-type: none"> • Tjenesteutvikling baseres på erfart kunnskap, beste og neste praksis. • Helhetlig innsatstrapp. • Strategisk og fleksibel ressursforvaltning. • Riktig kompetanse og ressursutnyttelse. • Bruke ressurser og gi tjenester på tvers av kommunalområder og avdelinger til det beste for innbyggerne. • Vi samarbeider med helseforetaket og de øvrige kommunene i regionen for å gi best mulig tjenester.
Helsetjenestene er bærekraftige og rusta for fremtiden.	<ul style="list-style-type: none"> • Utvikle samspillet mellom kommunale tjenester, pårørende, frivillige, sosiale entreprenører og lokalsamfunnet for øvrig. • Tildeling av tjenester tilpasses den enkeltes mestringmuligheter. • Digitalisering og velferdsteknologi, • Fokus på innovasjon og optimalisering av daglig drift i tjenestene, • Aktiv deltagelse i helseregionen og helsefellesskapet, • Legge til rette for å rekruttere og beholde ansatte, • Styrke lederkompetansen og innovasjonen, • Redusere sykefraværet.

3.3.2 Status og hovedutfordringer

Kommunalområde Mestring og velferd utgjør en større andel av virksomheten i Søndre Land kommune enn i de fleste andre kommuner av tilsvarende størrelse. Dette skyldes vertskommunerollen etter ansvarsreformen i 1991. Denne delen av virksomheten trappes gradvis ned. Samtidig øker andelen eldre i befolkningen. Å håndtere begge disse utfordringene, til dels på én gang, stiller store krav til omstillingsevne.

I og med Hovlitunet har Søndre Land kommune fått et svært framtidsrettet omsorgssenter. Det ligger fortsatt et potensial i utnyttelsen av Hovlitunet som en ressurs i kommunal tjenesteyting, og som en møteplass og aktivitetsarena for hele kommunen.

“Tidlig innsats i alle aldre” står sentralt i Søndre Land kommune. For å sikre sosial og økonomisk bærekraft er det viktig at tjenestene våre har en innretning som stimulerer til fokus på mestring og livskvalitet.

3.3.3 Handlingsprogram 2024 - 2027

I 2024 vil utviklingsarbeidet i kommunalområde Mestring og velferd i stor grad handle om oppfølging og videreføring av arbeidet i prosjektet *Bærekraftige tjenester*. Dette er godt samsvarende med føringene i kommuneplanens samfunnsdel, og helt nødvendig for å sikre at kommunen framtidig skal kunne gi gode og tilpassede tjenester innenfor tilgjengelige økonomiske rammer.

Nært beslektet er arbeidet med helhetlig innsatstrapp. Det handler ikke minst om å gi brukerne våre riktige tjenester til riktig tid, med særlig vektlegging av mestringperspektivet. I dette arbeidet er samarbeidet i helseregionen en styrke.

Satsingen på velferdsteknologi vil fortsatt være prioritert både i 2024 og i resten av økonomiplanperioden.

3.4 Oppvekst og utdanning

3.4.1 Mål i kommuneplanen

Barn og unge i Søndre Land kommune skal ha en trygg, sunn og utviklende oppvekst som gjør at alle får et godt voksenliv med deltakelse i samfunns- og arbeidsliv.

Barnehagebarn og skoleelever skal oppleve trygghet og mestring i en inkluderende barnehage og skole. Tverrfaglig innsats skal bidra positivt til unges livsmestring og motvirke utenforskap. Det skal jobbes for høy grad av trivsel og fellesskap i gode og inkluderende læringsmiljøer, med aksept for å leve ut sine drømmer. Alle barn skal oppnå gode lekeferdigheter og skoleelevene våre skal utvikle funksjonelle leseferdigheter.

Delmål	Strategier og satsningsområder
Alle barn og unge med familie skal oppleve trygghet og mestring i en inkluderende barnehage og skole slik at de gleder seg til neste dag	<ul style="list-style-type: none"> • Tidlig innsats skal være et grunnleggende prinsipp i helsestasjon, barnehage og skole. • Tilrettelegge arenaer for mestring og meningsfull fritid for alle • Barnehager og skoler bidrar til et godt grunnlag for videre utdanning, arbeid og samfunnsdeltakelse • Sikre gode overganger i barnehage og skole, som gir barn, ungdom med familie en opplevelse av sammenheng og helhet
Den tidlige og tverrfaglige innsatsen bidrar positivt til unges livsmestring og motvirker utenforskap	<ul style="list-style-type: none"> • Bygge et godt «lag» rundt barnet, med fokus på lett tilgjengelig tverrfaglig kompetanse. • Alle barn og unge med foreldre skal oppleve en tilgjengelig og støttende jordmor, helsesykepleier – og skolehelsetjeneste
Høy grad av trivsel og fellesskap i gode og inkluderende læringsmiljøer, med aksept for å leve ut sine drømmer	<ul style="list-style-type: none"> • Inkluderende og tilpasset opplæring i barnehage og skole. • Systematisk arbeid med gode barnehage- og skolemiljø. • Vektlegging av relasjonskompetanse og bruk av Trygghets sirkelen /COS som et grunnleggende utgangspunkt i møte med den enkelte

	<ul style="list-style-type: none"> • Bidra til at barn og unge medvirker i beslutninger som gjelder dem selv. • Videreforedle FYSAK-modellen i grunnskolen
Alle barn skal oppnå gode lekeferdigheter og alle elever skal utvikle funksjonelle leseferdigheter	<ul style="list-style-type: none"> • Læring gjennom lek og variert aktivitet i barnehage og skole. Lekens egenverdi skal sikres • Systematisk språk- og begrepslæring i barnehagene, og en god begynneropplæring i lesing som grunnleggende ferdighet på småskoletrinnet. • Dysleksivennlig undervisning i alle grunnskolenes fag gjennom hele grunnskoleløpet.

3.4.2 Status og hovedutfordringer

Fokus på tidlig innsats og styrket tverrfaglig samarbeid er sentrale elementer i satsingene på oppvekstfeltet. Kommunen møter utfordringer med ungt utenforskap og psykisk uhelse, og mange barn og unge innehar svake språk- og leseferdigheter. Befolkningsutviklingen viser i tillegg at det blir færre barn og unge i våre barnehager og skoler.

Kommunens barnehagestruktur gir et godt grunnlag for et kostnadseffektivt og kvalitativt godt barnehagetilbud framover. Vi har skoler og barnehager med fantastiske uteområder, og andelen med fagutdannet personell er høy i alle ledd i oppvekstsektoren. Dette gjelder også helsestasjonen, jordmor og skolehelsetjenesten – som i tillegg er styrket utover lovpålagt bemanningsnorm.

Delmål og satsningsområder, som ligger til grunn i kommuneplanens samfunnsdel:

3.4.3 Handlingsprogram 2024 - 2027

Konkretisering av ovenstående mål og strategier ved følgende satsinger:

- Implementering av nytt læreplanverk
- Implementering av kommunal plan for trygt og godt barnehage- og skolemiljø
- Videreutvikling av COS i barnehage og skole
- Tidlig innsats og intensiv opplæring: Sikre skolenes plikt til intensiv opplæring for elever på 1.-4. trinn, som står i fare for å bli hengende etter i lesing, skriving og regning. Implementere revidert plan for begynneropplæringen
- Regionale kompetansetiltak:
  - Barnehage (Rekomp): Barnehagebasert utviklingsarbeid med fokus på ledelse
  - Skole (Dekomp): Inkluderende opplæring, bruk av ressurspersoner i egen organisasjon og organisasjonsutvikling
- Kompetanseløftet for spesialundervisning og inkluderende praksis. Nasjonal satsing; «Bygge laget» rundt barnet/eleven. Fokus på inkluderende opplæring.

- Videreutdanning: «Kompetanse for kvalitet». Nasjonal satsing som legger til rette for kompetanseheving for lærere i relevante fag. Stipend og vikarordning.
- Barnevernsreformen: Mer kommunalt ansvar rundt det forebyggende arbeidet og kompetansehevende tiltak innenfor traumesensitivt arbeid, samt foreldreveiledning gitt til ansatte i helsestasjon/skolehelsetjeneste, PPT, barnehage og skole. Styrke samarbeidet mellom kommunalområdene påkreves i møtet med reformen.

3.5 Kultur, idrett og fritid

3.5.1 Mål i kommuneplanens samfunnsdel

Søndre Land kommune skal ha et variert kultur- og fritidstilbud som stimulerer til deltakelse og mestring, og styrker fellesskapet og tilhørigheten i lokalsamfunnet. Kommunen skal legge til rette for et aktivt lag- og foreningsliv.

Kommunen skal ha et levende kulturliv, godt bibliotektilbud og attraktive arrangementer. En aktiv kulturskole skal gi barn og unge kultur- og mestringsopplevelser og legge til rette for mangfold, integrering og utvikling. Ungdomsklubben skal ha økende relative besøkstall, opprettholde gode åpningstider og utvide aktivitetsnivået. Søndre Land kommune ønsker et yrende foreningsliv som bidrar til mangfold, tverrsektorielt samarbeid og gode møteplasser. Det skal legges til rette for idrett og fysisk aktivitet for alle.

Følgende delmål og satsningsområder er lagt til grunn i kommuneplanens samfunnsdel:

Delmål	Strategier og satsningsområder
Kommunen skal ha et levende kulturliv, godt bibliotektilbud og attraktive arrangementer.	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke kunst og kultur aktivt i utvikling av kommunen. • Fremme mangfold; ha et kulturtilbud tilpasset og tilgjengelig for alle, med gode møteplasser i det offentlige rom. • Sørge for tilgang til opplæring i kunst og kultur for barn og unge. • Samarbeide med frivillige organisasjoner, lokale kunstnere, næringsliv og andre eksterne aktører.
En aktiv kulturskole som gir barn og unge kultur- og mestringsopplevelser og legger til rette for mangfold, integrering og utvikling.	<ul style="list-style-type: none"> • Utrede nye lokaler til kulturskolen som er tilfredsstillende etter dagens kulturskolestandard. • Ta i bruk og utvikle rammeplanen for kulturskolen.
En ungdomsklubb som har økende relative besøkstall, som opprettholder sine gode åpningstider og utvider sitt aktivitetsnivå.	<ul style="list-style-type: none"> • Utvide aktivitetsnivået med målsetning om daglig aktivitet. • Utvide tilbudet for å nå flere målgrupper, særskilt tilbud til de yngste (Juniorklubb).
Et yrende foreningsliv som bidrar til mangfold, tverrsektorielt samarbeid og gode møteplasser.	<ul style="list-style-type: none"> • Faste årlige møtepunkter mellom kommunen og lag og foreninger. • Sikre gode møteplasser og vedlikeholde kommunens fysiske bygg og anlegg til å tilfredsstille dagens standard.

<p>Kommune tilrettelegger for idrett og fysisk aktivitet for alle.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Formidle mulighetene for fysisk aktivitet inne og ute og inspirere til deltagelse. • Innsats for å aktivisere mennesker i alle aldre og med ulike forutsetninger. • Bidra til å utvikle og vedlikeholde idrettsparker/-anlegg og tilrettelegge for mangfold. • Tilrettelegge for nærmiljøanlegg for idrettslig aktivitet. • Aktivt samarbeid med idrettsrådet og frivillige lag og organisasjoner.
--	--

3.5.2 Status og hovedutfordringer

Kommunen har mange ildsjeler som bidrar både i lag og foreninger og som profesjonelle utøvere. Bredder og kvalitet gjenspeiler den store frivillighetsinnsatsen som preger kommunen. I 2022 ble både kulturprisen og frivilligprisen delt ut og de skal deles ut på nytt i 2024. Kultursalen ble oppgradert i 2022 og arbeidet med oppgradering av biblioteket ble ferdig vinteren 2023. Videre ble nye lokaler til kulturskolen på rådhuset ferdig sommeren 2023. Dette skaper mer moderne og attraktive møteplasser. Ungdommens hus tilrettelegger for økt aktivitet og utvidede åpningstider. Av attraktive arrangementer fremheves bygdefestivalen Tid for Tømmer og Jul i Søndre Land som arrangement som fremhever lokalsamfunnet på en god måte.

Kommunens utfordringer knyttet til befolkningsutvikling og utenforskap har betydning for kulturtilbudet. Kulturtilbud og kulturaktiviteter må gjøres relevant og interessant for et økende antall eldre, og for innbyggere som ikke er i arbeid eller utdanning. De økonomiske rammebetingelsene blir stadig mer krevende, og det er en utfordring å utvikle kulturtilbudet innenfor begrensede økonomiske rammer.

3.5.3 Handlingsprogram 2024 – 2027

For 2024 planlegges det med følgende satsningsområder:

- Videreutvikling av Søndre Land bibliotek, med fokus på biblioteket som arena og møteplass. Samt gjøre lokalet, utstyret og inventaret mer tilgjengelig gjennom meråpent bibliotek.
- Skape synergi opp mot kulturskole, meråpent bibliotek og kultursal siden kulturskolen har fått egne lokaler på rådhuset.
- Sikre mer gjennomføring av den vedtatte frivilligmeldingen.
- Opprettholde det gode servicenivået på skiløypekjøring i kommunen. Dette er et "billig" tiltak for å bidra til å opprettholde attraktiviteten til kommunen.

3.6 Natur, miljø og klima

3.6.1 Mål i kommuneplanens samfunnsdel

Søndre Land kommunen skal bidra til å sikre biologisk mangfold, og forvalte naturområder, vannforekomster og kulturlandskap på en bærekraftig måte.

Jorda, vannet og lufta skal ha god miljøkvalitet. Ulovlig forurensning og forsøpling skal reduseres til et minimum. Dyrket mark skal ivaretas. Søndre Land kommune skal tilpasse seg til forventete klimaendringer, og bidra til reduserte klimagassutslipp. Naturmangfold og verdifull natur beskyttes, og det jobbes for miljøvennlig forbruk og redusert avfallsmengde i kommunens egne virksomheter. Søndre Land kommune har god beredskap mot kriser og uønskete hendelser.

Delmål	Strategier og satsingsområder
Søndre Land kommune bidrar til reduserte klimagassutslipp.	<ul style="list-style-type: none"> • Kommunale bygg skal ha energiforsyning basert på fornybare energiformer. • Kommunen skal legge til rette for mer miljøvennlig transport. • Kommunen inspirerer til og gjør det enkelt for innbyggerne og næringslivet å ta gode klimavalg og redusere klimagassutslipp. • Gjennom arealplanlegging legges det til rette for klimavennlig bolig- og næringsutvikling. • Kommunen skal jobbe for etablering av næringsvirksomhet som bidrar til det grønne skifte nasjonalt og internasjonalt. • Kommunen bruker miljøsertifiseringer som verktøy for miljøtiltak og økt miljøbevissthet i kommunale virksomheter og i næringslivet.
Jorda, vannet og lufta skal ha god miljøkvalitet. Forurensning og forsøpling skal reduseres til et minimum. Hensynet til dyrket mark skal ivaretas.	<ul style="list-style-type: none"> • Sikre at forurensning fra utslipp ikke overstiger vannets, jordas eller luftas selvrensingskapasitet. • Regional vannforvaltningsplan skal implementeres i kommunalt planverk og daglig arbeid. • Sikre at miljøstandarder i elver, bekker og sjøer opprettholdes der hvor den er tilfredsstillende og økes der den er mangelfull. • Andelen husstander tilknyttet offentlig avløpsanlegg skal økes

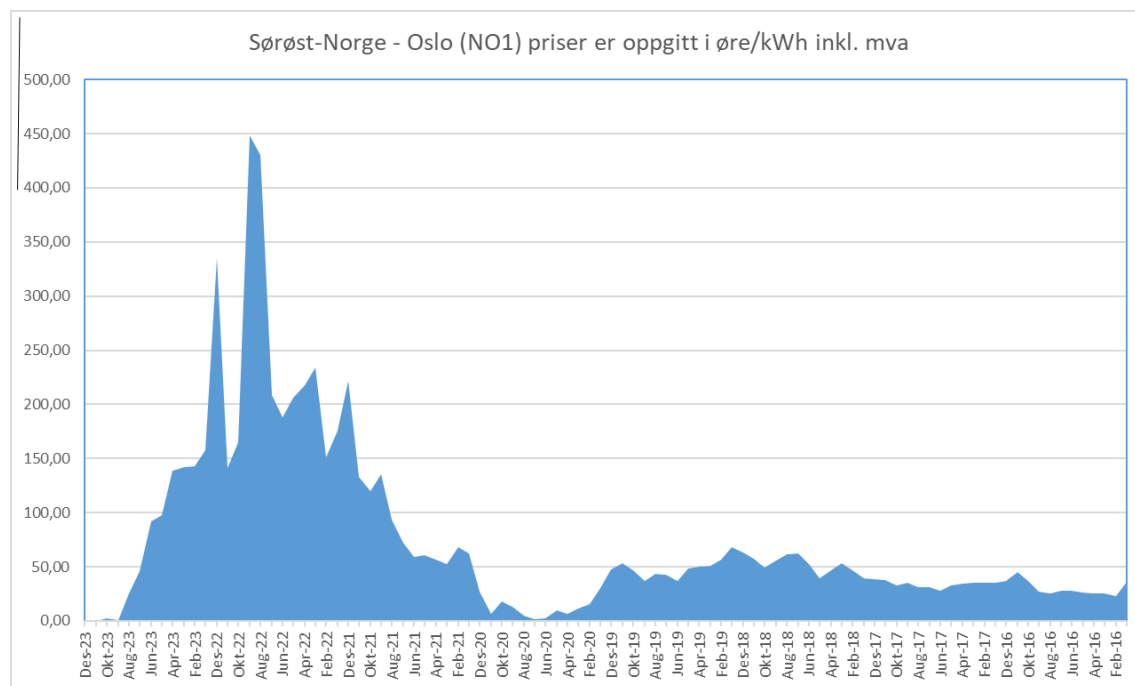
	<ul style="list-style-type: none"> • Forurensende utslipp og forsøpling skal reduseres til et minimum gjennom veiledning og pålegg. • Før dyrka mark omdisponeres skal alternativer være vurdert og matjordplan være utarbeidet. Det utarbeides jordvernstrategi.
Søndre Land kommune tilpasser seg til forventete klimaendringer.	<ul style="list-style-type: none"> • Flomutsatte og potensielt rasfarlige områder skal kartlegges og sikres. • Gjennom arealplanlegging sikre at skader som følge av flom og overvann unngås. • Ta høyde for økt nedbørintensitet i arealplanlegging og infrastrukturinvesteringer. • Veiledning om tiltak for god skoghelse må økes. • Økt oppmerksomhet på å forhindre erosjon og avrenning fra jordbruket.
Søndre Land kommune tar vare på naturmangfold og verdifull natur.	<ul style="list-style-type: none"> • Bruke og forvalte arealer og økosystemer - herunder karbonrike områder samt vilt- og fiskebestander - slik at naturmangfoldet bevares. • Arbeide for bekjempelse av svartelistede arter.
Søndre Land kommune skal jobbe for mer miljøvennlig forbruk og redusert avfallsmengde i egen virksomhet.	<ul style="list-style-type: none"> • Kommunen skal ha høy bevissthet om miljøkrav ved egne anskaffelser. • Matsvinnet skal reduseres. • Redusere bruk av engangsartikler.
Søndre Land kommune har god beredskap mot kriser og uønskete hendelser.	<ul style="list-style-type: none"> • Kommunen har et systematisk arbeid for å forebygge kriser og uønskete hendelser. • Kommunens ROS – analyse oppdateres løpende. • Kommunen har oppdaterte beredskapsplaner på kritiske områder. • Kriseøvelser gjennomføres jevnlig.

3.6.2 Status og hovedutfordringer

Klima- og energiutfordringer er i økende grad med på å sette rammebetingelser og forme politikken både nasjonalt og lokalt. Gjennom «det grønne skiftet» blir det stilt nye krav og forventinger til politikk, planlegging, utbygging og drift som bidrar til en mer bærekraftig samfunnsutvikling.

Arbeidet med å tilrettelegge for batterifabrikk pågår og reguleringsplanen vedtatt i 2023. Videre har kommunen god dialog med Energeia AS som ønsker å etablere solkraftverk i kommune.

2022 og første halvår 2023 var preget av energikrise med påfølgende høye strømpriser. Sommer og høst 2023 har gitt mye regn og dermed fulle vannmagasin i vårt strømområde, noe som har medført lave strømpriser. Dessverre medførte uroen i Midtøsten i oktober 2023 at energiprisene igjen økte.

Det legges til grunn at på sikt vil det være utfordringer med tilgang på energi og at strømprisen vil være på et høyere nivå enn i dag, men lavere nivå enn det man opplevde spesielt høsten 2022. Det innebærer at kommunen bør arbeide videre med energieffektiviserende tiltak innenfor de økonomiske rammene som er tilgjengelig.

Prognosen for strømforbruket i 2023 tilsier et noe høyere strømforbruk i år sammenlignet med 2022. Dette selv om flere energieffektiviserende tiltak er gjennomført. Hovedårsaken til denne utviklingen er at gjennomsnittstemperaturen har vært noe lavere hittil i år sammenlignet med 2022.

Kommunen mottok i 2020 tilsagn om kr. 1 million i klimasatsmidler fra Miljødirektoratet. Tilsagnet forutsetter en kommunal egenandel av tilsvarende størrelse. Tilsagnet gjelder for perioden 2020 til 2023. Formålet med tilskuddsordningen er å redusere klimagasser og omstille til et lavutslippssamfunn. Blant annet er det utredet klimavennlige løsninger som en del av reguleringsplanene Klinkenbergtoppen og Hov sentrum. Videre er det arbeidet med å lage en klimastrategi med samfunnsplanen som utgangspunkt, samt å lage klimakampanjer knyttet til samkjøring, tomgangskjøring, rent vann og matsvinn. Rapportering til Miljødirektoratet for å få ut statstilskuddet vil skje i starten av 2024, men det er avgjørende for et godt resultat at kampanjene fortsetter også i 2024. I tillegg har det blitt arbeidet med å øke andelen av ombruk/gjenbruk. Arbeidet skjer i fellesskap i Gjøvikregionen og med Horisont.

Søndre Land kommune fikk klimapris i 2023 for å være den beste mellomstore kommune (5.000-20.000 innbyggere) på klimatilpasning. Dette fremgår av ekstremværrapporten for 2023. Spørsmålene i den store kommuneundersøkelsen er utformet med utgangspunkt i et EU-verktøy for organisering av klimatilpasningsarbeid. Kartleggingen er delt inn i seks deler: Organisering, kartlegging av risiko og

sårbarhet, identifisering av klimatilpasningstiltak, valg av tilpasningstiltak, gjennomføring, og evaluering/oppfølging.

Fra og med 2022 er det lagt til grunn at Søndre Land kommune kun skal kjøpe eller lease el-biler til bruk i tjenesten.

Innenfor området overvannshåndtering og flomsikring er overvannssikring ved Karolinelunden gjennomført. Det er som tidligere nevnt planlagt flomsikring i Hov. Flomsikringen er nødvendig for å sikre eksisterende bebyggelse i Hov sentrum, samt kunne gjennomføre planlagt utvikling på Grettejordet, Klinkenbergtoppen, Hovlandsvegen, Nordberg og Hov generelt. Flomtiltakene Hov sentrum skal være ferdig detaljplanlagt i 2023. Flomsikringen vil ikke bli startet opp før kommunen får tilbakemelding på søknad om tilskudd fra NVE. Ekstremværet Hans har i tillegg vist behov for flomsikring flere steder i kommunen. Prosess er startet opp med NVE og det vil bli sent inn søknader om tilskudd.

Innenfor samfunnssikkerhet og beredskap pågår det ordinært beredskapsarbeid. Videre medførte ekstremværet Hans at det ble satt krisestab i overkant av én uke. Evaluering av krisehåndteringen pågår, men foreløpig vurdering er at beredskapsorganisasjonen fungerte godt under hendelsen. Revidering av overordnet risiko og sårbarhetsanalyse (ROS-analysen) pågår sammen med Nordre Land kommune.

Innen landbruk er det ikke omdisponert dyrka eller dyrkbar jord i 2021, men det er omdisponert 0,4 dekar i 2022. Det er godkjent nydyrka areal på 39 dekar i 2022.

Forurensningssaker følges opp, samt at tilsyn av spredt avløp i kommunen gjennomføres.

3.6.3 Handlingsprogram 2024 - 2027

Det overordnede satsningsområdet for kommunalområdet i planperioden er å bidra til at man oppnår ønsket samfunnsutvikling innen økt bo-attraktivitet, sentrumsutvikling og næringsutvikling, som beskrevet i kap. Samfunnsutvikling. Det innebærer å prioritere gjennomføring av reguleringsplaner, etablere nødvendig infrastruktur som vann og avløp, tilrettelegge for bolig- og hytteutvikling i attraktive områder, samt fremstå som en næringsvennlig kommune innenfor de økonomiske rammer kommunen har.

Arbeidet med å revidere ROS-analysen pågår som nevnt sammen med Nordre Land kommune. Når ROS-analysen er ferdig, skal overordnet beredskapsplan revideres. Videre planlegges det årlige beredskapsøvelser i planperioden. Kommunene i Gjøvikregionen har i tillegg inngått samarbeid om øvelse innen IT-sikkerhet/Cyber angrep vinteren 2024.

Innenfor området overvannshåndtering og flomsikring er det største planlagte prosjektet flomsikring i Hov. Prosjektet er forsinket grunnet at kommunen ikke har fått tilbakemelding fra NVE på søknad om tilskudd. Det er derfor ikke sannsynlig at prosjektet starter opp før i 2024. Prosjektet er så omfattende at det vil bli fremmet som en egen politisk sak når kommunen har fått tilbakemelding fra NVE. Videre skal skader etter ekstremværet Hans, samt nye behov for flomsikring følges opp i planperioden.

De fleste vann- og avløpsanlegg i kommunen er av eldre dato, og her må det påregnes større vedlikeholdskostnader og rehabiliteringer. Sanering av ledningsnett i områder med mye inn- og

utlekking av avløpsvann er prioritert. Også områder der kommunen kan få flere abonnenter tilknyttet kommunalt nett, vil bli prioritert. Et viktig satsningsområde er å utføre mindre investeringsprosjekter innen vann- og avløpsanlegg i egen regi i planperioden. Arbeidet med kartlegging og oppfølging av avløp i spredt bebyggelse pågår og fortsetter i planperioden.

Reduksjon av strømforbruket er et viktig satsningsområde i planperioden. Det gjelder både innenfor kommunale bygg og vann- og avløpsinfrastruktur. Videre er det lagt opp til å starte utfasingen av fossile kommunale tjenestebiler til el-biler i planperioden.

Det er en målsetning om at det i løpet av planperioden er etablert et stort solkraftverk i kommunen, noe som er et viktig bidrag i det grønne skiftet. Videre ville en etablering av batterifabrikk bidra til å skape den "grønne åsen" i kommunen.

I planperioden skal arealplanen revideres. Det er et satsningsområde i planen å forsterke tilretteleggingen for klimavennlig bolig- og næringsutvikling i kommunen.

3.7 Kommuneorganisasjonen

3.7.1 Mål i kommuneplanens samfunnsdel

Kommuneorganisasjonen skal levere brukerorienterte tjenester av god kvalitet innenfor rammen av en forsvarlig økonomisk drift.

Søndre Land kommune er en attraktiv arbeidsgiver og har engasjerte og motiverte ledere og medarbeidere med riktig kompetanse. Kommunen har en moderne og omstillingsdyktig organisasjon med effektive arbeidsprosesser og forvaltning av høy kvalitet. Økonomistyringen sikrer en bærekraftig økonomi og et stabilt velferdstilbud.

Delmål	Strategier og satsingsområder
Søndre Land kommune er en attraktiv arbeidsgiver.	<ul style="list-style-type: none"> • Den kommunale organisasjonen har høy bevissthet om helse, miljø og sikkerhet, og en godt fungerende vernetjeneste. • Medbestemmelse og involvering blir ivaretatt gjennom et nært og godt samarbeid mellom arbeidsgiver og arbeidstakernes organisasjoner.
Kommunen har engasjerte og motiverte ledere og medarbeidere med riktig kompetanse.	<ul style="list-style-type: none"> • Rekrutteringsprosessene er preget av systematikk og høy kvalitet, og legger grunnlag for gode søkere og riktige ansettelser. • Kompetanseutviklingen skal sikre at de ansatte til enhver tid har oppdatert og riktig kunnskap. • Kommunen kjennetegnes av et godt og innsatsfremmende arbeidsmiljø med høy trivsel og gode faglige og personlige utviklingsmuligheter. • De ansatte har enkel tilgang til nødvendig og relevant informasjon.

Kommunen har en moderne og omstillingsdyktig organisasjon med effektive arbeidsprosesser og forvaltning av høy kvalitet.	<ul style="list-style-type: none"> • Den kommunale organiseringen skal legge til rette for et hensiktsmessig og målrettet tverrfaglig samarbeid. • Digitale verktøy brukes aktivt i utviklingen av kommunens interne og eksterne tjenester. • Kommunen har skriftlige og oppdaterte systemer for internkontroll og kvalitetssikring. • Søndre Land kommune deltar aktivt i arbeidet med å utvikle interkommunale samarbeidsløsninger.
Søndre Land kommune har en bærekraftig økonomi som sikrer et stabilt velferdstilbud.	<ul style="list-style-type: none"> • Søndre Land kommune kjennetegnes av bærekraftig og forsvarlig budsjettering og god økonomistyring. • Kommunens økonomiske nøkkeltall skal være i tråd med statlige anbefalinger.

3.7.2 Status og hovedutfordringer

Jobbnærver

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Totalt SLK	92,3%	92%	90,7 %	90,2%	89,1%	89,3%
Herunder egenmeldt fravær	0,9 %	1 %	1 %	1 %	1,7%	1,1%

2023: 1. og 2.tertial.

Jobbnærveret i Søndre Land kommune i 2022 ble på 89,1 %. Det er jobbet systematisk med sykefraværet i noen år. Det var en reduksjon av fraværet fram til 2020. I 2020 og 2021 er det dessverre høyere enn i 2018 og 2019. Fra mars 2020 til våren 2022 er jobbnærveret påvirket av koronapandemien, som trolig har ført til høyere fravær i hele organisasjonen. Det egenmeldte fraværet ble på 1,7% i 2022, som er en økning i det egenmeldte fraværet.

Jobbnærver per kommunalområde er gjengitt nedenfor.

	2. tertial 2023	1.tertial 2023	2022	2021	2020
TIDLIG INNSATS OG FAMILIE	86,9%	87,2%	87,5%	88,6%	90%
OPPLÆRING OG INKLUDERING	96,2%	90,9%	92,3 %	91,7 %	92,2%
MESTRING OG VELFERD	86,6%	85,4%	88,3 %	88,9%	88,6 %
LOKALSAMFUNN	92,9%	94,6%	89,6 %	92,2 %	93,6 %
STAB	95,1%	96,7?	90,4 %	92,8 %	91,3 %

FELLES UTVIKLINGS- OG RÅDGIVERSTAB	98,3%	95,7%	73,1 %	95,9 %	98 %
RÅDMANNSGRUPPE	99,5%	99,3%	98,5 %	100 %	100 %
TOTALT	90,2%	88,5%	89,1 %	90,2%	90,7%

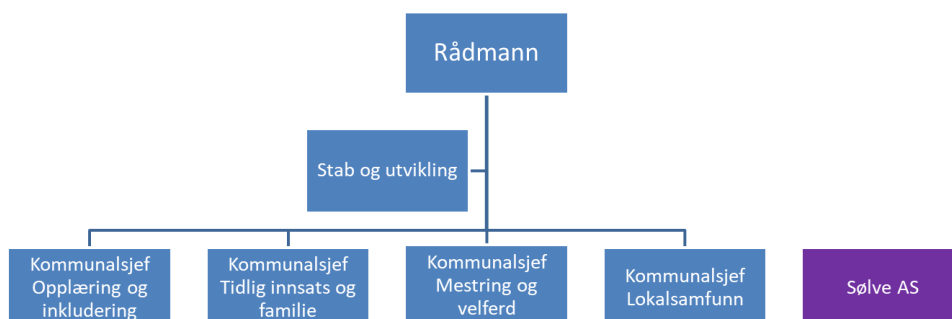
Søndre Land har i 1. og 2.tertial 2023 liten endring i jobbnærværet. Sykefravær er et viktig satsningsområde og det er igangsatt ulike tiltak.

Medarbeidertilfredshet

Medarbeiderundersøkelse ble siste gang gjennomført i 2021. Utgangspunktet har vært at slike undersøkelser skal gjennomføres hvert annet år. Dessverre har det i 2023 ikke vært kapasitet til å planlegge og gjennomføre på en god måte. Rådmannen legger til grunn at det skal være mulig i 2024.

Administrativ struktur

Nedenfor vises organisasjonskartet for Søndre Land kommune på overordnet nivå. Sølve AS er synliggjort. Det er fordi virksomheten ved Sølve og det kommunale tjenestetilbudet er tett integrert.

Et viktig element i den administrative organiseringen i Søndre Land, i tillegg til det formelle organisasjonskartet, er de fem tverrfaglige nettverkene. Disse er:

- Nettverk for tidlig innsats og forebygging
- Nettverk for nærværarbeid og arbeidsmiljø
- Nettverk for mestring
- Nettverk for god helse og livskvalitet
- Nettverk for boattraktivitet og næringsutvikling

Rådmannen konstaterer at de tverrfaglige nettverkene fungerer ulikt. Det er også på det rene at de ikke har fått den plassen i det kommunale utviklingsarbeidet de opprinnelig var tiltenkt. I handlings- og økonomiplanen for 2023-2026 varslet rådmannen at det i 2023 skulle gjennomføres en evaluering av nettverkene. Det har det dessverre ikke vært kapasitet til. Rådmannen mener fremdeles at det er viktig med en slik evaluering og legger derfor til grunn at det skal være mulig å gjennomføre i løpet av 2024. Dette som en del av en helhetlig evaluering av kommunens overordnede organisering, se nedenfor.

3.7.3 Handlingsprogram 2024 - 2027

Det er i 2023 inngått samarbeidsavtale mellom Søndre Land kommune, NAV Søndre Land og NAV Arbeidslivssenter. Hensikten med avtalen er et langsiktig strategisk samarbeid om sykefraværsoppfølging, forebyggende arbeidsmiljø, rekruttering og inkludering. Den konkrete oppfølgingen av samarbeidsavtalen vil være høyt prioritert i den kommende fireårsperioden, ikke minst som et bidrag for redusert sykefravær.

Som nevnt er ikke den planlagte medarbeiderundersøkelsen gjennomført i 2023.

Medarbeiderundersøkelsen (10-faktor) måler faktorer som er avgjørende for at organisasjonen skal oppnå gode resultater, som å utvikle godt mestringsklima, skape psykologisk trygghet og bidra til at ledere blir mestringsorienterte. Det legges fortsatt til grunn at undersøkelsen gjennomføres hvert annet år, første gang i 2024.

Søndre Land kommunes gjeldende arbeidsgiverstrategi ble vedtatt av kommunestyret 13. april 2015, og den gjelder i utgangspunktet for perioden 2015-2023. Deler av arbeidsgiverstrategien ble innarbeidet i dokumentet *Stolte sammen i Søndre Land* som ble vedtatt av kommunestyret 17. oktober 2022 som et resultat av en omfattende prosess i avdelinger, i ledermøter og i kommunestyret. Det vil i løpet av 2024 bli gjennomført en prosess for revidering av arbeidsgiverstrategien.

Hovedstrukturen i kommunens administrative organisering har vært gjeldende siden 1. mars 2020. Siden den tid har det vært enkelte justeringer. Den mest omfattende justeringen ble gjort som følge av at Hovlitunet ble tatt i bruk sommeren 2021. Et viktig utgangspunkt for dagens organisering var anbefalingene fra Telemarksforskning i rapporten *Nye grep for en ny framtid* fra forprosjektet i *Søndre Land i møte med framtida*. I oppsummeringen av kapitlet om tjenesteutvikling og omstilling, skriver Telemarksforskning:

Det vil hele tiden være behov for tjenesteutvikling, innovasjon og omstilling for å være bedre rustet til å møte framtidige utfordringer. Vi vil her oppsummere de anbefalingen som vi har kommet med i dette kapitlet.

Organisasjonsstruktur

- Gjennomgå den administrative lederstrukturen i kommunen, og sikre at kontrollspennet ikke er større enn at hver enkelt leder har mulighet til å ivareta det helhetlige lederansvaret på en god måte.
- Legge vekt på en fleksibel organisasjonsstruktur med utgangspunkt i behovene innen det enkelte kommunalområde og den enkelte avdeling.

- Sikre at rolle- og oppgavefordelingen mellom linje- og stabsfunksjoner er tydelige og gjennomgående for alle enheter i kommunen
- Styrke stabsfunksjonenes posisjon internt i organisasjonen
- Tydeliggjøre skille mellom kommunens utadrettede og mer innadrettede virksomhet
- Teste ut organisatoriske grep for å stimulere til tverrfaglig arbeid og innovasjon
- Etablere gode og helhetlige interkommunale samarbeidskonstellasjoner med felles digital infrastruktur
- Vurdere å etablere et interkommunalt samarbeid om planarbeidet

Organisasjonskultur

- Jobbe videre med en innovativ organisasjonskultur hvor en anerkjenner at innovasjon innebærer risiko, og sett risikostyring på dagsorden i alle innovasjonsprosjekter
- Etablere en kultur som støtter opp under samskaping. Å etablere kanaler for åpen innbyggerdialog er et godt sted å starte, gjerne ved å ha en eller flere «samskapingsagenter» i kommunen
- Arbeide aktivt med positive holdninger til alle som henvender seg til kommunen

Innovasjon og utvikling av kommunale tjenester

- Kartlegge interne arbeidsprosesser med tanke på digitalisering
- Samarbeide regionalt om innovasjonsprosjekter, og følg med på hva som skjer på nasjonalt nivå
- Arbeide videre med satsingen på velferdsteknologi, tidlig innsats og forebyggende arbeid
- Mer systematisk bruke innkjøp som et strategisk verktøy for innovasjon og næringsutvikling
- Benytte gevinstrealiseringsverktøy
- Gjøre tydelige prioriteringer i innovasjons- og digitaliseringsarbeidet

Oppstartsfasen etter at ny organisering ble vedtatt, var preget av pandemien. Det innebar at flere av de planlagte implementeringsaktivitetene måtte utgå. Det var uheldig. Etter fire år er det uansett naturlig å evaluere organiseringen opp mot målene i kommuneplanens samfunnsdel og anbefalingene fra Telemarksforskning. Rådmannen legger opp til at evalueringen skal skje i løpet av 2024.

For å følge opp den regionale viljeserklæringen og håndboka for interkommunalt samarbeid fra 2021, er det i 2023 ansatt en egen medarbeider i Gjøvikregionen Utvikling. Søndre Land kommune vil også i den kommende fireårsperioden være en konstruktiv og aktiv bidragsyter i det regionale samarbeidet med sikte på å sikre et best mulig tilbud til innbyggerne og en mest mulig effektiv bruk av kommunens ressurser.

4. Økonomiplan 2024- 2027 og budsjett 2024 for kommunalområdene og fellekapitlene

4.1 Innledning

Overordnet om budsjettforslaget

Demografiutviklingen med stadig økende andel eldre og færre i barnehage- og skolealder, er noe alle kommuner må forholde seg til. Søndre Land er blant de kommunene der økningen i antall eldre kommer tidligere enn i sektoren generelt. Samtidig reduseres barnetallet raskere hos oss. Isolert sett skulle det tilsa en tydelig dreining av ressurser fra kommunalområdene Barnehage og Skole til Mestring og velferd.

Reduksjonen i vertskommunerollen, og i de tilhørende overføringene, representerer et betydelig omstillingsbehov for hele organisasjonen. De største utfordringene vil naturlig nok komme i Mestring og velferd, men alle områder vil i noen grad bli berørt.

I likhet med den demografiske utviklingen, representerer økningen i ungt utenforskap, en nasjonal utfordring. Kombinasjonen av disse to utfordringene er spesielt krevende. Både den sosiale og økonomiske bærekraften i samfunnet utfordres, hvis mange blir stående utenfor arbeidslivet og blir passive stønadsmottakere. I framtida vil vi også komme til å trenge all tilgjengelig arbeidskraft, ikke minst for å ivareta behovene i omsorgssektoren.

Fordi Søndre Land også ligger særlig høyt når det gjelder utenforskap, er det viktig å prioritere tidlig innsats i alle aldre. I tillegg til hensynet til bærekraft, handler dette om livskvalitet for den enkelte. Derfor er det i forslaget til budsjett og økonomiplan lagt vekt på å prioritere tidlig innsats i alle kommunalområder.

4.2 Kommunalområde Tidlig innsats og familie

Kommunalområde Tidlig innsats og familie innebefatter de kommunale barnehagene: Trevatn, Grettegutua, Hov, Svingen og private Landåsbygda Montessoribarnehage. Helsestasjonen inklusiv skolehelsetjenesten og jordmortjenesten er egen avdeling innunder kommunalområdet. Spesialpedagogisk støttetjeneste for barnehagene samt logoped er også knyttet opp mot kommunalområdet. I tillegg er ansvaret for samhandlingen med det interkommunale barnevernet lagt innunder kommunalområde Tidlig innsats og familie.

4.2.1 Økonomiplan 2024 – 2027 og budsjett 2024

	2024	2025	2026	2027
Rådmannens forslag til nettoramme	76 000 000	75 200 000	74 700 000	74 200 000

Den foreslåtte nettorammen innebærer et omstillingsbehov på 2,2 mill kroner i 2024, sammenlignet med økonomiplan for 2023 – 2026. Følgende tiltak foreslås gjennomført:

Avvikling av språkassistent	600 000
Reduksjon i møtekompensasjon	200 000
Opphør av lokal vedtektsfestet rett til barnehageplass	500 000
Effektivisering av støttetjenester	400 000
Reduksjon i vikarinneleie barnehage	500 000

Begrunnelse for de enkelte tiltakene

Tidlig innsats og styrket tverrfaglig samarbeid er sentrale elementer i kommunalområdets målrettede arbeid med å redusere barnevernsutgiftene på sikt. Barnevernreformen forplikter til mer kommunalt ansvar rundt det forebyggende arbeidet der barnehagene, helsesykepleiertjenesten og spesialpedagogiske tjenester er helt sentrale. Styrking inn mot barnehagene har vært ansettelse av spesialpedagoger. I all hovedsak er stillingene fylt med lovpålagte vedtakstimer. Samtidig gir spesialpedagogene veiledning og støtte inn mot barn, foreldre og personalet. Spesialpedagogenes veiledningsressurs videreføres da barnehagene utover dette driftes på et minimumsnivå i forhold til pedagog- og bemanningsnorm. Helsesykepleiertjenesten viderefører også sin styrking i 2024 med sitt viktige bidrag i arbeidet med tidlig innsats i barnets første leveår samt ut mot barn og unge i skolehelsetjenesten. Mottak av flykninger har gitt helsesykepleiertjenesten langt flere arbeidsoppgaver og dette merarbeidet videreføres i 2024.

Avvikling av språkassistent i barnehage

Ordningen med 100% språkassistent for flyktningbarn foreslås avviklet fra 01.01.24. Dette vil gi en innsparing på 600 000. Flere vil savne dette tilbudet, men det vurderes som det minst inngripende tiltaket da barnehagens spesialpedagoger kan gjennomføre kompenserende tiltak.

Reduksjon av møtekompensasjon

Det forventes at revidert avtale om gjennomsnittsberegning av arbeidstid for alle barnehageansatte vil gi en innsparing på kr 200 000. I korthet innebærer dette at differensiert overtidsbetaling for møter på kveldstid opphører og i sin helhet erstattes med avtalte friperioder for de ansatte. Det er noe usikkerhet knyttet til denne innsparingsposten da avtalen ikke er ferdigstilt når budsjettforslaget legges frem.

Opphør av lokal vedtektsfestet rett til barnehageplass

Lokal vedtektsfestet rett til barnehageplass ved fylte ett år, uavhengig av hovedopptak, foreslås avviklet da ordningen utfordrer stabil og forutsigbar drift. Erfaringsmessig har inntaket av barn i vårhalvåret utløst en bemanningsøkning på tre til fire årsverk med halvårsvirkning. Med bakgrunn i den økonomiske situasjonen foreslås det å avvikle retten. Det anslås at dette gir en besparelse på kr 500 000. Ordningen med løpende opptak videreføres ut fra praksisen med tilbud om barnehageplass når det er ledige plasser.

Effektivisering av støttetjenester

De tre store barnehagene har styrerassistenter som utgjør en 80% stilling til sammen. Det foreslås at stillingsprosenten som benyttes til styrerassistenter reduseres noe ved å se på fleksible løsninger for ordningen. Reduksjon i styrerassistentsressursen blir sett på som uheldig med tanke på den store arbeidsbelastningen barnehagestyrerne har. Samtidig krever den økonomiske situasjonen at vi ser på alternative løsninger for kutt. Det er også vurdert en mer fleksibel benyttelse av den 80% personalressursen som er tilknyttet Familiebasen. Det anslås at tiltakene vil gi en samlet besparelse på 400 000.

Reduksjon av vikarutgifter

De kommunale barnehagene jobber målrettet med å få ned sykefraværet. Det er også over tid vært søkelys på alternativ organisering når barnehagene preges av sykdomsperioder hos barn og ansatte. Ut fra en barnas beste vurdering har det også vært et bevisst tiltak å unngå innleie av sporadiske vikarer med vissheten om at det faste personalet gir faglig stabilitet og trygghet for både barn og foreldre. Det anslås at denne nye tilnærmingen til vikarinneleie samt systematisk jobbing gjennom nyoppstartet nærværprosjekt vil gi en besparelse i reduserte vikarutgifter på 500 000.

Utrede avvikling av Trevatn barnehage

Prognosene for befolkningsutviklingen viser et synkende barnetall. Ut fra dette vurderes avvikling av Trevatn barnehage fra høsten 2025 som et innsparingstiltak. Dette vil bli utredet nærmere i 2024. Snittkostnaden pr barnehageplass i en-avdelings barnehage er ca. det dobbelte av snittkostnaden i de store enhetene. Dette har bl.a sammenheng med størrelse på barnegruppa, og en høyere bemanningstett for å sikre et trygt og godt barnehagetilbud. Inntak av flykninger påvirker barnehagekapasiteten og per nå er det ikke mulig å innlemme de 14 plassene i Trevatn som en del av driften i de tre store barnehagene. Et sentralt punkt i videre utredning er antall barn som vil søke seg til privat barnehage i Vestre Toten med bakgrunn i foreldrenes arbeidssituasjon og utfordringer ved å benytte seg av barnehage i Hov sentrum.

Reduksjon i barnevernstjenesten

Reduksjon i barnevern for 2024 er satt til 1,56 mill. Budsjettet er tatt ned fra 26,2 til 24,6 mill. Kuttet er ytterligere økt med 500 000 utover i planperioden. Denne forutsetningen opprettholdes, til tross for at det i budsjettforslaget fra Gjøvik-Land barnevern er lagt til grunn et vesentlig høyere nivå.

4.2.2 Økonomisk status og nøkkeltall

Nøkkeltall for hele kommunalområdet	2023	2022	2021	Kommentar
Antall årsverk	73,2*	66,5	65,5	Årsverk per oktober 2023
	Mål	Resultat		
Resultatindikatorer	2024	2023	2022	
Medarbeidertilfredshet	>4,3	-	4,3	
Nærvær (i %)	95,0%	86,9%*	87,5%	*per 2.tertial 2023
Økonomisk resultat (i %)	100	102*	101	*per 2.tertial 2023 basert på årsprognose med et merforbruk på 2,25 mill i BV tjenesten

* ny tellemåte fra 2023. Alle som mottar lønn telles. Eksempelvis; når sykmeldt ansatt mottar lønn telles både den sykmeldte og vikaren.

BARNEHAGETJENESTEN

Nøkkeltall	2023	2022	2021	Kommentar
Antall barn i kommunale barnehager	186	200	188	
Antall barn private bhg	16	15	13	
Timer spesialpedagogisk hjelp (lærertimer)	60 t/u	76 t/u	52 t/u	
Antall timer assistent på enkeltbarn	151 t/u	123 t/u	83 t/u	

Antall barn i barnehage viser noe nedgang. Det forventes at tallet vil øke innen utgangen av 2023 med tanke på mottak av flykninger. Det har vært en nedgang i antall timer med spesialpedagogisk hjelp. Imidlertid har timetallet for assistentressursen i vedtaket om spesialpedagogisk hjelp hatt en økning. Diagnoser og sykdom fører til variasjoner i behov. 30 % av vedtakene er knyttet til fosterhjemsplasserte barn og er refusjonsberettiget. Spesialpedagog i den enkelte barnehage har vist til gode resultater og vært et kvalitetshevende tiltak innenfor det spesialpedagogiske og inn mot de tverrfaglige tjenestene som barna mottar.

KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4	Landet uten Oslo 2022	Innlandet 2022
Andel barn 1-2 år i barnehage, i forhold til innbyggere 1-2 år (prosent)	75,0	85,7	82,4	87,8	88,2
Andel barn 3-5 år i barnehage, i forhold til innbyggere 3-5 år (prosent)	95,8	90,3	95,6	97,3	97,7
Antall barn korrigert per årsverk til grunnbemanning, alle barnehager (antall)	4,8	5,1	5,3	5,7	5,5
Andel barnehagelærere i forhold til grunnbemanning (prosent)	48,1	42,7	42,4	42,1	44,7
Andel barn i kommunale barnehager som får spesialpedagogisk hjelp (prosent)	4,3	4,7	3,9	4,1	2,9
Netto driftsutgifter barnehager, per innbygger 1-5 år (kr)	217 670	227 000	196 311	187 725	189 735

Nøkkeltall som omhandler andelen barn i forhold til innbyggere som benytter seg av barnehage, viser at Søndre Land har hatt en positiv økning i aldersgruppa 1-2 år, men en liten nedgang i aldersgruppa 3-5 år. Helsestasjonen, Familiebasen og barnehagene vil fortsette å jobbe aktivt for å øke andelen barn som benytter seg av barnehage. Bemanningsnorm for barnehage stiller krav om minimum én ansatt per tre barn under tre år og én ansatt per seks barn over tre år. Våre nøkkeltall viser at vi har færre barn per ansatt. Dette skyldes i hovedsak at vi har én en-avdelings barnehage. Nøkkeltallene for andel ansatte med barnehagelærerutdanning har hatt en liten nedgang for Søndre Land sin del. Kommunen har en høy prosentvis andel barn i kommunale barnehager som mottar spesialpedagogisk hjelp. Diagnoser og sykdom utgjør hovedandelen. Noe av økningen er en del av den tidlige innsatsen ved at spesialpedagogisk hjelp i barnehagen blir satt inn som et tiltak for å forhindre eskalerende behov for spesialpedagogisk hjelp i skolealder. Dette gjelder spesielt språkstimulerende vedtak.

Færre barn i aldersgruppa 1-5 er hovedårsaken til en økning i netto driftsutgifter barnehager. Høy andel spesialpedagogiske vedtak er kostnadsdrivende. Avskrivninger på barnehagelokaler er også en del av denne økningen.

BARNEVERN TJENESTEN

KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4 2022	Landet uten Oslo 2022	Innlandet 2022
Netto driftsutgifter til barnevernstjenesten per innbygger 0-22 år (kr)	17 412	21 845	12 324	10 222	12 135
Barn med melding ift. innbyggere (prosent)	6,8	6,2	3,9	3,9	4,5
Barn med barnevernstiltak ift. innbyggere 0-24 år (prosent)	4,7	7,3	4,1	3,9	4,4
Barn med undersøking eller tiltak per årsverk (funksjon 244) (antall)	14,8	16,3	14,2	14,9	14,4
Undersøkingar med handsamingstid innan 3 månader (prosent)	77	81	90	91	87
Brutto driftsutgifter (funksjon 244) per barn med undersøking eller tiltak (kr)	61 225	80 462	82 582	74 800	84 124

Nøkkeltallene viser at Gjøvik-Land barnevern har høyere utgifter enn gruppe 4 og Landet uten Oslo. Dette må sees opp mot nøkkeltallene som viser at behovet for barnevernstjenester i vår region er høyere enn gjennomsnittet i landet uten Oslo. Rapporteringen fra det interkommunale barnevernet om krevende og tunge saker, underbygges av nøkkeltall for barn med undersøking eller tiltak per årsverk. Krevende og sammensatte saker påvirker også nøkkeltall for brutto driftsutgifter per barn med undersøking eller tiltak.

HELSESYKEPLEI TJENESTEN

KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4 2022	Landet uten Oslo 2022	Innlandet 2022
Avtalte årsverk i helsestasjons- og skolehelsetjenesten per 10 000 innbyggere 0-20 år (årsverk)	63,0	77,2	63,1	51,8	56,7
Andel nyfødte med hjemmebesøk av helsesykepleier (prosent)	91,7	97,4	94,7	86,5	92,2

Nøkkeltal vedrørende årsverk per innbygger viser en økning. Dette er en del av den målrettede satsningen da tjenesten er sentral i kommunens arbeid med tidlig innsats ovenfor barn og unge.

Tjenesten har også fått tilført årsverk med bakgrunn i tjenesteyting til flyktningfamilier.

Andel nyfødte med hjemmebesøk innen to uker viser at oppgaven prioriteres innenfor helsestasjon – og jordmortjenesten.

4.3 Kommunalområde Opplæring og inkludering

Kommunalområdet innbefatter Odnes skole/SFO, Fryal skole/SFO, Søndre Land ungdomsskole, PPT, flyktningetjenesten og voksenopplæringen.

4.3.1 Økonomiplan 2024 – 2027 og budsjett 2024

	2024	2025	2026	2027
Rådmannens forslag til nettoramme	89 700 000	75 100 000	72 300 000	72 700 000

Den foreslåtte nettorammen innebærer et omstillingsbehov på kr 7 680 000 for 2024.

Følgende tiltak foreslås gjennomført:

	2024:	Helårseffekt (2025>)
Nedleggelse av Odnes skole:	3 870 000 kr	8 700 000 kr
Kostnadsreduksjoner på skolene:	2 470 000 kr	
- 1,6 årsverk SLUS (570 000 kr)		1 100 000 kr
- Turer/arrangementer (350 000 kr)		200 000 kr
- Vikarutgifter (550 000 kr)		550 000 kr
- Red. svømmeund. Fryal (100 000 kr)		100 000 kr
- Redusert grunnbemanning (400 000 kr)		400 000 kr
- Redusere spes.und. (500 000 kr)		500 000 kr
- Utgifter til leirskole		150 000 kr
Skoleskyss kommunale vedtak:	550 000 kr	550 000 kr
Redusere utgifter til gjesteelever:	500 000 kr	500 000 kr
Økt foreldrebetaling SFO:	290 000 kr	290 000 kr

Begrunnelse for de enkelte tiltakene

Det ansees at et omstillingsbehov på nærmere 8 millioner kroner for kommunalområdet, vil måtte kreve en omfattende skolestrukturendring for kommunen. I praksis vil dette bety forslag om å samle barneskoleelevene ved Fryal skole.

Alternativt vil tilbudet til den enkelte skole måtte svekkes så mye, at det vil være vanskelig å oppnå en forsvarlig drift av skolene. For Odnes sin del vil det blant annet bety sammenslåing av trinn i større skala (få-delning) og en reduksjon av den fleksibilitet som er påkrevd for å tilby god nok tilpasset opplæring for den enkelte elev. Kommunens ansvar for å oppfylle forventningene i den nye

læreplanen (LK20), barnevernsreformen og den statlige satsingen “Kompetanseløftet for spesialundervisning og inkluderende opplæring”, forutsetter ressurser til å “bygge laget” rundt eleven. Tverrfaglig kompetanse skal sikre at innsatsen gir inkluderende læringsfellesskap på skolene, slik at behovet for spesialundervisning og større utfordringer senere i utdanningsløpet forebygges.

Søndre Land kommune har i dag store utfordringer med blant annet lav gjennomføringsgrad i videregående skole og høy andel av unge uføre i alderen 18-23 år.

Det er avgjørende for det forebyggende arbeidet og den tidlige innsatsen at tiltakene som er igangsatt knyttet til disse prioriteringene kan videreføres. Det er gjort gode analyser av utfordringsbildet til skolene våre. Ut fra dette er det blant annet igangsatt tiltak/endringer i overgang barnehage-skole, begynneropplæringen er i endring og det foregår spennende utprøving av metoder knyttet til et mer inkluderende opplæringsløp. Disse innsatsene vil utvilsomt bli skadelidende, hvis den enkelte skole i større grad mister sitt handlingsrom.

Avvikling av Odnnes skole

Det er gjort en beregning på innsparingspotensialet tilsvarende en nedleggelse av Odnnes skole. En skolenedleggelse vil kreve gode prosesser og høringer, og må også utredes som en egen sak. Høringstiden anbefales å være på minst to måneder.

Samarbeidsutvalg, alternativt foreldrerådet, bør derfor få anledning til å uttale seg.

Andre som bør få uttale seg kan være fagforeninger, grendelag, grupper og organisasjoner med interesse for saken, andre brukerorgan ved aktuell skole og ved andre skoler i nærheten.

Når endring av skolestruktur medfører endringer i skyssbehovet bør også fylkeskommunen få mulighet til å uttale seg i saken, jf. rundskriv Udir-2-2012.

Verken opplæringsloven eller annet regelverk har regler som legger føringer for innholdet ved endring av skolestruktur, altså når det vil være lovlig eller ulovlig å legge ned en skole. Avgjørelser om skolestruktur ligger i kjerneområdet av den kommunale handlingsfriheten, og slike avgjørelser må bygge på kommunestyrets økonomiske, politiske og samfunnsmessige prioriteringer, jf. Udir-2-2012.

Utdanningsdirektoratet kom 15.03.12 med et nytt rundskriv om saksbehandlingsregler for skolenedleggelse, for å bidra til en mer ensartet og korrekt regelverkshåndtering rundt dette. Avgjørelse om å legge ned en skole er ikke et enkeltvedtak, og reglene i forvaltningsloven kapittel IVVI om saksforberedelse, vedtak, klage og omgjøring gjelder derfor ikke. Det er likevel et krav om at saken skal være forsvarlig klarlagt før avgjørelse blir tatt. I en sak om skolenedleggelse betyr dette at kommunestyret skal ha rimelig kjennskap til synspunktene til dem som blir rammet av nedleggelsen før de gjør vedtak.

Barnets beste: Barnekonvensjonen er tatt inn i norsk rett ved menneskerettslova i 2003 og forplikter kommunene til å legge vekt på barnets beste, også i saker om skolestruktur. Barnekonvensjonen går ved uenighet fremfor norsk lov, jf. menneskerettslova § 3. Barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle avgjørelser som gjelder barn. Hva som er til det beste for barn går ikke direkte frem av barnekonvensjonen. Det vil kunne være ulike hensyn og vurderinger knyttet til hva som er det beste for barn i ulike typer avgjørelser. Hensynet er heller ikke enerådende, det er flere andre hensyn som også vil spille inn når det skal tas avgjørelser som gjelder barn, for eksempel økonomiske hensyn og hensynet til samfunnet samlet sett.

Elevprognosene for barnetrinnet framover:

	2024	2025	2026	2027	2028
	Fryal/Odnes	Fryal/Odnes	Fryal/Odnes	Fryal/Odnes	Fryal/Odnes
1	46	53	30	35	38
2	50	46	53	30	35
3	48	50	46	53	30
4	55	48	50	46	53
5	57	55	48	50	46
6	47	57	55	48	50
7	42	47	57	55	48
SUM	345	356	339	317	300

Elevprognosene viser en sterk nedgang i elevantallet framover. Det vil være mulig å overføre elevene fra Odnes til Fryal, ved å fylle opp klasserommene på Fryal med flere elever. Dette vil heller ikke medføre behov for bygningsmessige endringer ved Fryal skole.

Kostnadsreduksjoner på skolene

Skolenes driftsutgifter må reduseres. Det er i første omgang på ungdomsskolen potensialet for kostnadsreduksjon er størst. Dette har sammenheng med et sterkt synkende elevtall, som medfører færre klasser å drifte. Det vil derfor være naturlig med bemanningsreduksjon knyttet opp mot antall klasser. Prognosene tilsier at ungdomsskolen vil kunne organiseres med to klasser på alle trinn fra 2025 og framover.

Det er også uforholdsmessig mye spesialundervisning knyttet til enkeltvedtak på de øverste skoletrinnene våre. 33,2% av lærerressursene på SLUS var i 2022 knyttet til vedtak om spesialundervisning. Det blir viktig å videreføre tiltak som kan bidra til en reduksjon av behovet for spesialundervisning, og sågar kunne redusere utgiftene til dette - også for 2024.

Driftsmessig har også ungdomsskolen relativt store utgifter knyttet til faste arrangementer og ekskursjoner/turer. Dette er tiltak som ansees verdifulle for elevenes læringsmiljø og skolens identitet. Det blir imidlertid nå helt nødvendig å redusere utgiftene til disse tiltakene.

I så henseende må det også sees i sammenheng med leirskoleavtalen, som i dag innebærer en ukes kystopphold for sjetteklasseselevne våre. Opplæringslovens krav om leirskoleopphold i løpet av grunnskoleløpet fordrer "minst tre overnattinger i løpet av grunnskolen" (Opplæringsloven §13-7b);

"Skolen skal tilby elevene et leirskoleopphold eller annen skoletur i løpet av grunnskolen. Leirskoleoppholdet eller turen skal ha en varighet på minst tre overnattinger. Skolen/kommunen kan tilrettelegge turen ut fra lokale forhold og selv velge tema for turen".

Loven vil oppfylles ved eksempelvis å utvide en av turene på ungdomsskolen mot å avvikle dagens praksis med leirskoleopphold for sjetteklasser.

For Fryal sin del foreslås det reduksjon i svømmeopplæringen og noe reduksjon i grunnbemanning ved at overgangslærer tas inn i grunnbemanningen i høsthalvåret.

Det blir også viktig for skolene å få til en reduksjon av de løpende vikarutgiftene.

Gjestelever i andre kommuner

Kommunen har store utgifter knyttet til spesialundervisning for barnevernsplasserte elever i andre kommuner. Det blir viktig å få redusert disse utgiftene fra 2024. En grundigere vedtaksgjennomgang knyttet til gjesteplasseringene vil bli foretatt før jul.

Skoleskyss og kommunale vedtak

Kommunen har uforholdsmessige store merutgifter knyttet til skoleskyss. En del av dette er kommunale vedtak, dvs. vedtak om skoleskyss som ikke samsvarer med elevens skolekretstilhørighet. Eksempelvis må samtlige elever bosatt på Vestsida, som går på Odnnes skole, ha kommunale vedtak om skoleskyss fordi de i utgangspunktet tilhører Fryal skolekrets. Tiltaket vil derfor innebære forslag om endring av skolekretsinnndeling.

Kommunale vedtak om skoleskyss betyr at kommunen må bære hele andelen av skoleskyssutgiften.

Økt foreldrebetaling for SFO

Søndre Land er billigst hele regionen med tanke på foreldrebetaling SFO. Full plass koster i vår kommune i dag 2825 kr, mens dette for eksempel i Gran koster 3681 kr. Gjennomsnittet for regionen er beregnet til 3365 kroner. Det foreslås derfor en økning av foreldrebetaling i tråd med dette, noe som innebærer en kostnadsøkning av SFO-takstene på ca. 19% for 2024.

Det er verdt å minne om at ordningene med redusert foreldrebetaling for SFO vil ivareta lavinnteksgruppene.

4.3.2 Økonomisk status og nøkkeltall

Nøkkeltall for hele kommunalområdet	2023	2022	2021	Kommentar
Antall årsverk	87,5*	89	87	* 2 årsverk Voksenopplæring knyttet til dobling av elevtallet 1 årsverk grunnet økt kapasitet i flyktningetjenesten 1 årsverk grunnet flere elever på SFO, Fryal
	Mål	Resultat		
Resultatindikatorer	2024	2023	2022	
Medarbeidertilfredshet	>4,3	-	-	
Nærvær (i %)	95	96,2*	92,3	*Etter 2. tertial
Økonomisk resultat (i %)	100	102*	98	*Prognose etter 2. tertial

KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4 2022	Landet uten Oslo 2022	Innlandet 2022
Årstimer til særskilt norskopplæring pr. elev med særskilt norskopplæring (antall)	47,3	30,7	52,5	36,4	42,1
Årstimer til spesialundervisning pr. elev med spesialundervisning (antall)	226,3	218,1	157,4	145,1	162,5
Elever i kommunale og private grunnskoler som får særskilt norskopplæring (prosent)	0,6	2,5	4,0	5,3	5,8
Elever i kommunale og private grunnskoler som får spesialundervisning (prosent)	7	6,6	10,1	7,9	7,4
Gruppestørrelse (antall)	14,6	14,1	13,8	15,6	15,1

Vi ser at en forholdsvis stor andel av undervisningsressursen vår fortsatt brukes til spesialundervisning, selv om andelen elever med vedtak om spesialundervisning er noe lavere, enn sammenlignbare kommuner.

GRUNNSKOLE

Nøkkeltall	2024	2023	2022	Kommentar
Antall elever	(487)	502	493	Prognosene tilser nedgang i antall elever framover
Elever ved andre skoler	(34)	39	45	2023: Land Montessori (10), Bjøneroa (14), andre private skoler (6), i andre kommuner (9)
Årsverk undervisning kommunale skoler (inkl. fag- og miljøarbeidere)	(65)	68	69	

Bemanningsreduksjonen framover vil først og fremst gjelde ungdomsskolen, da det er der reduksjonen av elevtallet er størst de nærmeste årene.

Elevenes skoleprestasjoner

Utviklingen i elevenes skoleprestasjoner er beskrevet og drøftet i tilstandsrapporten for grunnskolen (lagt fram for kommunestyret i juni 2023). Her gjengis kun tallene for andelen elever på laveste mestringsnivå på nasjonale prøver og antall grunnskolepoeng.

Nasjonale prøver 5. trinn	2022	2021	2020	2019
Andel elever på laveste nivå i lesing 5. trinn	52,5%	32,4%	28,9%	24,6%
Andel elever på laveste nivå i regning 5. trinn	52,5%	50%	40%	24,6%
Andel elever på laveste nivå i engelsk 5. trinn	37,5%	37,8%	27%	40,4%

Nasjonale prøver 8. trinn	2022	2021	2020	2019
Andel elever på de to laveste nivåene i lesing 8 tr.	38,7%	28%	21,8%	25,0%
Andel elever på de to laveste nivåene i regning 8 tr.	42,6%	54,3%	23,7%	30,9%
Andel elever på de to laveste nivå i engelsk 8. tr.	43,6%	33,4%	21,9%	35,7%

Resultater 10. trinn	2022	2021	2020	2019
Grunnskolepoeng	42,7	40,5	42,4	39,4

Å rigge den tidlige innsatsen på en slik måte at vi får et robust, systemrettet og helhetlig opplegg gjennom hele skoleløpet har vært - og vil fortsatt være - et prioritert område, som blant annet involverer nettverk for tidlig innsats og forebygging. Fokus på mestring og inkluderende opplæring, blant annet knyttet opp mot den kommende satsingen "Kompetanseløftet for spesialundervisning og inkluderende opplæring", skal bidra til at vi bedre klarer å "bygge laget" rundt eleven.

Skolene har hatt særskilt oppmerksomhet på å gjøre erfaringer med de konkrete tiltakene klasselesekurs og anvendelse av pedagogisk analyse. I tillegg er det etablert ressurspersoner på skolene, som skal bistå skoleledelsen til gjennomføringskraft i skolenes utviklingsarbeid. Skoleledelsen ved den enkelte skole mottar i tillegg systematisk veiledning fra Høgskolen i Innlandet. Det er gjennomført endringer i skolenes begynneropplæring, samt etablert tiltaket overgangslærer, for å sikre bedre overgang mellom barnehage og skole. Det forventes at dette kan bidra til praksisutvikling mot bedre inkluderende opplæring og mer treffsikre pedagogiske tiltak.

VOKSENOPPLÆRING OG FLYKTNINGETJENESTE

Introduksjonsprogrammet, inkludert grunnskoleopplæring og norskopplæring med samfunnskunnskap, gjennomføres i samarbeid med Sølve Læring pluss. For tiden er det totalt 40 elever som deltar i opplæring, enten i norskopplæring etter Introduksjonsloven eller i grunnskoleopplæring etter Opplæringsloven.

Søndre Land kommune mottar integreringstilskudd for 119 flyktninger.

Fra 2021 ble samarbeidsavtalen med Nordre Land om leveranse av introduksjonsprogram og norskundervisning for flyktninger, iverksatt. Erfaringene så langt har vært positive. Dette bidrar til at tilbudet kan bli mer forutsigbart og bærekraftig i forhold til antall deltakere. Fem elever mottok sine

grunnskolepapirer til forrige skoleår. Flere tok norskprøve og samfunnsfagprøve. Voksenopplæringen antas å ha ca. 105 elever fra 2024.

Det forventes at samarbeidet med Nordre Land fortsetter framover.

I tillegg vil Søndre Land fra 2024 være vertskommune for en felles flyktningetjeneste med Nordre Land kommune.

4.4 Kommunalområde Mestring og velferd

Kommunalområdet dekker helse- og omsorgstjenester, psykisk helse- og rustjenester og sosiale tjenester i NAV. Tjenestene skal være av god kvalitet og med tilstrekkelig kapasitet. Det skal være nødvendig bredde i tjenestetilbudet. Det skal være et robust fagmiljø med vekt på tverrfaglighet og samarbeid – både internt og eksternt. Tjenesten har som mål å til enhver tid ha optimal organisering og kunne tilpasse seg framtidige endringer.

Kommunalområdet Mestring og velferd består av 14 avdelinger:

Fellestjenester, NAV, legetjenesten, psykisk helse og rustjeneste og 3 avdelinger miljøarbeidertjenester. Samlokalisert på Hovlitunet: fyiso/ergo/friskliv, kjøkken og kantine, hjemmebaserte tjenester, heldøgn omsorgsboligene Rognlia og Furubakken, institusjonene Bjørkelunden og rehabilitering og behandling.

4.4.1 Økonomiplan 2024 – 2027 og budsjett 2024

	2024	2025	2026	2027
Rådmannens forslag til nettoramme	203 000 000	187 500 000	186 100 000	184 800 000

De foreslåtte innsparingstiltakene er på kr. 18 650 000 sammenlignet med dagens driftsnivå. Følgende tiltak foreslås gjennomført:

Innføring av velferdsteknologi som kompenserer for personell	950 000
Strukturendringer i miljøarbeidertjenesten	2 050 000
Flytte Holmetunet til Hovlitunet	4 000 000
Samlokalisering av dagtilbudene på Hovlitunet	500 000
Avvikle dagtilbud psykisk helse	500 000
Redusere årsverk psykisk helse- og rustjeneste	700 000
Redusere årsverk Bjørkelunden	900 000
Generelt kutt hjemmebaserte tjenester	500 000
Reduksjon i antall heldøgn omsorgsboliger	6 100 000
Redusere felles- og støttefunksjoner	650 000
Redusere sykefravær og overtid	1 000 000
Endring kjøkkendrift	800 000
SUM	18 650 000

Begrunnelse for de enkelte tiltakene

Alle forslagene forutsetter av overtalligheten absorberes i organisasjonen.

Innføring av velferdsteknologi som erstatter behov for personell: Tiltak som foreslås er i samarbeid med verger og statsforvalteren. Det forutsetter positivt vedtak fra statsforvalteren.

Strukturendringer i miljøarbeidertjenesten: Ved å tilby bosted i tilknytningen til eksisterende personellbase sentralt i kommunen gir det en mer effektiv måte å drifte på med mer robuste faglige miljøer.

Flytte Holmetunet til Hovlitunet: Søndre Land kommune har fått kritikk for å organisere tjenestene etter diagnosegrupper, ved at psykisk utviklingshemmede ikke får tilbud om de samme tjenestene som andre innbyggere noe som bryter med lovverk og menneskerettighetene. Ved en flytting kan man gi brukergruppen tilgang på flere helsetjenester, enklere tilgang til kulturliv og skape en betydelig større faglig robusthet i tjenestene. Det forutsetter at brukergruppen blir ivaretatt med kjent personell og flere har behov for samlokalisering i skjermet miljø. Det vil være en mer ressurseffektiv måte å drive tjenestene på med tilgang til legetjenester, kjøkken, renholdstjenester som igjen fører til reduksjon i det totale personellbehovet. Forslaget har blitt fremmet av de ansatte etter at ekstremværet «Hans» førte til evakuering og brukere og personalgruppen gjorde seg positive erfaringer ved opphold på Hovlitunet.

Flyttingen fører til en midlertidig situasjon hvor kapasiteten ved Hovlitunet er fylt opp. Det kan øke risikoen for overliggerdøgn på sykehus eller behov for å kjøpe tjenester av andre kommuner.

Samlokalisere dagtilbudene på Hovlitunet: Kommunen har i dag flere dagtilbud på flere lokasjoner. Dagtilbudet for personer med demens er lovpålagt, de øvrige er ikke det. Dagtilbud er imidlertid en svært effektiv forebyggende arena og søkes videreført med tanke på å redusere behovet for heldøgns omsorgsboliger og institusjonsplasser. Dagtilbudet Kråkvika som gir dagaktivitetstilbud til personer med nedsatt funksjonsnivå holder i dag til i leide lokaler på Sølve. Ved å samlokalisere tjenestene gir det mulighet for en bedre ressursutnyttelse, styrke det faglige miljøet og innholdet i tilbudene. Leiekontrakten ved Sølve varer til 2029 og vil ikke kunne gi besparelse fom 2024. Det foreslås i forlengelsen av samlokalisering av dagtilbudene å flytte hjelpemiddellageret til Sølve slik at dagens lagerfunksjon på det tidligere eldresenteret kan frigjøres til å samlokalisere andre tilbud.

Avvikle dagtilbud for psykisk helse: Dagtilbudet driftes av psykisk helsetjeneste i samarbeid med dagtilbudet Kråkvika to dager i uken ved Sølve. Tjenesten er ikke lovpålagt eller vedtakspliktig. Det legges til grunn av brukergruppen kan benytte andre tilsvarende tilbud ved frivilligsentralen, Røde Kors og Fontenehuset. Det kan føre til at behovet for individuell oppfølging øker, noe som kan utfordre kapasiteten ved de polikliniske tjenestene.

Redusere årsverk ved psykiske helse- og rustjeneste: Utredningen i bærekraftige tjenester fase 3 viste at Søndre Land kommunes psykisk helse- og rustjeneste er på størrelse med samme tjeneste i Egersund kommune (som har nesten tre ganger så mange innbyggere) og er altså mye større enn innbyggertallet skulle tilsa, også når folkehelseprofilen tas i betraktning. Det sees behov for en justering av dimensjoneringen av tjenesten i tråd med behovet. Det foreslås derfor å kutte kr. 700 000 tilsvarende ett årsverk.

Redusere årsverk Bjørkelunden: Bjørkelunden har siden oppstart blitt tilført flere ressurser. Det legges inn et kutt på kr. 900 000 som innebærer ca. 1,4 årsverk. Det er mindre enn tilført totalt.

Generelt kutt hjemmebaserte: Det legges inn et kutt på kr. 500 000. Konsekvensene av dette vil kunne være at terskelen for å gi tjenester må økes. Det planlegges for en endring av tildelingskriterier i løpet av 2024. Tildelingskriterier besluttet av kommunestyret, og en slik endring vil komme til politisk behandling.

Redusere antall heldøgn omsorgsboliger: For å kunne spare i den nødvendige størrelsesorden må noen tjenester reduseres. Kapasiteten ved Hovlitunet er bygget for fremtiden og det er nå det er mulig å redusere. Det legges inn forslag om å redusere antall heldøgn omsorgsboliger i en periode på fem år tilsvarende 6,1 millioner kroner årlig. Det vil føre til et behov for økning av hjemmebaserte tjenester i samme periode fra 2025.

Felles og støttefunksjoner: Det foreslås å kutte til sammen ett årsverk som vil gi en innsparing på kr. 650 000.

Redusere sykefravær og overtid: Det er satt inn omfattende tiltak for å redusere sykefraværet. Det forventes å gi resultater. Det legges inn en innsparing på 1 million kroner for hele kommunalområdet.

Endring kjøkkendrift: Lederstillingen på kjøkkenet reduseres. Fagansvaret forblir i kjøkkenet, mens øvrig lederansvar overføres til en annen avdeling i løpet av året. Ansatte ved de heldøgns omsorgsboligene har spilt inn innsparingsforslag ved å redusere matsvinn. De erfarer at det kastes mye mat hver dag. Det er foreslått en innsparing på kr. 200 000 i redusert matsvinn. Bra for miljøet og bra for lommeboka. Det foreslås en prisøkning for 4,5 % noe som fører til økte inntekter på kr. 500 000.

4.4.2 Økonomisk status og nøkkeltall

Nøkkeltall for hele kommunalområdet	2023	2022	2021	Kommentar
Antall årsverk	222,8*	230,4	234,6	* Antall fastlønnede per 12. oktober 2023
	Mål	Resultat		
Resultatindikatorer	2024	2023	2022	
Medarbeidertilfredshet	>4,2	-	4,26	Henviser til kap. 4.7.2 for utfyllende informasjon.
Nærvær (i %)	95%	86,6%	88,3%	Pr. 2. tertial 2023
Økonomisk resultat (i %)	100	115,3	100	Pr. 2. tertial 2022

Målsettingen er et jobbnærvær på 95 % i 2023. Jobbnærværet har vært lavt i kommunalområdet over flere år. Det er iverksatt flere tiltak for å redusere sykefraværet den siste tiden. Korttidsfraværet er gjennomgående lavt i alle avdelinger, mens mange avdelinger har høyt legemeldt langtidsfravær. Dette gjelder spesielt døgnavdelingene.

Omstillingsbehovet i kommunalområdet er stort for å kunne oppnå balanse og drift som er tilpasset rammene. Det er ingen enkle endringer som kan gjøres i en slik størrelsesorden gitt at

kommunalområdet med få unntak kun gir lovpålagte tjenester hvor tjenestenivået besluttet etter individuell vurdering i vedtak etter helse- og omsorgstjenesteloven. Strukturendringer som gir stordriftsfordeler er en av de mest virkningsfulle tiltakene for å oppnå resultater.

HELSE- OG OMSORGSTJENESTER

KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4	Landet uten Oslo 2022	Innlandet 2022
Utgifter kommunale helse- og omsorgstjenester per innbygger (kr)	47 291	49 309	44 456	34 547	40 343
Årsverk helse og omsorg per 10 000 innbygger (årsverk)	452,1	460,3	431,1	322,0	394,3
Andel brukerrettede årsverk i omsorgstjenesten m/ helseutdanning (prosent)	75,3	71,3	78,0	78,0	78,1
Andel innbyggere 80 år og over som bruker hjemmetjenester (prosent)	31,8	31,5	32,2	28,0	29,4
Andel innbyggere 80 år og over som er beboere på sykehjem (prosent)	4,3	5,5	10,7	10,4	10,2
Andel brukere av hjemmetjenester 0-66 år (prosent)	55,7	54,8	45,7	49,0	47,3
Utgifter per oppholdsdøgn i institusjon (kr)	4 351	5 604	4 735	4 750	4 763
Legetimer per uke per beboer i sykehjem (timer)	1,21	1,13	0,48	0,64	0,60
Andel innbyggere 67-79 år med dagaktivitetstilbud (prosent)	1,97	2,71	0,97	0,70	0,68
Avtalte legeårsverk per 10 000 innbyggere (årsverk)	13	13,1	12,9	12,4	13,3
Avtalte fysioterapeutårsverk per 10 000 innbyggere (årsverk)	10,8	10,8	11,4	9,6	11,3

Søndre Land kommune ligger høyt sammenlignet med andre både når det gjelder utgifter til kommunale helse og omsorgstjenester og i antall årsverk per 10 000 innbyggere. Dette har sammenheng med vertskommuneansvaret og kompenseres for gjennom tilskuddsordningen. Blant annet ligger Søndre Land høyt over kostnader til dagtilbud til eldre og personer med funksjonsnedsettelse av denne grunn. Når vi ser på oss sammenlignet med de sammenlignbare nabokommunene (Vestre Toten, Østre Toten, Nordre Land og Gran) er det bare Østre Toten som har lavere kostnader til pleie og omsorg enn Søndre Land basert på netto utgifter pr. innbygger.

Kompetanse er et satsningsområde. Søndre Land kommune har tradisjonelt ligget lavt på denne variabelen sammenlignet med andre. Tallene fra 2022 viser en ytterligere nedgang. Det er imidlertid mange assistenter som gikk opp til fagbrev første halvår av 2023 og det synes ikke av denne statistikken. Det lave kompetansenivået er en utfordring for den faglige forsvarligheten og et trygt

arbeidsmiljø. Strukturendringer vil være et viktig tiltak for å redusere sårbarhet og benytte fagressurser mer på tvers i tillegg til arbeidet med oppgavefordeling.

Andel innbyggere under 66 år som mottar hjemmetjenester er redusert noe siden 2021, men ligger fortsatt over andre kommuner.

Utgifter per oppholdsdøgn i institusjon er høyere enn andre. Det har sammenheng med at Søndre Land kommune ikke har ordinære langtidsplasser, men mange heldøgn omsorgsboliger. Det forklarer også hvorfor andelen innbyggere over 80 år som bor på sykehjem er lav. Institusjonsplassene i kommunene er få og alle spesialplasser ved avdeling for rehabilitering og behandling og demensavdeling. I tillegg er legetilsyn ved institusjon er høyere enn sammenlignbare kommuner og landet for øvrig. Dette fører til større utgift per plass, men ikke høyere utgifter i pleie og omsorg som helhet. I regionen er det bare Vestre Toten som har lavere kostnader til institusjonsplasser enn Søndre Land.

Vi har høy andel personer med tilbud om dagaktivitetsplass i aldersgruppen 67-79 år, sammenlignet med andre. Dette ser vi på som et godt forebyggende tiltak. Andelen er høyere enn i 2021. Dette har delvis sammenheng med vedtaksgjennomgangen i tidligere tilrettelagte tjenester hvor flere eldre med funksjonsnedsettelse fikk tilbud om aktivitetstilbud igjen.

Kommunen har besatt alle legehjemler. På grunn av sykefravær og svangerskapspermisjon er det behov for midlertidige ansettelser. Det er svært krevende å rekruttere til slike stillinger og lege gjennom vikarbyrå må påberegnes for store deler av 2024, noe som er kostnadskrevende.

Det har i løpet av året blitt rekruttert ny privatpraktiserende fysioterapeut, og alle hjemler er besatt. Samarbeidet mellom kommunale og privatpraktiserende fysioterapeuter er satt i faste rammer og fungerer godt. Avdelingen fungerer som en spydspiss i det forebyggende arbeidet med tidlig inn i alle aldre.

SOSIALTJENESTER

KOSTRA-utvalget er noe endret fra og med 2022 noe som gjør variablene annerledes og ikke sammenlignbare med tidligere års resultat.

Tallene for 2022 viser resultater fordelt etter netto driftsutgifter pr. innbygger til sosiale tjenester.

Det viser at Søndre Land ligger tilnærmet likt de andre kommunene i helseregionen Gjøvik / Hadeland, med unntak av arbeidsrettede tiltak i kommunal regi hvor Søndre Land bruker en betydelig høyere sum enn de andre.

Det er en økning av antall sosialhjelpsmottagere fra 2021 med 112 mottagere til 173 31.12.22. Dette har sammenheng med flyktningstrømmen, de i perioder høye strømprisene og prisveksten. Familier med barn som mottok sosialhjelp har økt fra 35 til 43 i samme periode.

Andel uføretrygdede av befolkningen har steget 21,1 % i 2021 til 21,4% i 2022. Søndre Land har blant landets høyeste andeler av befolkningen på uføretrygd. Dette skyldes trolig flere forhold enn den enkeltes helsesituasjonen, bl.a. er tilflytting og sosial arv viktige faktorer. På den positive siden gikk andel uføretrygde i aldersgruppen 18-24 ned i 2021 og 2022, og trenden holder seg så langt i 2023.

4.5 Lokalsamfunn

Kommunalområdet er ansvarlig for å gi tjenester innenfor områdene bolig, eiendomsforvaltning, brann og feiing, husholdningsavfall, klima og energi, kommunal vannforsyning og avløp, kultur/barne- og ungdomstiltak, landbruk, plan, byggesak og miljø og samferdsel.

Kommunalområdet Lokalsamfunn består av avdelingene:

- Kultur, idrett og fritid
- Renhold
- Arealforvaltning
- Brann og redning
- Teknisk drift og Bygg/vedlikehold.

Brann og redning ble skilt ut som en egen avdeling fra og med 1.1.2023. Ansvarsområdet var tidligere en del av Teknisk drift og Bygg/vedlikehold.

4.5.1 Økonomiplan 2024 – 2027 og budsjett 2024

	2024	2025	2026	2027
Rådmannens forslag til nettoramme	42 900 000	42 300 000	42 400 000	43 300 000

Den foreslåtte nettorammen innebærer et omstillingsbehov på 3,5 mill kroner i 2024, sammenlignet med innmeldt budsjettbehov. Følgende tiltak foreslås gjennomført:

Regionalt samarbeid arealforvaltning	500 000
Avventer å øke kap. forurensningssaker	850 000
Avventer økt satsningen på kulturskolen	150 000
Reduksjon bygg og vedlikehold	1 500 000
Reduksjon av budsjettreserve	500 000

Begrunnelse for de enkelte tiltakene:

Det pågår et generasjonsskifte som betyr at flere vil enten gå av med pensjon eller redusere sin stillingsstørrelse i avdeling for Arealforvaltning i 2024. Det er krevende å rekruttere til flere av fagområdene innenfor avdelingen. På denne bakgrunn er arbeidet med å få til et regionalt samarbeid for ett eller flere av fagområdene innenfor avdelingen. Den største fordel vil være redusert sårbarhet innenfor fagområdene og at man kan bidra til å skape fagmiljø hvor det er enklere å beholde kompetansen. Forventet økonomisk innsparing i 2024 er 0,5 mill. kroner. Videre i planperioden legges det til grunn en innsparing per år på 1 mill. kroner.

Kommunalområdet har behov for å øke kapasiteten til å følge opp blant annet forurensningssaker. I dag ivaretas dette fagområdet av en person som har hovedansvar for oppfølging av spredt avløp og kommunale veger inkludert gateløp. Oppfølging av forurensningssaker er tids- og arbeidskrevende. I den økonomiske situasjonen som foreligger er det ikke handlingsrom til å øke denne kapasiteten i 2024. Det innebærer at kommunen ikke får fulgt opp disse sakene så godt som vi burde.

En aktiv kulturskole som gir barn og unge kultur- og mestringsopplevelser som legger til rette for mangfold, integrering og utvikling er et satsningsområde i kommuneplanens samfunnsdel. I 2023 ble lokaler for kulturskolen samlet på rådhuset og lokaler pusset opp til formålet. Ytterligere satsning på kulturskolen i 2024 er det ikke økonomisk handlingsrom til. Videre er det ikke funnet rom i budsjettet å satse mer på å utvikle kommunens arrangementer.

Bygg og vedlikehold får den største økonomiske reduksjonen i budsjetttrammene. Avdelingen har høye inntekter grunnet at nesten alle kommunale boliger er leid ut, noe som medfører at avdelingen ligger ann til et mindreforbruk i 2023. Videre er prognosen for strømutfgifter noe lavere enn budsjettet hittil i 2023. Det forutsettes at situasjonen med høye leieinntekter fortsetter i 2024, noe som gir rom for reduksjon i budsjetttrammene. Ulempen er at kommunen har stort vedlikeholdsetterslep på den kommunale bygningsmassen. Reduserte budsjetttrammer vil utfordre vår evne til å utføre tilstrekkelig vedlikehold ytterligere. Omfanget av eksisterende eiendomsmasse vurderes kontinuerlig. Det ble solgt flere kommunale boliger i 2022/2023 sør i kommunen, samt at én bolig ble sanert i 2023. I tillegg pågår det en vurdering av tjenestestrukturen som kan innebære ytterligere reduksjon i den kommunale boligmassen i 2024 og i planperioden.

Kommunalområdet hadde en budsjettreserve i 2023 for å kunne dekke uforutsette hendelser. Det er det ikke rom for å videreføre i 2024.

Øvrige budsjettforutsetninger:

Innenfor selvkostområdet er det lagt til grunn at brukerbetalningene skal tilsvare de totale kostnadene som er nødvendig for å produsere en tjeneste eller et produkt, som for eksempel vann, avløp og renovasjon. Gebyrøkningen for disse tre områdene er nødvendig for å sikre samsvar mellom inntekter og kostnader. For nærmere beskrivelse se vedlegg 1 – Kommunale satser og egenbetalinger.

Tilskudd til samarbeid med andre kommuner og andre eksterne forutsettes på samme nivå som i 2023. Dette betyr blant annet at tilskuddet til frivilligsentralen budsjetteres i 2024 på samme nivå som i 2023.

Investeringsnivået er redusert betydelig i 2024 grunnet den økonomiske situasjonen. Det er blant annet ikke funnet rom for energieffektiviserende prosjekter eller rehabilitering av vann og avløpsnett. Det er allerede et betydelig vedlikeholds- og rehabiliteringsetterslep innenfor området vann og avløp, noe som vil øke ytterligere. Andel av total kommunal vannleveranse til lekkasje økte i 2022 og er høyere enn i sammenlignbare kommuner.

Det er budsjettet med 0,8 mill høyere strømutfgifter inkludert biovarme og salg av konsesjonskraft i 2024 enn i 2023. 2022 og første halvår 2023 var preget av energikrise med påfølgende høye strømpriser. Sommer og høst 2023 har gitt mye regn og dermed fulle vannmagasin i vårt strømområde, noe som har medført lave strømpriser. Dessverre medførte uroen i Midtøsten i oktober 2023 at energiprisene igjen økte. Kommunen har en sikringspris på ca 50 % av forventet strømforbruk i 2024. Resten av strømforbruket må kjøpes i spotmarkedet. Det er derfor usikkerhet om hvor høye strømutfgiftene blir i 2024.

Arbeidet med energieffektivisering for å redusere strømforbruket prioriteres innenfor tilgjengelig budsjetttrammer. I tillegg er det viktig å være bevisst på temperatur i rom og at lys ikke står på unødvendig. Det innebærer en forventning om at man justerer ned varmen på kontorer, møterom,

klasserom, haller osv. Oppvarming av vann krever mye energi. Svømmebassenget på skolen åpnet etter høstferien. Det kan bli aktuelt å redusere perioden det er varmt vann i bassenget og/eller redusere antall grader på vannet.

Som tidligere nevnt er det planlagt betydelig færre investeringsprosjekter i 2024 enn tidligere. Det største investeringsprosjektet er flomsikring Hov. Det er søkt om tilskudd fra NVE. NVE gir inntil 80 % i tilskudd til flomsikring. Flomsikringstiltakene legges ikke ut på anbud før kommunen har fått tilbakemelding på søknaden til NVE. Per tid har kommunen fortsatt ikke fått tilbakemelding på søknaden. Det innebærer at gjennomføring av flomsikring Hov fremmes som en egen politisk sak, når tilbakemelding fra NVE foreligger.

Budsjettrammene for kommunalområdet blir særdeles krevende i 2024 og videre i planperioden, men oppnåelig. For å innfri budsjettreduksjonen må kommunalområdet redusere bemanningen og sikre at selvkostområdene i størst mulig grad har en selvkostgrad på 100 %. Det er en målsetning om å klare reduksjonen i driftsrammene ved naturlig avgang. Det medfører behov for å vurdere tjenestenivået, og vurdere om det er enkelte oppgaver som det er mulig å slutte med uten vesentlige ulemper for våre innbyggere eller interne kunder i organisasjonen.

4.5.2 Økonomisk status og nøkkeltall

Nøkkeltall	2023	2022	2021	Kommentar
Antall årsverk	55,5	58,3*	56,7	Årsverk per 3. oktober 2023
	Mål	Resultat		
Resultatindikatorer	2024	2023	2022	
Medarbeidertilfredshet	>4,3	-	-	
Nærvær (i %)	95,0	93,7	90,6	*per 2. tertial 2023
Økonomisk resultat (i %)	100	100	94,0	*per 2. tertial 2023

* Viser en midlertidig økning grunnet overlapp i to stillinger.

Antall årsverk i kommunalområdet reduseres gradvis, som en følge av at budsjettrammene reduseres. Det legges til grunn at antall årsverk går ytterligere ned i 2024.

Medarbeiderundersøkelse ble gjennomført i 2021, ga et resultat på 4,3 for kommunalområdet lokalsamfunn. Målsettingen er å være på tilsvarende nivå eller høyere for kommunalområdet lokalsamfunn ved neste medarbeiderundersøkelse.

Målsettingen er et jobbnærvær på 95 % i 2024. Jobbnærværet var historisk lavt i kommunalområdet i 2022. Dette skyldes pandemien i starten av året og flere langtidssykemeldte enn normalt.

Jobbnærværet har bedret seg i 2023 og nærmere seg 95 % igjen.

De økonomiske driftsrammene blir gradvis strammere. Sammenlignet med opprinnelig budsjett 2022 viser regnskapet et merforbruk på ca. 3,6 mill. kroner, mens det viser et mindreforbruk på ca. 2,3 mill. kroner sammenlignet med revidert budsjett. Kommunalområdet forventer å få økonomisk balanse i 2023, basert på årsprognose per 2. tertial 2023. Årsprognosen forutsetter at kommunen får dekket

merutgiftene til ekstremværet Hans. Vi har den siste tiden opplevd lave strømpriser, men det er å forvente at energiprisene vil være høyere enn i økonomiplanperioden. Høye strømutfgifter vil være en betydelig økonomisk utfordring for kommunalområdet i årene som kommer.

BOLIGER

De økonomiske KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4 2022	Landet uten Oslo 2022	Innlandet 2022
Kommunalt disponerte boliger per 1000 innbyggere (antall)	44	44	26	20	25
Lønnsutgifter per eid kommunal bolig (kr)	13 136	17 201	11 136	11 259	13 562
Brutto investeringsutgifter til boligformål per innbygger i kroner (kr)	4 743	5 803	1 458	1 391	892
Andel kommunale boliger som er tilgjengelige for rullestolbrukere (prosent)	76	76	63	53	58
Andel nye søkere som har fått avslag på kommunal bolig (prosent)	8	10	24	27	20
Antall boliger godkjent av kommunen for finansiering med startlån, per 1000 innbyggere (antall)	1,6	2,3	1,4	1,5	2,1
Antall husstander tilkjent statlig bostøtte fra Husbanken per 1000 innbyggere (antall)	11,9	18,9	13,2	17,4	18,4

Kommunen har flere kommunalt disponerte boliger enn de fleste sammenlignbare kommuner grunnet ansvarsreformen. Det er god andel kommunale boliger som er tilgjengelig for rullestolbrukere. Videre er andel nye søkere som har fått avslag på kommunal bolig gått opp i 2022. Andelen er likevel betydelig lavere enn i de andre sammenlignbare gruppene. Lønnsutgifter per eid kommunal bolig viser en betydelig økning i 2022, noe som sannsynligvis skyldes feilrapportering.

EIENDOMSFORVALTNING

KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4 2022	Landet uten Oslo 2022	Innlandet 2022
Netto driftsutgifter til eiendomsforvaltning i prosent av samlede driftsutgifter (prosent)	8,4	7,4	9,1	9,5	9,6
Netto driftsutgifter til forvaltning av eiendom per innbygger (kr)	484	181	391	384	499
Areal på formålsbygg per innbygger (m ²)	5,12	5,09	6,84	5,11	5,64

Utgifter til vedlikehold per kvadratmeter (kr)	102	82	92	100	68
Utgifter til driftsaktiviteter per kvadratmeter (kr)	702	762	675	714	747
Herav utgifter til renhold (kr)	234	183	174	175	186
Herav energikostnader per kvadratmeter (kr)	137	230	201	196	249

Forvaltning av kommunale bygninger og boliger varierer fra kommune til kommune, så sammenligning med andre kan være misvisende. Bl.a. har flere kommuner valgt å la en kommunal stiftelse eller foretak eie rådhus, og i mange kommuner er boliger eid av en boligstiftelse. Det betyr at areal og kostnader for disse ikke nødvendigvis inngår i Kostra-tallene. I all hovedsak benytter Søndre Land kommune lite utgifter på eiendomsforvaltning sammenlignet med andre kommuner. Utgifter til renhold har gått ned de siste årene og er nå ca. på gjennomsnittet av andre kommuner. Den store økningen i energikostnader fra 2021 til 2022 skyldes unormalt høye energipriser i 2022.

BRANN OG ULYKKESVERN

KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4 2022	Landet uten Oslo 2022	Innlandet 2022
Netto driftsutgifter til forebygging brann og andre ulykker pr. innbygger, konsern (kr)	135	218	132	98	96
Netto driftsutgifter til beredskap brann og andre ulykker pr. innbygger, konsern (kr)	1 177	1 338	1 246	952	1 010
Årsverk i brann- og ulykkesvern per 1000 innbyggere (årsverk)	0,48	0,36	-	0,25	0,35
Antall bygningsbranner (antall)	6	1	111	2 678	281

Søndre Land kommune har høyere netto driftsutgifter enn andre kommuner til forebygging og beredskap brann og andre ulykker per innbygger. Det har vært generasjonsskifte i brannvesenet som medfører høyere kostnader til utdanning av nye mannskaper. Antall helseoppdrag øker og utgjør ca. 20 % av alle oppdrag for brannvesenet. Videre går antall innbyggere ned, noe som også gir høyere kostnader per innbygger. Kostra-tallene viser også generelt at netto driftsutgifter til forebygging og beredskap øker i andre kommuner. Noe av årsaken til denne generelle utviklingen er økte kostnader til nødnett og alarmsentraler. Likevel gir kostnadsbildet et grunnlag for å gjøre en nærmere vurdering av eventuelle innsparingsmuligheter.

HUSHOLDNINGSAVFALL

KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4 2022	Landet uten Oslo 2022	Innlandet 2022
Årsgebyr for avfallstjenesten - ekskl. mva. (gjelder rapporteringsåret+1) (kr)	2 123	2 229	3 061	3 305	2 830
Selvkostgrad (prosent)	100	100	100	100	100
Andel levert til materialgjenvinning inkl. biologisk behandling (prosent)	60,4	62,6	41,3	43,9	49,3

Årsgebyr for avfallstjenesten er lavere enn snittet i Innlandet og landet, samt høy andel levert til materialgjenvinning i Søndre Land. Selvkostgraden er tilnærmet 100 %.

KOMMUNAL VANNFORSYNING

KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4 2022	Landet uten Oslo 2022	Innlandet 2022
Selvkostgrad (prosent) (før bruk av fond)	100	89	98	99	97
Årsgebyr for vannforsyning - ekskl. mva. (gjelder rapporteringsåret+1) (kr)	7 930	8 512	4 893	4 204	4 949
Andel fornyet kommunalt ledningsnett, gjennomsnitt for siste tre år (prosent)	0,00	0,58	-	0,62	0,49
E.coli: Andel innbyggere tilknyttet kommunalt vannverk med tilfredsstillende prøveresultater (prosent)	81,3	100	-	99,2	98,1
Andel av total kommunal vannleveranse til lekkasje (prosent)	42,3	54,3	-	29,2	32,9

Selvkostregnskapet viser at man har en økning i inndeckningen fra ca 80 % i 2017, 90 % i 2018 til 92 % i 2019 og til 100 % i 2020 og 2021. I 2022 ble det en betydelig nedgang i selvkostgraden, til 89 %.

Målsetningen er ha en selvkostgrad på 100 %. Videre er årsgebyret for vannforsyning høyere enn i andre kommuner. Den lave andelen innbyggere tilknyttet kommunalt vannverk med tilfredsstillende prøveresultater i 2021 skyldes en hendelse med kokepåbud i området Fall/Halmrast og en i området Grimebakken. Kommunen ligger høyere enn andre kommuner når det gjelder andel av total kommunal vannleveranse som går til lekkasje. Vi har vannmålere som beregner eksakt lekkasje.

Mange andre kommuner har ikke vannmålere installert hos sine abonnenter, og da benyttes forbrukstall fra Norsk Vann. De stipulerer med et snittforbruk pr boenhet på 140 m³ pr år. Snitt for Søndre Land er 99 m³ pr år. Med et for høyt beregnet forbruk, vil også lekkasjeprosent bli litt lavere

enn hva den faktisk er. Andel av total kommunal vannleveranse som går til lekkasje har gått ned siden 2015, da var andelen 62,6 %. I 2022 økte dessverre andelen igjen, blant annet knyttet noen større vannlekkasjer.

KOMMUNALT AVLØP

KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4 2022	Landet uten Oslo 2022	Innlandet 2022
Selvkostgrad (prosent) (før bruk av fond)	100	100	100	98	95
Årsgebyr for avløpstjenesten – ekskl. mva. (gjelder rapporteringsåret+1) (kr)	8 086	8 650	5 637	4 621	5 751
Andel fornyet kommunalt spillvannnett, gjennomsnitt for siste tre år (prosent)	0,50	0,44	-	0,62	0,47
Andel innbyggere tilknyttet anlegg der rensekrav er oppfylt (prosent)	69,9	69,9	-	65,4	58,2

Selvkostgraden har vist en positiv utvikling og har vært på 100 % i 2020, 2021 og i 2022. Videre er årsgebyret for avløpstjenesten høyere enn i andre kommuner. Andel fornyet ledningsnett gikk ned i 2022 etter å ha vist en økning de siste årene. Andel innbyggere tilknyttet anlegg der rensekrav er oppfylt, er høyt sammenlignet med andre kommuner.

KULTUR/BARNE- OG UNGDOMSTILTAK

KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4 2022	Landet uten Oslo 2022	Innlandet 2022
Netto driftsutgifter til kultursektoren per innbygger (kr)	2 069	2 232	2 516	2 684	1 618
Netto driftsutgifter til idrett i prosent av kommunens totale netto driftsutgifter (prosent)	0,6	0,5	1,0	1,4	1,2
Netto driftsutgifter til barn og unge i prosent av kommunens totale netto driftsutgifter (prosent)	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8
Besøk i folkebibliotek per innbygger (antall)	1,6	1,6	3,9	3,2	3,4
Besøk per kinoforestilling (antall)	26,7	39,1	16,0	16,6	16,1
Barn 6-15 år i kommunens kulturskole (prosent)	22,5	21,6	19,4	13,3	15,4

Netto driftsutgifter til kultursektoren viser en liten økning, men er godt under andre kommuner. Videre viser netto driftsutgifter til idrett og til barn og unge, målt i prosent av kommunens totale netto

driftsutgifter, stabil utvikling, men under andre kommuner. Andel barn som deltar i kulturskolen har en liten nedgang, men den er betydelig høyere enn i andre kommuner. Besøkstallene på kinoen og folkebibliotek går opp, men disse besøkstallene er sannsynligvis påvirket av pandemien i 2021 i 2022. Besøkstallene er vesentlig høyere enn i andre kommuner.

KLIMA OG ENERGI

KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4 2022	Landet uten Oslo 2022	Innlandet 2022
Energiutgifter per m2 (fylkes) kommunalt eide bygg (kr)	137	230	201	196	249
Energibruk per m2 eid areal, formålsbygg (kWh)	147	138	-	142	154
Andel fornybar forbruk av totalt forbruk i (fylkes)kommunens eiendomsforvaltning, egne bygg (prosent)	99	99	-	99	99

Søndre Land kommune er på omtrent samme nivå som sammenlignbare grupper i 2022 med hensyn til energibruk. Når det gjelder energiutgifter er de vesentlige lavere i Søndre Land kommune enn i andre kommuner. Energiutgiftene per m² stiger fra 2021 til 2022 grunnet sterk prisstigning på energi.

LANDBRUK

Nøkkeltall	2022	2021	2020	Kommentar
Landbrukseiendommer (antall)	570	570	571	
Jordbruksbedrifter (antall)	109	110	111	
Jordbruksareal i drift (dekar)	23 122	23 245	23 985	
Produktivt skogareal (dekar)	538 800	537 401	537 358	

KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4 2022	Landet uten Oslo 2022	Innlandet 2022
Netto driftsutgifter til landbruksforvaltning og landbruksbasert næringsutvikling i prosent av totale netto driftsutgifter (prosent)	0,4	0,4	0,5	0,2	0,5
Dyrka og dyrkbar jord omdisponert til andre formål enn landbruk (dekar)	0,0	0,4	458,5	7 762,2	1 730,1
Godkjent nydyrka areal (dekar)	0,0	39	1 985	15 900	6 180

Søknader i alt etter jord- og konsesjonslov (antall)	15	14	744	7 205	1 394
--	----	----	-----	-------	-------

Netto driftsutgifter til landbruksforvaltning og landbruksbasert næringsutvikling i prosent av totale netto driftsutgifter er stabilt og ca. på snittet av andre kommuner.

PLAN, BYGGESAK OG MILJØ

Nøkkeltall	2022	2021	2020	2019	Kommentar
Reguleringsplaner vedtatt i alt (antall)	0	0	1	4	
Byggesøknader i alt behandlet (antall)	77	119	99	81	
Behandlede byggesøknader med 3 ukers frist (antall)	55	89	22	25	

KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4 2022	Landet uten Oslo 2022	Innlandet 2022
Selvkostgrad i byggesaker (prosent)	74	51	76	43	79
Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for byggesaker med 3 ukers frist (dager)	15	15	18	19	17
Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for byggesaker med 12 ukers frist (dager)	37	28	30	40	32
Antall av reguleringsplanene som ble møtt med innsigelser (antall)	0	2	29	357	31
Andel av innvilgete byggesøknader som skjer gjennom vedtak om dispensasjon fra plan (prosent)	22,7	24,7	20,9	21,8	17,8

Selvkostgraden viser en betydelig nedgang og lavere inndekning en i andre kommuner. Det var en betydelig nedgang i antall byggesøknader i 2022, som kan være en av hovedforklaringene.

Saksbehandlingstid for byggesaker viser en bedring fra 2021 til 2022. Saksbehandlingstiden for byggesøknader i Søndre Land kommune er noe kortere enn sammenlignet med kommuner.

SAMFERDSEL

KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4 2022	Landet uten Oslo 2022	Innlandet 2022
Netto driftsutgifter til kommunale veier og gater per innbygger (kr)	899	1 081	1 943	1 482	1 375
Netto driftsutgifter til kommunale veier og gater per km (kr)	124 425	150 300	112 507	182 652	132 022
Brutto investeringsutgifter til kommunale veier og gater per innbygger (kr)	698	966	1 247	1 322	1 408
Andel km tilrettelagt for syklende som kommunen har ansvaret for av alle kommunale veier (prosent)	12,5	10,0	10,0	14,7	17,7
Andel kommunale veier og gater med belysning av alle kommunale veier og gater (prosent)	87,5	65,0	39,6	67,4	48,6
Andel kommunale veier og gater uten fast dekke av alle kommunale veier og gater (prosent)	40,0	45,0	44,8	26,6	47,7

Netto driftsutgifter til kommunale veier og gater per innbygger (kr) og per km viser en liten økning fra 2021 til 2022, men noe lavere enn sammenlignet med andre kommuner. Brutto investeringene var lave i 2021. De gikk noe opp igjen i 2022, men fortsatt lavere enn sammenlignet med andre kommuner.

4.6. Stab og utvikling

Felles utviklings- og rådgiverstab (tidligere utviklingsenheten) ivaretar blant annet følgende funksjoner:

- Kommuneoverlegefunksjonen,
- Felles overbygning i arbeidet med forebygging og inkludering,
- Næringsutvikling og bolyst,
- Digitalisering og støtte til intern systemutvikling knyttet til IKT,
- Intern og ekstern kommunikasjon (blant annet hjemmeside, intranettet og sosiale medier),
- Politisk sekretariat,
- Samfunnsplanlegging og stedsutvikling,
- Utviklings- og innovasjonsprosesser.

Stab består av avdelingene HR/post/arkiv og økonomi/IKT.

4.6.1 Økonomiplan 2024 – 2027 og budsjett 2024

	2024	2025	2026	2027
Rådmannens forslag til nettoramme	31 800 000	32 500 000	30 500 000	30 500 000

Som tilfellet er for kommunalområdene, er utgangspunktet for budsjettet for stab og utvikling justert i tråd med gjennomført behovskartlegging for opprettholdelse av dagens drift. I tillegg er det lagt til grunn en styrking av budsjettet i 2024 med 1 millioner kroner knyttet til utgiftene ved forutsatt innføring av eiendomsskatt. Dette beløpet øker til 3 millioner kroner i 2025 for så å reduseres til 1 million kroner igjen fra 2026.

Den foreslåtte nettorammen innebærer et omstillingsbehov på vel 3,3 millioner kroner i 2024, sammenlignet med innmeldt budsjettbehov. For perioden 2025-2027 er omstillingsbehovet snaut 4,7 millioner kroner. Følgende tiltak foreslås gjennomført:

Avvikling av tiltaket Menn i helse fra andre halvår 2024 (helårsvirkning kr 760 000)	380 000
Avvikling av tiltaket Kombinasjonsforsøket fra andre halvår 2024 (helårsvirkning kr 585 000)	290 000
Reduksjon budsjetttramme HR/post/arkiv	400 000
Reduksjon lønnsutgifter økonomi/IKT fra andre halvår 2024 (helårsvirkning kr 1 000 000)	500 000
Reduksjon utgifter interkommunal innfordringsavdeling	100 000
Reduksjon bevilgning til IKT-utstyr	100 000
Reduksjon bevilgning til konsulent tjenester IKT	100 000
Reduksjon lønnsutgifter Felles utviklings- og rådgiverstab (helårsvirkning kr 500 000)	315 000

Økt krav til egenfinansiering Felles utviklings- og rådgiverstab	500 000
Reduksjon bevilgning til regionalt næringsutviklingsprogram	150 000
Avvikling av tiltaket DRIVE	500 000

Begrunnelse for de enkelte tiltakene:

Menn i helse og Kombinasjonsforsøket er begge gode tiltak for å bidra til økt arbeidsinkludering. Det vurderes likevel at tiltakene er for kostbare sammenlignet med andre tiltak.

Innen avdelingen for HR/post/arkiv avvikles blant annet en del særskilte kompensasjonsordninger vedr. merarbeid osv. I tillegg legges det til grunn at det er mulig å redusere utgifter til enkelte dyre abonnementer på fellesløsninger.

Lønnsutgiftene i avdelingen for økonomi/IKT reduseres ved naturlig avgang i 2024. Gitt at det er mulig å se dette sammen med nødvendig bemanning knyttet til forutsatt innføring av eiendomsskatt, legges det til grunn at den naturlige avgangen ikke skal utløse behov for nyansettelse.

Det interkommunale samarbeidet om innfordring ligger an til å bli rimeligere enn lagt til grunn i budsjett 2023.

Det er lagt inn krav om reduksjon i utgifter til IKT-utstyr og konsulenttenester på IKT-området. Dette kan komme til å innebære utfordringer blant annet når det gjelder utskifting av eldre utstyr og mulighetene for gjennomføring av prosjekter som involverer IKT.

I Felles utviklings- og rådgiverstab forventes det i 2024 noe naturlig avgang, uten at dette forutsettes at disse ressursene erstattes tilsvarende. Videre er det lagt til grunn at staben i større grad skal sikre egen finansiering gjennom tilskuddsordninger og prosjektmidler

Søndre Land kommune bidrar i 2023 med kr 450 000 til det regionale næringsutviklingsprogrammet. Dette bidraget forutsettes redusert til kr 300 000 fra og med 2024.

Tiltaket DRIVE har fungert godt i Søndre Land, og det har utvilsomt vært et godt tilbud. Utgiftene er imidlertid relativt høye, og det har ikke lyktes å finne eksterne finansieringsbidrag. I en krevende økonomisk situasjon finner rådmannen dessverre ingen mulighet for å videreføre tiltaket.

4.6.2 Økonomisk status og nøkkeltall**FELLES UTVIKLINGS- OG RÅDGIVERSTAB**

Nøkkeltall for felles utviklings- og rådgiverstab	2024	2023	2022	Kommentar
Antall årsverk	7,0	6,0	5,3	Stilling som rådgiver forebygging og inkludering opprettet i 2023. Ellers 1 ansatt i 60% og 1 i 40%
	Mål	Resultat		
Resultatindikatorer	2024	2023	2022	
Medarbeidertilfredshet	>4,3	-	-	
Nærvær (i %)	95,0	92,0	73,1	* Per 2. tertial 2023
Økonomisk resultat (i %)	100	100	141	*Årsprognose per 2. tertial 2023 viser balanse

STAB

Nøkkeltall for stab	2023	2022	2021	Kommentar
Antall årsverk	13,5 2,4	13,8 2,4	16,8	Stab Hovedtillitsvalgt/ verneombud Lærlinger ca. 15
	Mål	Resultat		
Resultatindikatorer	2024	2023	2022	
Medarbeidertilfredshet	>4,3			Henviser til kap. 4.7.2 for utfyllende informasjon.
Nærvær (i %)	95%	90,4*	92,8%	* per 2. tertial 2023
Økonomisk resultat (i %)	100	100*	98,4	* per 2. tertial 2023 basert på årsprognose i balanse.

Antall årsverk i Stab er blitt redusert gradvis de siste årene, som en følge av at budsjetttrammene reduseres. Under forutsetning av at oppgavene som gjøres i Stab skal forbli uendret, synes en ytterligere reduksjon å være krevende.

Målsettingen er et jobbnærvær på 95 % i 2024, frem til nå i 2023 er nærværet en del lavere. Det skyldes i alt vesentlig langtidsfravær.

KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4 2022	Landet uten Oslo 2022	Innlandet 2022
Administrasjon - lønnsutgifter fratrukket sykelønnsrefusjon (kr per innbygger)	3 410	3 480	4 146	2 916	3 312
Administrasjon - lønnsutgifter fratrukket sykelønnsrefusjon (andel av totale utgifter - prosent)	5,1	4,7	6,1	5,2	5,2
Administrasjon - netto driftsutgifter (kr per innbygger)	5 168	5 406	5 914	4 128	4 339
Administrasjon - netto driftsutgifter (andel av totale utgifter – prosent)	6,4	5,8	7,2	5,8	5,9

I kroner per innbygger har Søndre Land kommune relativt høye utgifter til administrasjon. Dette er også dokumentert i Telemarksforskings rapport fra forprosjektet til *Søndre Land i møte med framtida*. Det er likevel verdt å påpeke at lønnsandelen av administrasjonsutgiftene viste en reell nedgang fra 2021 til 2022. På den annen side er utgiftene på en del andre områder, blant annet til IKT-sikkerhet, fortsatt stigende. Dette er i stor grad utgifter som nominelt er like store i alle kommuner, men som slår mer ut i relativt små kommuner når de beregnes per innbygger eller som andel av totale utgifter.

Det er også verdt å legge merke til at Søndre Land kommune har lavere utgifter enn kommunegruppa i KOSTRA. Kommunegruppe 4 omfatter kommuner med 2 000 til 9 999 innbyggere, middels bundne kostnader og lave frie disponible inntekter per innbygger. Bildet nyanseres ytterligere dersom en ser på andel av totale utgifter. Siden ansvarsreformen i 1991, har Søndre Land kommunes samlede driftsutgifter (særlig lønnsutgifter) ligget høyt sammenlignet med andre kommuner. Utgiftene til administrasjon og politisk styring i kommunene vil som regel samvariere med det totale utgiftsnivået. I 2022 ligger andelen lønnsutgifter til administrasjon i Søndre Land vesentlig under nivået for kommunegruppa, fylket og landet. For administrasjonsutgiftene totalt ligger andelen på nivå med landsgjennomsnittet og under både kommunegruppe og fylke.

4.7. Rådmannsgruppa

Rådmannsgruppa består av rådmannen og fire kommunalsjefer.

4.7.1 Økonomiplan 2024 – 2027 og budsjett 2024

	2024	2025	2026	2027
Rådmannens forslag til nettoramme	7 100 000	7 100 000	7 100 000	7 000 000

Den foreslåtte nettorammen innebærer et omstillingsbehov på kr 100 000. Dette foreslås dekket inn ved en reduksjon i utgifter til konsulenttenester (herunder juridisk bistand), kurs og transportutgifter.

Begrunnelse for de enkelte tiltakene:

Budsjettet for rådmannsgruppa har blitt betydelig redusert ved de siste års budsjettbehandlinger. Den foreslåtte reduksjonen på kr 100 000 er i realiteten en reduksjon i utgifter som vedrører organisasjonen som helhet.

4.7.2 Økonomisk status og nøkkeltall

Nøkkeltall for administrasjonen	2023	2022	2021	Kommentar
Antall årsverk	5	5	5	
	Mål	Resultat		
Resultatindikatorer	2024	2023	2022	
Medarbeidertilfredshet	>4,3	-	-	
Nærvær (i %)	100	99,4*	98,5	*Per 2. tertial 2023
Økonomisk resultat (i %)	100	100*	100	*Prognose per 2. tertial 2023

Budsjettet for rådmannsgruppa har tradisjonelt dekket en del fellesutgifter på vegne av hele organisasjonen. Med de senere årenes reduksjon i budsjetttrammer, er mulighetene for inndekking av denne typen utgifter betydelig redusert. Det går blant annet ut over muligheten for felles lederutviklingstiltak. Ledelse vil være avgjørende viktig framover dersom vi på en god måte skal evne å møte noen av de store samfunnsutfordringene knyttet til utenforskap og en stadig økt andel eldre i befolkningen. Å sikre god økonomistyring er en annen side av samme sak. I dette perspektivet er det bekymringsfullt at ressursene til lederutvikling blir stadig mindre.

4.8. Politisk ledelse

Området omfatter godtgjørelse til ordfører, fast godtgjørelse til varaordfører og formannskapsmedlemmene, ordinær møtegodtgjøring for kommunestyremedlemmene, formannskapsmedlemmene og alle andre medlemmer i politiske komiteer, utvalg og råd mv. Videre

omfatter budsjettområdet utgifter til valg, kjøre- og diettgodtgjørelse, refusjon for tapt arbeidsfortjeneste, annonsering av møter i folkevalgte organer, politikernes deltakelse på kurs og konferanser, telefongodtgjøring mv.

4.8.1 Økonomiplan 2024 – 2027 og budsjett 2024

	2024	2025	2026	2027
Rådmannens forslag til nettoramme	4 900 000	5 100 000	4 900 000	5 100 000

Den foreslåtte nettorammen innebærer et omstillingsbehov på kr 100 000. Dette foreslås dekket inn ved en reduksjon i budsjettene for godtgjøring til folkevalgte.

Begrunnelse for de enkelte tiltakene:

Etter den siste revideringen av godtgjøringsreglementet, vurderes det som sannsynlig at utgiftene til godtgjøring vil gå noe ned.

4.8.2 Økonomisk status og nøkkeltall

Politisk ledelse hadde et lite mindreforbruk på ca 0,42 mill. kroner i 2022. Basert på 2. tertial 2023 forventes det økonomisk balanse i 2023.

KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4 2022	Landet uten Oslo 2022	Innlandet 2022
Politisk styring - lønnsutgifter fratrukket sykelønnsrefusjon (kr per innbygger)	412	419	597	309	427
Politisk styring - lønnsutgifter fratrukket sykelønnsrefusjon (andel av totale utgifter - prosent)	0,7	0,6	0,9	0,5	0,7
Politisk styring - netto driftsutgifter (kr per innbygger)	547	496	728	402	476
Politisk styring - netto driftsutgifter (andel av totale utgifter – prosent)	0,7	0,5	0,9	0,6	0,6

Utgiftene til politisk styring i kommunene var generelt lavere i 2022 enn i 2021, noe som antakelig hang sammen med at utgiftene normalt er noe større i valgår. For Søndre Lands del, var også revisjonsutgiftene (belastes kontrollutvalget) lavere i 2022 enn i 2021.

4.9. Felles

Fellesområdet består blant annet av pensjonsavregning, avsetning til lønnsoppgjør, kontingenter, betaling for VTA plasser, integreringstilskudd, utgifter til kirkelig fellesråd, og ellers utgifter som ikke naturlig hører hjemme i noe kommunalområde.

4.9.1 Økonomiplan 2024 – 2027 og budsjett 2024

	2024	2025	2026	2027
Rådmannens forslag til nettoramme	-16 500 000	-6 800 000	4 700 000	7 200 000

Rammen for Felles er påvirket av store beløp i integreringstilskudd, der det er planlagt å motta 70 flyktninger i 2024 og 20 flyktninger de påfølgende årene. Dette betyr en økning av integreringstilskuddet på 29 mill. i forhold til 15 mill. i det opprinnelige budsjettet for 2023.

De årlige beløpene for integreringstilskudd vil være som følger:

- 2024: 44 mill.
- 2025: 36 mill.
- 2026: 26 mill.
- 2027: 22 mill.

I tillegg forventes det i 2024 å motta et tilskudd på 3,2 mill. i forbindelse med et varslet akuttinntak på Grimebakken.

Det er videre lagt inn i rammen 7 mill. i pensjonsutgifter i forhold til budsjettet i 2023. Tilsvarende reduksjon er lagt inn på de respektive kommunalområdene.

4.9.2 Økonomisk status og nøkkeltall**KIRKE**

KOSTRA-Indikatorer	Søndre Land 2021	Søndre Land 2022	Gruppe 4 2022	Landet u/ Oslo 2022	Innlandet 2022
Brutto driftsutgifter til kirkene i kr pr. innbygger	987	1 012	984	709	712
Medlem og tilhørige i Dnk i % av antall innbyggere	78,6	77,2	76,5	66,8	75,0
Døpte i % av antall fødte	58,3	71,1	79,5	60,3	66,3
Konfirmerte i % av 15-åring	62,5	72,7	73,3	52,9	58,8
Kirkelige gravferder i % av antall døde	100	85,2	94,6	84,9	89,7

Kommunen har høye driftsutgifter til kirker og gravplasser sammenlignet både med KOSTRA-gruppe 4, fylket og landet.

Kapittel 5 - Bevilgningsoversikter

5.1. BEVILGNINGSOVERSIKT – drift (årsbudsjett 2023 og økonomiplan 2024-2027)

		Regnskap 2022	Budsjett 2023 (oppr)	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026	Budsjett 2027
Rammetilskudd		-241 117 203	-239 161 000	-265 855 000	-271 243 000	-270 804 000	-271 106 000
Inntekts- og formueskatt		-147 321 046	-145 000 000	-150 934 000	-152 251 000	-152 251 000	-152 251 000
Eiendomsskatt		0	0	0	0	-4 000 000	-7 000 000
Andre generelle driftsinntekter	1	-65 812 586	-64 739 000	-66 411 000	-59 006 000	-54 045 000	-49 143 000
Sum generelle driftsinntekter		-454 250 835	-448 900 000	-483 200 000	-482 500 000	-481 100 000	-479 500 000
Sum bevilgninger drift, netto		463 983 468	415 164 000	431 900 000	411 000 000	415 700 000	416 900 000
Avskrivninger		37 136 773	30 000 000	35 000 000	35 000 000	35 000 000	35 000 000
Sum netto driftsutgifter		501 120 241	445 164 000	466 900 000	446 000 000	450 700 000	451 900 000
Brutto driftsresultat		-46 869 406	-3 736 000	- 16 300 000	-36 500 000	-30 400 000	- 27 600 000
Renteinntekter		-7 696 518	-8 000 000	-8 300 000	-8 400 000	-8 400 000	-8 400 000
Utbytter		-102 291	-100 000	-100 000	-100 000	-100 000	-100 000
Gevinst og tap på finansielle omløpsmidler		3 061 555	-12 000 000	-12 000 000	-12 000 000	-12 000 000	-12 000 000
Renteutgifter		15 610 481	18 100 000	25 000 000	27 700 000	30 600 000	28 300 000
Avdrag på lån		24 825 629	32 100 000	30 200 000	34 300 000	40 300 000	35 800 000
Netto finansutgifter		35 698 856	30 100 000	34 800 000	41 500 000	50 400 000	43 600 000
Motpost avskrivninger		-37 136 773	-30 000 000	-35 000 000	-35 000 000	-35 000 000	-35 000 000
Netto driftsresultat		45 431 489	3 636 000	-16 500 000	-30 000 000	-15 000 000	-19 000 000

	Regnskap 2022	Budsjett 2023 (oppr)	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026	Budsjett 2027
Disp. eller dekning av netto driftsresultat						
Overføring til investering	0	0	0	0	0	0
Avsetninger til bundne driftsfond	3 989 309	0	0	0	0	0
Bruk av bundne driftsfond	-4 979 673	-271 000	0	0	0	0
Avsetninger til disposisjonsfond	104 624	1 635 000	16 500 000	30 000 000	15 000 000	19 000 000
Bruk av disposisjonsfond	-44 545 748	-5 000 000	0	0	0	0
Dekning av tidligere års merforbruk	0	0	0	0	0	0
Sum disp. eller dekning av netto driftsresultat	-45 431 489	-3 636 000	16 500 000	30 000 000	15 000 000	19 000 000
Fremført til inndeckn. i senere år (merforbruk)	0	0	0	0	0	0

NOTER:

1. Andre generelle driftsinntekter er vertskommunetilskudd, investeringskompensasjoner og konsesjonsavgift.

5.2. BEVILGNINGSOVERSIKT – Netto driftsutgifter fordelt pr driftsområde 2024-2027

	Regnskap 2022	Budsjett 2023 (oppr)	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026	Budsjett 2027
TIDLIG INNSATS OG FAMILIE (TIDL BARNEHAGE)	71 586 988	73 600 000	76 000 000	75 200 000	74 700 000	74 200 000
OPPLÆRING OG INKLUDERING (TIDL SKOLE)	61 929 691	78 300 000	89 700 000	75 100 000	72 300 000	72 700 000
MESTRING OG VELFERD	214 983 566	186 500 000	203 000 000	187 500 000	186 100 000	184 800 000
LOKALSAMFUNN	38 001 955	44 300 000	42 900 000	42 300 000	42 400 000	42 300 000
FELLES	6 370 914	4 600 000	-16 500 000	-6 800 000	4 700 000	7 200 000
STAB OG UTVIKLING	39 585 572	29 600 000	31 800 000	32 500 000	30 500 000	30 500 000
RÅDMANNSGRUPPE	7 137 247	6 900 000	7 100 000	7 100 000	7 100 000	7 100 000
POLITISK LEDELSE	4 075 553	5 000 000	4 900 000	5 100 000	4 900 000	5 100 000
Andre sentrale inntekter og utgifter*	18 825 409	-15 000 000	- 7 000 000	- 7 000 000	- 7 000 000	- 7 000 000
Sum bevilgninger til drift	462 496 894	413 800 000	431 900 000	411 000 000	415 700 000	416 900 000
Herav:						
Avsetning til bundne driftsfond	3 493 100	271 000	0	0	0	0
Bruk av bundne driftsfond	4 979 673	1 635 000	0	0	0	0
Avsetning til disposisjonsfond		0	0	0	0	0
Bruk av disposisjonsfond		0	0	0	0	0
Sum bevilgning drift, netto	463 983 468	415 164 000	431 900 000	411 000 000	415 700 000	416 900 000

* Gjelder premieavvik pensjon

5.3. BEVILGNINGSOVERSIKT – Investeringer (årsbudsjett 2023 og økonomiplan 2024-2027)

	Regnskap 2022	Budsjett 2023 (oppr)	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026	Budsjett 2027
Investeringer i varige driftsmidler	75 564 285	68 890 000	70 100 000	71 150 000	121 900 000	65 500 000
Tilskudd til andres investeringer	0	0	0	0	0	0
Investeringer i aksjer og andeler i selskaper	1 768 792	2 000 000	2 000 000	2 000 000	2 000 000	2 000 000
Utlån av egne midler	150 000	0	0	0	0	0
Avdrag på lån	0	0	0	0	0	0
Sum investeringsutgifter	77 483 077	70 890 000	72 100 000	73 150 000	123 900 000	67 500 000
Kompensasjon for merverdiavgift	20 803 018	12 000 000	10 000 000	10 000 000	20 000 000	10 000 000
Tilskudd fra andre	816 323	0	0	0	72 000 000	0
Salg av varige driftsmidler	805 919	1 500 000	2 000 000	2 000 000	2 000 000	2 000 000
Salg av finansielle anleggsmidler	0	0	0	0	0	0
Utdeling fra selskaper	0	0	0	0	0	0
Mottatte avdrag på utlån av egne midler	200 000	100 000	0	0	0	0
Bruk av lån	53 933 112	56 790 000	60 100 000	61 150 000	29 900 000	55 500 000
Sum investeringsinntekter	76 558 372	70 390 000	72 100 000	73 150 000	123 900 000	67 500 000
Videreutlån	15 961 195	10 000 000	10 000 000	10 000 000	10 000 000	10 000 000
Bruk av lån til videreutlån	-15 961 195	-10 000 000	-10 000 000	-10 000 000	-10 000 000	-10 000 000
Avdrag på lån til videreutlån	2 119 670	600 000	600 000	600 000	600 000	600 000
Mottatte avdrag på videreutlån	-2 140 802	-600 000	-600 000	-600 000	-600 000	-600 000
Netto utgifter videreutlån	-21 132	0	0	0	0	0

	Regnskap 2022	Budsjett 2023 (oppr)	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026	Budsjett 2027
Overføring fra drift	0	0	0	0	0	0
Avsetninger til bundne investeringsfond	21 132	0	0	0	0	0
Bruk av bundne investeringsfond	-655 913	0	0	0	0	0
Avsetninger til ubundne investeringsfond	1 500 000	1 500 000	2 000 000	2 000 000	2 000 000	2 000 000
Bruk av ubundne investeringsfond	-1 768 792	-2 000 000	-2 000 000	-2 000 000	-2 000 000	-2 000 000
Dekning av tidligere års udekket beløp	0	0	0	0	0	0
Sum overføring fra drift og netto avsetninger	-903 573,13	-500 000	0	0	0	0
Fremført til inndekning i senere år (udekket beløp)	0	0	0	0	0	0

5.4. BEVILGNINGSOVERSIKT – Investeringer spesifisert – 2024-2027

	Rev. budsjett pr 2. tertial 2023	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026	Budsjett 2027
Utskifting dataservere/regionale investeringer	300 000	0	200 000	200 000	200 000
Lagerbygg bygg og vedlikehold – prosjektering*	70 198			10 000 000	
Ny lastebil	0		2 000 000		
Brurudbakka (VA)	176 429	13 200 000	13 500 000	13 500 000	
Generell opprusting og tekniske anlegg Søndre Land hallen*	1 500 000		300 000	20 000 000	
Rehab. Eldresenteret		500 000			
Tilpasninger arealer NAV*	0	4 000 000			
Nye næringsområder*	500 000		4 500 000		
Energieffektivisering rådhuset*	0		500 000	40 000 000	40 000 000
Velferdsteknologi	500 000	200 000	200 000	200 000	200 000
Nordberg VA (inne på feltet)*	9 667				12 000 000
Utskifting av biler teknisk, 1 bil pr år	0		500 000	500 000	500 000
Flomsikring Hov sentrum*	3 000 000	50 000 000	30 000 000	25 000 000	
Utskifting av tjenestebiler fra diesel til el – bygg og vedlikehold	0		500 000	500 000	500 000
Scenelamper kultursalen	0		450 000		
Drenering av kommunale boliger	0		500 000	500 000	600 000

	<i>Rev. budsjett pr 2. tertial 2023</i>	Budsjett 2024	Budsjett 2025	Budsjett 2026	Budsjett 2027
Oppgradering kommunestyresalen	0		1 500 000		
Utskifting av wifi-løsning utelokasjoner	0	350 000			
Fellesanskaffelse Gjøvikregionen – ny plattform	0	1 000 000			
Utskifting av bil til hjelpemiddeltransport		850 000			
Samlepott mindre inv – veg og gatelys	800 000		4 000 000	2 000 000	2 000 000
Samlepott – maskiner og utstyr teknisk	184 000		500 000	500 000	500 000
Samlepott mindre inv – VA	773 174		4 000 000	4 000 000	4 000 000
Samlepott – energiltak tekniske anlegg	1 800 000		2 000 000		
Samlepott – ENØK-tiltak, LED-lys, El-billadere mm	1 800 000		5 000 000	5 000 000	5 000 000
Totale investeringer i varige driftsmidler		70 100 000	71 150 000	121 900 000	65 500 000
Andre investeringer:					
Investeringer i aksjer og andeler i selskapet – Egenkapitalinnskudd KLP		2 000 000	2 000 000	2 000 000	2 000 000

Inntekter/finansiering knyttet til spesifikke investeringer:				
Bruk av frie investeringsfond til egenkapitalinnskuddet KLP		2 000 000	2 000 000	2 000 000
Statlige tilskudd til flomsikring*				72 000 000

*Kun estimer.

Investeringer innenfor selvkostområdet VAR (Vann, avløp og renovasjon) er på 13,2 mill i 2024, 20 mill i 2025, 18 mill i 2016 og 16,5 mill i 2027.

5.5. Årlig utvikling i gjeld og andre vesentlige langsiktige forpliktelser

	2024	2025	2026	2027
Lånegjeld pr 1.1. ekskl forvaltningslån	640 000 000	670 000 000	697 000 000	615 000 000
Basert på:				
Låneopptak	60 000 000	61 000 000	30 000 000	56 000 000
Avdrag på lån	30 000 000	34 000 000	40 000 000	36 000 000
Ekstraordinært avdrag fra tilskudd			72 000 000	
Utgående gjeld pr 31.12.	670 000 000	697 000 000	615 000 000	635 000 000

Vedlegg 1 – Kommunale satser og egenbetalinger

Foreldrebetaling barnehage

Foreldrebetalingen i barnehagen reguleres av «Forskrift om foreldrebetaling i barnehager». I forslaget til statsbudsjettet for 2024 framlagt oktober 2023, foreslås det å senke satsene fra 1. august 2024 til kr 2 000 for 100% plass pr måned. Under forutsetning av at Stortingets vedtar regjerings forslag til statsbudsjett, vil foreldrebetalingen i barnehage i 2024 bli som følger:

	1.1.2024 Pris pr Måned	1.8.2024 Pris pr Måned
Hel plass	3 000	2 000
4 og 5 dager per uke (90 % plass)= 92 %	2 760	1 840
4 dager per uke (80 % plass)= 84 % av	2 520	1 680
3 og 4 dager per uke (70 % plass)= 76 %	2 280	1 520
3 dager per uke (60 % plass)= 68 % av	2 040	1 360
2 og 3 dager per uke (50 % plass)= 60 %	1 800	1 200
Enkelt-dager, hel dag	300	300
Enkelt-dager, halv dag	130	130
Smøremat	370	370
Søskenmoderasjon første søsken	30 %	30 %
Søskenmoderasjon andre søsken	50 %	50 %
Tredje søsken	Gratis	Gratis

Foreldrebetaling for skolefritidsordning (SFO)

Foreldrebetalingen i skolefritidsordningen økes med ca. 19 %, som er en justering opp mot nivået/gjennomsnitt for kommunene i Gjøvik-regionen - og ca. 5 % i takt med forventet lønns- og prisvekstjustering.

		2023 Pris pr måned	2024 Pris pr måned
Full plass	15 t/u til og med 26 t/u	2 825	3533
Halv plass	7 t/u til og med 14 t/u	2 007	2510
Kvart plass	Til og med 6 t/u	1 334	1668
Enkeltdager	Hel dag i skolens ferier	391	489
	Halv dag (4 timer eller mindre) i skolens ferier	195	244
	Timesats enkelttimer	150	188

Praktisk bistand i hjemmet

Månedspris avhenger av inntekt

Inntektsgrunnlag		2023	2024
Under 2 G	Pris pr time	220	*
	Makspris pr måned	220	*
2-3 G	Makspris pr måned	1 510	1595
3-4 G	Makspris pr måned	2 400	2530
4-5G	Makspris pr måned	3 200	3375
5-6G	Makspris pr måned	4 258	4300
Over 6 G	Makspris pr måned	5 544	5845
	Timepris selvkost	492	510

* Fastsettes i forskrift om egenandel i helse- og omsorgstjenestene som kommer i desember 2023.

Dagopphold på dagsenteret	2023	2024
Pris pr dag inkl transport og mat (Hovlitunet)	240	255
Pris pr dag inkl transport og mat (Kråkvika)	240	240
Dagopphold uten transport	150	160
Transport til dagopphold, tur/retur	90	100
Egenbetaling transport kommunal bil, pris pr km. (Ny)	5,03	5,30

Opphold sykehjem og institusjonsplass i Hovlitunet

Satser fastsatt i forskrift	2023	2024
Fribeløp før beregning av vederlag for langtidsopphold	9400	*
Korttidsopphold i institusjon, pr døgn	185	*
Korttidsopphold, dag- eller nattopphold	105	*

*Nye satser for korttidsopphold og fribeløp ved langtidsopphold for 2024 fastsettes sentralt, og kunngjøres i egen forskrift desember 2023.

Leilighet med heldøgns omsorg på Hovlitunet
Husleien reguleres i h.h.t. Husleielovens bestemmelser, altså i h.h.t. konsumprisindeksen. Regulering skjer fra 01.08. hvert år. Dette er inkludert oppvarming og internett. Dersom ektepar får tildelt hver sin leilighet, gis det kr 1.000 i rabatt for hver av leilighetene.

	2023	2024
Full kost	4877	5116

Prisen på mat ble 1 august 2022 justert med 6%, grunnet høy prisvekst på råvarer må en ytterligere økning gjennomføres for 2023 og 2024

Kjøkkenet Hovli

	2023	2024
Hovedrett middag pr porsjon	100	105

Ordningen med matombringning til hjemmeboende ble avviklet 31 august 2023. Hov bo og servicesenter henter mat selv fra kjøkkenet til sine brukere, dette er priset som tabellen viser.

Trygghetsalarmer

	2023	2024
Trygghetsalarm (enten stasjonær eller mobil variant)	350	370,-
Trygghetsalarm Familie (der flere i husstanden deler en alarmsender, men har hver sitt alarmsmykke for tilkalling av hjelp)	200 pr person i husstanden med vedtak på trygghetsalarm, når to personer eller flere deler alarmsender	210,-
Leie av kommunal 4G utvendig antenne for økt signalkvalitet i boområder med redusert/lav GSM nett.	80 som tillegg til trygghetsalarm	85,-
Leie av Komp – Kommunikasjonsskjerm for kontakt med pårørende	350	370,-

Bevillingsgebyr – salgs- og skjenkebevillinger

	2023	2024
I medhold av forskrift for omsetning av alkohol, kan kommunen kreve inntil kr 400 i gebyr per bevilling for enkeltanledninger.	400	420

Kulturskole

	2023	2024
Semesteravgift (halvår)	1375	1385
Gruppeundervisning:		

Dans 45	880	890
Dans 60	1000	1010
Dans 75	1075	1085
Kor	1000	1010
Søskenmoderasjon	25% kurs 2 50 % kurs 3	25% kurs 2 50 % kurs 3
Flerfagsrabatt	Søsken 2 25 %, søsken 3 50%	Søsken 2 25 %, søsken 3 50%

Søsken- og flerfagsrabatt var nytt i 2021. Moderasjonen gis på at søsken nr 2 får 25 % på sine tilbud og søsken nr 3 får 50 % på sine tilbud. Flerfagsrabatt beregnes etter søskenmoderasjon.

Kinobilletter

	2023	2024
Voksne over 18 år	110	110
Honnør over 70 år/Uførepensjon	100	100
Ungdom 11-18 år	100	100
Barn opp til 11 år (forestilling kl. 17.00 eller før)	90	90

Det foreslås ingen ytterligere økning i 2024.

Offentlig bading

	2023	2024
Enkeltbillett, barn	30	30
Enkeltbillett, voksen	50	50
Klippekort - 10 klipp, barn	230	230
Klippekort - 10 klipp, voksen	360	360

Det foreslås ingen økning i billettene på offentlig bading. Sammenlignet med prisene på omkringliggende, sammenlignbare arenaer vil ikke dette kunne økes.

Bibliotek

	2023	2024
Erstatning for bøker/lydbøker - voksne	500	500
Erstatning for bøker/lydbøker - barn	300	300
Erstatning for filmer/cd/pc-spill/ds-spill	300	300
Erstatning for tidsskrifter	100	100
Bøker fra lokalsamlingen prises individuelt		

Det vil kun være aktuelt å kreve erstatning for et produkt dersom låntaker ikke leverer etter 3 purringer. Biblioteket vil først prøve å komme i kontakt med låntaker. Dersom materialet fortsatt ikke blir tilbakelevert vil det blir sendt erstatningskrav.

Det foreslås ingen endring på priser i 2024.

Leie av kommunale lokaler

	Lokale lag og foreninger – UKEDAGER		Private arrangementer og/eller utenbygds lag og foreninger		Kommersiell virksomhet	
	2023	2024	2023	2024	2023	2024
Kultursalen leie (hel dag):						
Kurs, møter, øvinger	Gratis	Gratis	3000	3500	3000	3500
Leie av lyd- og lysutstyr*	550	600	1500	1500	1500	1500
Leie av flygel til konsert **	550	600	900	1000	1200	1500
Allrom Hovlitunet	Gratis	Gratis	750- 2.000	750- 2.000	2300	2500
Ungdommens Hus	Gratis	Leies ikke ut	750- 2.000	Leies ikke ut	2.300	Leies ikke ut
Alle møterom på rådhuset (som leies ut)	Gratis	Gratis	750-2000	750	1000	1000
Enkeltleie Søndre Land hallen	Gratis	Gratis	3000	3500	5000	5500
Sesongleie Søndre Land hallen inntil 2 t per uke (forutsatt ledig tid)	Gratis	Gratis	10.000	10.000	15.000	15.000
Enkeltleie aktivitetssaler	Gratis	Gratis	750- 2.000	800- 2.100	2500	2500
Sesongleie aktivitetssaler inntil 2 t per uke (forutsatt ledig tid)	Gratis	Gratis	5.000	5.000	7.500	7.500
Søndre Land svømmehall per sesong (2timer)	Gratis ****/ 2200	Gratis ****/ 2200	4.400	4.400	6.600	6.600
Kantine på S.L. ungdomsskole	Gratis	Gratis	750- 2.000	800- 2.100	2.500	2.500
Reklame på infoskjermer ***	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500

* Søndre Land kommune har lyd- og lysutstyr for små konserter/forestillinger, konferanser og kurs i forbindelse med kultursalen, med ekstern teknikk.

** Nystemt flygel: Bestilles og betales etter avtale

*** Leie av kultursal har dette innbakt i sin sats

**** Gratis for foreninger som har vannaktivitet som sitt hovedvirke

Husleie i kommunale boliger utenom Hovlitunet

I h.h.t. husleielovens bestemmelser kan husleien økes tilsvarende økningen i konsumprisindeksen. Etter 2,5 års leie kan begge parter kreve at leien tilpasses «gjengs leie» for tilsvarende leiligheter i området. Det foreslås husleieøkning tilsvarende økning i konsumprisindeksen fra 1. august 2024.

Utleiehytter

Utleiepriser pr døgn	2022	2023	2024
Marithytta	220	250	250
Piggerud	170	170	190
Krokvasshytta	170	170	190
Snøploghytta	90	90	90

Skogsarbeider

Fra 1.1.2023 gis det ikke lenger tilbud om utleie av skogsarbeider, siden kommunen ikke lenger tilbyr denne tjenesten.

Tomtepriser

Tomteprisene ble regulert opp med 10% fra 2013 til 2014, 10% fra 2017 til 2018 og 10% fra 2021 til 2022. Dette gjelder både næringstomter, boligtomter, tilleggsarealer og kommunale hyttefelt.

For 2024 reguleres tomteprisene ikke ytterligere opp.

Det bemerkes at det i tillegg ble vedtatt av kommunestyret i september 2021 15% økning av tomteprisen i Kvernmoen-Sørmoen grunnet grunnboringen som ble gjennomført samme høst. Dette medfører at prisen for gjenværende tomter i dette boligfeltet ble regulert opp med 25% fra 1.1.2022.

Eiendomsgebyrer

Vannforsyning:

Årsgebyret for vann i Søndre Land kommune er todelt, bestående av et fast abonnementsgebyr og et variabelt forbruksgebyr. Abonnementsgebyret i 2024 er uendret fra 2023 på kr 4 063 inkl. mva.

Forbruksgebyret økes fra 50,64 kr/m³– til 68,78 pr m³ inkl mva. Samlet årsgebyr blir da kr 10 940,- inkl. mva. for en normalabonnent med årlig vannforbruk lik 100 m³. Dette tilsvarer en økning på 19,9 % fra 2023.

Økningen skyldes blant annet:

- Inndekning av deler av underskudd i driften tidligere år – inkl prognose for 2023
- Betydelig økte strømkostnader (bidrar til underskudd i 2023)
- Økte kapitalkostnader pga renteøkninger (bidrar til underskudd i 2023)
- Generell prisøkning (materialer, drivstoff mm)

Regnskapet pr 2. tertial 2023 viser foreløpig prognose at driftsregnskapet for vann og vann vil gå med underskudd inneværende år på grunn av økte strøm, material og kapitalkostnader. Forslaget til økning i satsene for 2024 innebærer derfor at vi planlegger å redusere de negative fondene i tillegg til at det tas høyde for generell prisstigning og høye kapitalkostnader

Avløp

Årsgebyret for avløp i Søndre Land kommune er todelt, bestående av et fast abonnementsgebyr og et variabelt forbruksgebyr. Abonnementsgebyret i 2024 er uendret fra 2023 på kr 4 550 inkl. mva. Forbruksgebyret økes fra 48,73 kr/m³ - til 67,73 kr/m³ inkl mva. Samlet årsgebyr blir da kr 11 323 inkl. mva for en normalabonnent med årlig vannforbruk lik 100 m³. Dette tilsvarer en økning på 20,2 % fra 2023.

Økningen skyldes blant annet:

- Inndekning av deler av underskudd i driften tidligere år – inkl prognose for 2023
- Betydelig økte strømkostnader (bidrar til underskudd i 2023)
- Økte kapitalkostnader pga renteøkninger (bidrar til underskudd i 2023)
- Generell prisøkning (materialer, drivstoff mm)

Regnskapet pr 2. tertial 2023 viser foreløpig prognose at driftsregnskapet for avløp og vann vil gå med underskudd inneværende år på grunn av økte strøm, material og kapitalkostnader. Forslaget til økning i satsene for 2023 innebærer derfor at vi planlegger å redusere de negative fondene i tillegg til at det tas høyde for generell prisstigning og høye kapitalkostnader.

Med foreslåtte økninger forventes det at ovennevnte selvkostområder går i balanse.

Med hjemmel i forskrift om kommunale vann- og avløpsgebyrer fastsettes følgende gebyrer:

Engangsgebyrer ved tilknytning av boliger, næringsseidommer og fritidsbebyggelse	2023 eks mva	2024 eks mva	2024 inkl mva
Tilknytning for vann, lav sats	8 000	8 000	10 000
Tilknytning for avløp, lav sats	12 000	12 000	15 000
Tilknytning for vann, høy sats	16 000	16 000	20 000
Tilknytning for avløp, høy sats	24 000	24 000	30 000

Tilknytningsavgiften er pr selvstendig boenhet og er uavhengig av størrelse på boligen. Unntatt er utleie-del av bolig.

Årsgebyrer pr boenhet, næringsseidommer og fritidsbebyggelse	2023 eks mva	2024 eks mva	2024 inkl mva
Abonnementsgebyr og minimumsgebyr for vann	3 250	3 250	4 062,50
Abonnementsgebyr vann for utleie del av bolig: (Ikke seksjonert i matrikkel)	0	0	0

Abonnementsgebyr og minimumsgebyr for avløp	3 640	3 640	4 550,00
Abonnementsgebyr avløp - for utleie del av bolig: (Ikke seksjonert i matrikkel)	0	0	0
Forbruksgebyr pr m3 for vann	40,51	55,02	68,78
Forbruksgebyr pr m3 for avløp	38,98	54,18	67,73

Det foreslås å innføre et nytt gebyr for leie av vannmålere. Bakgrunnen for dette er ny forskrift fra Justervesenet gjeldende fra 1 januar 2023 der det stilles krav til kontroll av vannmålere som er i bruk ute hos abonnentene. Gebyret er ment å finansiere de kostnadene kommunen er påført for å imøtekomme kravene i ny forskrift.

Diverse gebyrer for vann, avløp og bruk av vannmåler	2023 eks mva	2024 eks mva	2024 inkl mva
Gebyr for stenging/plombering og gjenåpning av vann	650,00	650,00	812,50
Gebyr for manglende avlesing av vannmåler. (Gjelder ved manglende avlesing 2 år på rad)	275,00	500,00	625,00
Kontrollavlesing av vannmåler	650,00	650,00	812,50
Gebyr for manglende plombering av vannmåler	650,00	650,00	812,50
Nytt gebyr: Målerleie - vannmåler	-	350	437,50

Gebyrer for slamtømming / spredt avløp

Gebyr for kontroll og oppfølging av avløpsanlegg i spredt bebyggelse, foreslås økt med 16 %.

Gebyrer for slamtømming foreslås foreslås uendret fra 2023

Slamtømming for boenheter, fritidsbygg og næringsvirksomheter	2023 eks mva	2024 eks mva	2024 inkl mva
Kontroll og oppfølging av avløpsanlegg i spredt bebyggelse: (Ikke mva på dette gebyret da det er et tilsynsgebyr)	353,00	423,00	-
Løpende gebyr for slamtømming for septiktanker og gråvannstanker mindre enn 4 m3	614,40	614,40	768,00
Løpende gebyr for tette tanker, minirensanlegg og slamavskillere større enn 4 m3. Gebyret skal dekke oppmøte og transport. Gebyr for m3 tankvolum kommer i tillegg (se gebyret under)	614,40	614,40	768,00
Løpende gebyr for m3 tankvolum. Kommer i tillegg til oppmøte og transport (se gebyret over). Pris pr m3	153,45	153,45	191,80

Gebyrer for forbruksavfall

Det foreslås å øke normalgebyret for renovasjon fra kr 2 953,- i 2023 – til 3 544,- i 2024 inkl mva. Økningen i et standard renovasjonsgebyr fra 2023 til 2024 utgjør 20,0 %.

Årsaken til den høye økningen skyldes blant annet varslet økte behandlingskostnader av avfallet hos Horisont IKS på ca 10 %. I tillegg viser prognoser at selvkostfondet for renovasjon på ca 1,3 mill tømmes i 2023, og gebyrene må derfor økes for å tilfredsstille kravet om selvkost i 2024.

Med hjemmel i lov om forurensing fastsettes følgende gebyrer:

Avfallsgebyrer for husholdninger (tømming av restavfall, papir hver 4 uke, kjøkkenavfall hver 2 uke, plast, glass og metall hver 6 uke.)	2023 eks mva	2024 eks mva	2024 inkl mva
Abonnementer som har liten restavfallsbeholder, 80 l:	2 008,00	2 410,00	3 012,50
Abonnementer som har normal restavfallsbeholder, 140 l	2 362,00	2 835,00	3 544,00
Abonnementer som har ekstra stor restavfallsbeholder, 240 l:	2 834,40	3 344,00	4 180,00
Abonnementer som samarbeider om beholdere: (Dunkstørrelser har ingen betydning)	2 008,00	2 410,00	3 012,50
Restavfall 660 liters dunk (Gjelder abonnenter med særskilte behov, disse abonnentene vil ikke få standardgebyret)	8 858,00	10 632,00	13 290,00
Restavfall 360 liters dunk (Gjelder abonnenter med særskilte behov, disse abonnentene vil ikke få standardgebyret)	5 314,00	6 378,00	7 972,50
Abonnementsgebyr fritidsbygg og hytter: (50 % av standard gebyr)	1 182,00	1 418,00	1 772,50
Gebyrer som supplerer standard renovasjonsgebyr:			
Fradrag pr abonnent som samarbeider om beholdere. (15 % av standard gebyr)	-354,00	-425,00	-531,00
Fradrag for abonnenter som har liten restavfallsbeholder (80 l) (15 % av standard gebyr)	-354,00	-425,00	-531,00
Fradrag for abonnenter med hjemmekompostering: (10 % av standardgebyr)	- 236,00	- 283,00	-353,75
Tilleggsgebyr for abonnenter med stor beholder: (240 l) (20 % påslag av standardgebyr)	472,40	509,00	636,25

Feiegebyr

Med hjemmel i Brannvernloven § 28 og forskrift om feiing og tilsyn med fyringsanlegg av 1/1-2016 fastsettes følgende feiegebyr. Feiegebyrer for 2024 foreslås uendret fra 2023.

Gebyr for fritidseiendommer fra 1.1.2019 er beregnet ut fra en faktor på 1,9 ut fra et normalgebyr.

	2023	2024	2024
	eks mva	eks mva	inkl mva
Behovsprøvd feiing og tilsyn	322,00	306,00	382,50
Feiing av hytter og fritidsboliger:	611,00	611,00	736,75
Engangsgebyr ved feiing på bestilling	611,00	611,00	736,75
Engangsgebyr ved ekstra tilsyn	611,00	611,00	736,75

LOKAL FORSKRIFT, GEBYRREGULATIV 2023 FOR BYGGESAKER, KART- OG OPPMÅLINGSARBEID MED MER

Erstatter tidligere vedtatt forskrift/regulativ. Gebyrregulativet følger gjeldende lover/forskrifter, og endringer i løpet av kalenderåret kan være påkrevd. Gjeldende fra 1.1.2024

Prisstigning 5,2% er lagt til, noe som er litt lavere enn forventet lønnsvekst i 2023. Andre endringer er gjort med rød skrift.

- Grunngelyr for private reguleringsplaner øker fra 39.740,- til 60.000,- grunnet erfaringsvis svært mye arbeid med private reguleringsplaner. Enkelte andre presiseringer gjøres.
- Godkjenning av ansvarsrett i samme fagområde som tidligere er gitt godkjenning, gis et rimeligere gebyr siden rask saksbehandling.

Gebyrer og annen betaling for tjenester/varer med hjemmel i:

- § 33-1 i plan- og bygningsloven (byggesaksdelen) av 27.6.2008 nr 71, i kraft 1.7.2010
- § 7 og 15 i lov om eierseksjoner av 23. mai 1997 nr 31
- § 12 i jordloven
- §51 og 52a i forurensningsloven
- Forskrift om kommunale viltfond og fellingsavgift for elg og hjort, § 5 med hjemmel i Viltloven § 40
- Miljødirektoratet vedtar fellingsavgifter for hvert jaktår som løper fra 1.4 – 31.3
- Sentral forskrift om gebyr for behandling av konsesjons- og delingssaker, vedtatt 14.des. 2011
- Ny lov NOU 1:1999- Lov om eiendomsregistrering: Et samlet gebyr for oppmålingsforretning og matrikkelføring
- Matrikkelloven § 30 Utlevering og behandling av opplysninger fra matrikkelen
- Matrikkelloven § 32 Offentlige gebyr og betaling for matrikkelforskriften § 16

Lokal forskrift hjemlet i Matrikkelforskriften § 18 (3), 3. setning, om unntak av tidsfrister i saker som krever oppmålingsforretning:

- § 1 Utsatt tidsfrist for gjennomføring av oppmålingsforretning i vinterhalvåret.
- Tidsfristen som er fastsatt i Matrikkelforskriften § 18 første ledd løper ikke i perioden 1. november til 15. mai. I de deler av kommunen hvor nødvendige adkomstveger er vinterstengt etter 15. mai, løper ikke tidsfristen før vegene er åpnet etter vinterstenging.

Kapitteloversikt

KAPITTEL	OMHANDLER
Kap. A	Alminnelig bestemmelser
Kap. B	Tjenester som skal betales etter medgått tid
Kap. C	Gebyrer for arbeider etter plan- og bygningsloven, jf § 33-1 og forurensningsloven § 51 og 52
Kap. D	Gebyrer for behandling av konsesjonssaker og deling etter jordloven § 12
Kap. E	Gebyrer for arbeider etter matrikkelloven (Loven § 32, forskriftene § 16)
Kap. F	Gebyrer for arbeid etter lov om eierseksjoner (§ 7)
Kap. G	Fellingsavgifter etter viltloven (§ 40)

KAP. A Alminnelig bestemmelser

A1 Betalingsplikt:

Alle som får utført tjenester etter dette regulativ skal betale gebyr. Gebyret skal betales til kommunekassa etter regnings oppgave fra avdeling for Arealforvaltning.

Gebyret beregnes etter de satser som gjelder på det tidspunkt planforslag, fullstendig søknad, tilleggssøknad, melding eller begjæring/rekvisisjon foreligger, om ikke annet er spesifisert nedenfor.

Kommunen skal av eget tiltak betale tilbake det tiltakshaver eller rekviert måtte ha til gode.

Det samme gjelder der kommunen ved feil har krevd og mottatt for mye i gebyr. Det kan ikke kreves rentetillegg på for mye betalt gebyr.

Avbrutt arbeid: Når en tiltakshaver/rekviert forårsaker at kommunens arbeid må avbrytes eller avsluttes før det er fullført, skal det betales en andel av tilhørende gebyr tilsvarende det kommunen har utført eller må utføre. Se for øvrig C21, C18 og E1

A2 Betalingstidspunkt:

Gebyr skal være betalt innen 30 dager regnet fra fakturadato. Ved for sen betaling kreves et purregebyr på kr 35,- (det tas forbehold om justering).

Til vanlig faktureres gebyret etterskuddsvis.

Reguleringsplaner, bebyggelsesplaner og mindre vesentlige reguleringsendringer.

Forslagsstiller er ansvarlig for innbetaling av gebyr. Se for øvrig C18

Byggesaker

Tiltakshaver er ansvarlig for innbetaling av gebyr. Rammetillatelse/Igangsettingstillatelse og ferdigattest faktureres straks tillatelser gis. Midlertidig brukstillatelse faktureres for seg der dette er aktuelt.

Oppmålingsarbeid

Rekvirenten (den som søker deling) er ansvarlig for innbetaling av gebyr. Alle tilhørende gebyrer blir fakturert etter oppmålingsforretning og skal være betalt for matrikelbrev blir utstedt. Ved utsatt oppmålingsforretning skal gebyret være betalt på forhånd. Der tinglysning er nødvendig vil tinglysningsgebyr komme i tillegg, se lov om rettsgebyr § 21. Eventuelt dokumentavgift og pantebokutskrift kommer også i tillegg.

Priser tinglysning:

- Tinglysning i fast eiendom: Papirbasert innsendt kr. 585,- og elektronisk innsendt kr.540,-
- Tinglysning i burettslagsandeler: Papirbasert innsendt kr.480,- og elektronisk innsendt kr.440,-
Det tas forbehold om prisendring siden tinglysningsgebyr fastsettes sentralt (Kartverket).

Gebyr for arbeid etter matrikelloven.

Dokumentavgift kan kreves inn forskuddsvis.

A3 Indeksregulering:

Satsene vil bli regulert i samsvar med prisvekst fra 1.1. hvert år. For 2024 er dette 5,2%

A4 Endringer i gebyrregulativet.

Endringer i gebyrregulativet vedtas av Kommunestyret.

A5 Urimelig gebyr:

Hvis gebyret anses å bli åpenbart urimelig i forhold til det arbeid og de kostnader avdeling for Arealforvaltning, eventuelt Teknisk Drift, har hatt med saken, eller anses åpenbart urimelig av andre grunner, kan det fastsettes passende gebyr, Jf. Kap. E6

Etter søknad om reduksjon av gebyr, kan planutvalget fastsette lavere gebyr dersom gebyret anses åpenbart urimelig.

A6 Klageadgang:

Gebyrfastsettelsen i den enkelte sak kan ikke påklages, da dette kun er oppfølging av gebyrregulativet som er fastsatt av kommunestyret.

Dette gjelder ikke der det treffes skjønnsmessige avgjørelser etter A5 og E6

KAP. B Tjenester som betales etter medgått tid (pr. time):

Tjeneste	Gebyr
----------	-------

Kontorarbeid	860
Feltarbeid, enkeltperson med GPS	1 195

KAP. C Gebyrer for arbeid etter plan- og bygningsloven §33-1 og forurensningsloven §51 og 52

Gebyr for kartprodukter på papir eller levering på pdf- filer eller annet bildeformat.

Gebyr for papirkopier av analoge kart eller tegninger.

Gebyr for utskrift på papir fra digitale kartdatabaser eller levert på pdf- eller annet bildeformat.

Tilrettelagte utskrifter/kopier gebyrlegges som vist i C1 og C2 og kan betales kontant i servicetorget.

I saker med saksbehandlingsgebyr dekker gebyret nødvendige kopier/utskrifter og naboinformasjon.

Situasjonskart er et så ajourført og kvalitetssikret kart som kommunen kan levere. Det inneholder grunnkart med eiendomsgrenser supplert med planlinjer (der hvor det finnes digitale plandata) og annen relevant informasjon. Det gis også informasjon om eiendommens areal, reguleringsbestemmelser eller kommuneplanbestemmelser, nabooppgave m.v.

Forenklet situasjonskart er et situasjonskart uten full informasjonsdekning men med naboliste.

E-torg:

Se lenke på kommunens hjemmeside og velg kjøp av basiskart som vektordata. Kommunens kart web-innsyn startes og området som ønskes kjøpt må defineres. Pris beregnes etter forenklet Geovekst prismodell.

Meglerpakke/Eiendomsapakke:

Bestilling av eiendomsapakke med tilvalg av produkter vises det til priser bestemt i regionsamarbeidet.

Digitale byggesøknader:

Digitale byggesøknader gjennom E-byggesakløsninger som er komplette, kan kommunen gi rabatt på gebyrene med 10%, inntil maks rabatt kr.1370,- Dette siden slike søknader har en ekstra kostnad for søker, men det forventes at saksbehandlingen for kommunen går raskere.

C1 Situasjonskart		Satser
1	Situasjonskart inklusiv plandata og nabooppgave	300
2	Forenklet situasjonskart med nabooppgave	235

C2 Gebyr for tilrettelagte kopier av (plan)kartverk, tegninger og kartplott		
1	Papirkopi A3 og mindre pr stk	25
2	Kartplott i farger, A3 og mindre pr stk	75
3	Kartplott A2	360
4	Kartplott A1	450
5	Kartplott A0	580
6	Bekreftet kopi av målebrev	
Prisene gjelder første utskrift, halv pris på etterfølgende		

C3 Gebyr for rett til disposisjon av digitale kartdata		
For salg av kart og geodata betales gebyr i samsvar med satser anbefalt av geovekstforum, ref. Geovekst veiledning kap. 15. Prisene beregnes per dekar etter en priskalkulator for:		
<ul style="list-style-type: none"> • Grunnkart (inkludert høydekurver og eiendomskart) • Eiendomskart 		
1	Utlevering av reguleringsplandata	1 560
2	Utlevering av kommuneplandata, pr. km ²	315
For digitale kartdata og andre kartprodukter blir det beregnet mva. i tillegg til oppgitte priser i dette regulativet		

Tiltak som krever søknad og tillatelse, jf. PBL § 20-1. Prisene i punkt C4-C12 gjelder ett-trinns behandling:

C4 Tiltak etter § 20-1 a) og d) og g)		
1	Oppføring av boliger, hytter, garasjer og uthus/anneks	
1.1	Boligbygg – første boenhet	18 830
1.2	Boligbygg - tillegg pr boenhet utover den første	7 170
1.3	Hytteenhet	18 830
1.4	Frittliggende garasjer og uthus/anneks	9 550
2	Tilbygg, påbygg og ombygging m.m. boliger, hytter, garasjer og uthus	
2.1	Bolighus og hytter	9 550
2.2	Garasje/Carport og uthus	5 970
2.3	Tilbygg/påbygg av ny boenhet	16 615

2.4	Mindre ombygninger av hus/hytte/anneks under 15m ² som krever ansvarsrett (ferdigattest se pkt C16-2)	5 540
3	Andre bygg: nybygg, tilbygg, påbygg, ombygging m.m.	
3.1	Tiltaksklasse 1	19 110
3.2	Tiltaksklasse 2	39 880
3.3	Tiltaksklasse 3	68 680
3.4	Landbruksbygg over 1000m ² (se C15 for mindre landbruksbygg)	19 110
4	Plassering av varig konstruksjon eller anlegg	
4.1	VAO-ledninger/-anlegg, kabler, antenner og lignende	5 540
4.2	Rehabilitering /nybygg av privat avløpsanlegg opp til 10 pe. I tillegg gebyr for utslippstillatelse etter C25	1 385/2 765
4.3	Rehabilitering/nybygg av privat avløpsanlegg over 10 pe. Beregnes etter medgått tid (se kap.B) I tillegg gebyr for utslippstillatelse etter C25	
4.4	Rehabilitering av innstikksledning	2 215

C5 Tiltak etter § 20-1 b) og c)		
1	Fasadeendring, vesentlig endring eller vesentlig reparasjon av tiltak som nevnt under § 20-1 a)	6 200
2	Solkraftverk på tak/vegg som er søknadspliktig	2 630

C6 Tiltak etter § 20-1 d)		
Bruksendring, vesentlig utvidelse eller vesentlig endring av tidligere drift av tiltak som nevnt i bokstav a)		
1	Endringer uten bygningsmessige arbeider	5 540
2	Endringer med små bygningsmessige arbeider	6 650
3	Endringer med større bygningsmessige arbeider	8 310
4	Bruksendring som medfører ny boenhet – første boenhet	16 615
4.1	Bruksendring - tillegg pr boenhet utover den første. (gjelder også ny sokkelleilighet i eksisterende bolig)	7 170

C7 Tiltak etter § 20-1 e)		
----------------------------------	--	--

1	Riving av bygg i vernekategori 3 og 4 (SEFRAK)	3 875
2	Riving av bygg i vernekategori 1 og 2, samt innenfor kulturmiljøer etter kulturminneplanen	4 780
3	Riving av bygg i tiltaksklasse 1 og landbruksbygg over 1000 m2	6 650
4	Riving av bygg i tiltaksklasse 2 og 3	14 400
5	Tillegg i rivingsaker: Der det er nødvendig med uttalelse/høring og/eller politisk behandling benyttes C28 og C29	
	Riving av bygninger som ikke krever ansvarsrett, se C15	

C8 Tiltak etter § 20-1 f) og g)		
1	Oppføring, endring eller reparasjon av bygningstekniske installasjoner	5 540
2	Oppdeling, sammenføring av bruksenheter i bolig samt ombygging som medfører fravikelse av bolig	5 540

C9 Tiltak etter § 20-1 h) og i)		
1	Oppføring av innhengning mot veg, skilt eller reklameinnretning eller lignende	5 540

C10 Tiltak etter § 20-1 m) Deling av eiendom eller bortfeste av enhet i mer enn 10 år		
1	For søknad om fradeling av tomt i regulert område, hvor tomteinndeling ikke inngår i vedtatt plan	4 780
1.1	Ved søknad om flere tomter betales et tillegg per tomt på:	2 395
2	For søknad om fradeling av tomt i samsvar med vedtatt plan	3 580
2.2	Ved søknad om flere tomter betales et tillegg per tomt på:	1 790
3	For søknad om fradeling av tomt i uregulert område, pr tomt	5 970
4	Fradeling av tilleggsareal/arealoverføring <i>Med dette menes all fradeling av areal som skal legges til en annen eiendom, uavhengig av om det behandles som en fradeling av eget areal først, og så skal slås sammen, eller om man overfører arealet direkte til den andre eiendommen uten å gå om fradeling i egen tomt først.</i>	3 580

5	For søknad om fradeling av festetomter til grunneiendom hvor grenser foreligger. (for punktbeste gjelder pkt. 3)	3 580
5.1	Ved søknad om flere tomter betales et tillegg per tomt på:	1 790
For punkt 3, 4 og 5 vil gebyr for eventuell dispensasjonsbehandling komme i tillegg Hvis saken krever jordlovsbehandling tilkommer gebyr etter D2		

C11 Tiltak etter § 20-1 k)		
Vesentlig terrenginngrep		
1	Steinbrudd, masseuttak, fylling, bru, kaianlegg, underjordisk anlegg, anlegg i fjell, tribuner, molo og lignende. Større anlegg som krever mer saksbehandling gir gebyr etter medgått tid, se Kap.B	6 575
2	Støttemur, basseng, gjødsekum, brønn og lignende	3 580

C12 Tiltak etter § 20-1 l)		
Anlegg av veg eller parkeringsplass		
1	Større anlegg (P-plass over 800 m ² eller veg over 500 meter lengde)	9 550
2	Mindre anlegg	4 780

C13 Trinnvis behandling etter plan – og bygningsloven § 20-1		
1	Rammetillatelse. Gebyr som nevnt under pkt. C4-C12	
2	Igangsettingstillatelse. For hver igangsettingstillatelse etter gitt rammetillatelse	4 780

C14 Endring av tillatelse		
1	Endring eller tilleggsmelding i forhold til gitt tillatelse. Er det søkt om større endring(er) kan kommunen kreve at saken skal behandles som ny sak. Kommunen skal i så fall vurdere om det skal fastsettes reduserte gebyrer.	4 180
2	Endring av ansvarsrett	1 440

C15 Tiltak som krever søknad og tillatelse og som kan forestås av tiltakshaver, pbl § 20-4		
---	--	--

1	Alminnelige driftsbygninger i landbruket (nybygg inntil 1000 m ² og tilbygg hvor totalt areal ikke overstiger 1000 m ²) - pbl § 20-4 b)	
1.1	Nybygg bygninger for husdyrhold	11 945
1.2	Nybygg andre landbruksbygg	8 310
1.3	Tilbygg husdyrhold/andre landbruksbygg, 0-100 m ² totalt areal	7 200/4 985
1.4	Tilbygg husdyrhold/andre landbruksbygg, 101-500 m ² totalt areal	9 310/6 650
1.5	Tilbygg husdyrhold/andre landbruksbygg, 501-1000 m ² totalt areal	11 750/8 310
2	Midlertidige bygninger, konstruksjoner eller anlegg etter pbl § 20-1 j) og som ikke skal plasseres for lengre tidsrom enn 2 år - pbl § 20-4 c)	4 420
3	Mindre tiltak på bebygd eiendom – pbl § 20-4 a) (f.eks. tilbygg under 50m ² , frittliggende garasjer under 70m ² og mindre brygger/naust)	5 540
3.1	Endringstillatelse mindre tiltak på bebygd eiendom - pbl §20-4 a) og c)	2 215
4	Mindre tilbygg uten bruksareal, inkl. også fasadeendring, mindre skilt og mindre tilbygg	4 420
5	Riving av bygninger som ikke krever ansvarsrett eller er omtalt i C7	3 325
6	Bruksendring fra tilleggsdel til hoveddel (og omvendt), jf Sak 10 §3-1c	3 155

C16 Ferdigattester pbl § 21-10		
1	Ferdigattest for søknadspliktige tiltak	2 215
2	Ferdigattest for tiltak etter pbl §20-4 og andre mindre tiltak	660
3	Midlertidig brukstillatelse	2 880
4	Purregebyr av ferdigattester	1 190
5	Purregebyr av melding om bygning eller tilbygg som er unntatt søknadsplikt (SAK10 §4.1 og PBL §20-5) inkl. matrikkelføring av slike tiltak	1 190

C17 Dispensasjoner pbl § 19-2		
1	Dispensasjon fra bestemmelser i plan- og bygningsloven (jf §20-1) m/tilhørende forskrifter og kommunale arealplaner (reguleringsplaner og kommuneplanens arealdel)	
1.1	Kan avgjøres uten høring	6 090
1.2	Andre myndigheter er høringspart	9 035
1.3	Tillegg i saker som krever politisk behandling	2 545
2	Dispensasjon fra bestemmelser i plan- og bygningsloven m/tilhørende forskrifter for mindre tiltak på bebygd eiendom, pbl §20-4, a) og c)	

2.1	Kan avgjøres uten høring	3 070
2.2	Andre myndigheter er høringspart	6 155
2.3	Tillegg i saker som krever politisk behandling	2 545
Der flere forhold inngår i samme dispensasjonssøknad, tas kun ett dispensasjonsbehandlingsgebyr. Ordinært saksbehandlingsgebyr i henhold til tiltakets art kommer i tillegg.		
3	Dispensasjoner for enkle tiltak (ikke søknadspliktige tiltak etter Pbl §20-5 samt mindre enkle tilbygg, takoverbygg, terrasser etc.) i LNF-områder i kommuneplanens arealdel og reguleringsplaner	
3.1	Kan avgjøres uten høring	1 935
3.2	Andre myndigheter er høringspart	3 870
Det tas byggesaksgebyr etter standard satser i henhold til type tiltak		

C18 Behandling av reguleringsplan		
1	Behandling av planprogram	18 450
<p><i>Forslagstiller er ansvarlig for kunngjøring av planoppstart og kostnader tilknyttet høring av planprogram. Eventuelt arbeid saksbehandler gjør her faktureres etter Kap.B</i></p> <p><i>Halve gebyrsatsen faktureres etter oppstartsmøtet.</i></p> <p><i>Gebyret beregnes og slutfaktureres på tidspunktet alle dokumenter er levert kommunen for sluttbehandling av planprogrammet</i></p> <p><i>Ved endring av planforslag som krever nytt offentlig ettersyn beregnes et tilleggsgebyr på 20% av opprinnelig behandlingsgebyr</i></p>		
2	Behandling av reguleringsplanforslag grunngebyr	60 000
2.1	Gebyr pr. daa første 10 daa	2 590
2.2	Gebyr pr. daa over 10 daa	1 295
2.3	Gebyr pr. daa over 50 daa	650
<p>Med i arealet for gebyrberegning regnes med bebyggelse og anlegg, samferdsel og teknisk infrastruktur og utbygging i sjø/vassdrag</p> <p><i>1/3 av sats for grunngebyr faktureres etter oppstartsmøte.</i></p> <p><i>Gebyret beregnes og slutfaktureres på tidspunktet alle dokumenter er levert kommunen for sluttbehandling av reguleringsplanen.</i></p> <p><i>Ved endring av planforslag som krever nytt offentlig ettersyn beregnes et tilleggsgebyr på 20% av opprinnelig behandlingsgebyr (grunngebyr + arealgebyr)</i></p>		

3	For reguleringsendringer som krever full behandling etter plan- og bygningsloven § 12-11 og § 12-12, 100 % av gebyr for reguleringsplan. For reguleringsplanendringer som medfører rask saksbehandling kan gebyret reduseres med inntil 50 %	
4	Reguleringsendringer etter plan- og bygningsloven § 12-14, 2. avsnitt For flere endringer i samme sak, kr. 2 150,- i tillegg pr. endring Nødvendige kartendringer i SOSI-format kommer i tillegg Enkle reguleringsendringer som medfører rask saksbehandling kan gebyret reduseres med inntil 50 %	18 450
5	Ved endelig avslag på planforslag betales inntil 80 % av satsene	
6	Behandling av planer avvist av formannskapet ved 1. gangs behandling. Gjelder både planprogram og reguleringsplaner	10 335
7	Planer som trekkes før sluttbehandling: Det betales inntil 80% av satsene.	
Forhåndskonferanse/oppstartsmøte, befaring og lignende er inkludert i prisene. Annonsering kommer i tillegg og bekostes av forslagstiller. Kommunen ~~bekoster utsending av reguleringsplanforslaget til høring mens etterfølgende~~ Nødvendige endringer underveis og etter høring bekostes av forslagstiller. Forslagstiller bekoster eventuelle utredninger som viser seg påkrevd, f.eks. arkeologisk undersøkelse, grunnundersøkelse og støyutredning.		

C19 Konsekvensutredninger (jf. Forskrift om konsekvensutredninger)		
I de tilfeller der kommunen er ansvarlig myndighet for vedlegg I-tiltak, og i de tilfeller det blir utredningsplikt for vedlegg II-tiltak, skal det for behandling av konsekvensutredninger betales et gebyr. Dette i tillegg til eventuelt gebyr etter C18		6 465

C20 Godkjenning av ansvarsrett for foretak – plan og bygningsloven § 22		
1.1	Godkjenning, samt utviding av godkjenningsområde SØK, PRO, UTF, KTR – der foretak ikke oppfyller kravene, pbl § 22-3 Jf.byggesakforskriften §11-4, 6.ledd a og b (Første gangs godkjenning)	3 875
1.2	Senere godkjenning i samme fagområde etter C20 1.1	1 000
2	Godkjenning av selvbygger SØK, PRO, UTF, byggesakforskriften § 6-8	2 765

C21 Avslag på byggesøknad og trekking av søknader

1	Dersom en byggesøknad fører til avslag, eller det er nedlagt arbeid i behandlingen og søknaden trekkes, skal det betales 50 % av fullt gebyr.
---	---

C22 Igangsetting uten tillatelse, sluttkontroll, ferdigattest m.m. (overtredelsesgebyr), jf Kapittel 16 i forskrift om byggesak av 26. mars 2010 nr 488.

1	Foretak kan ilegges overtredelsesgebyr inntil angitte beløpsgrense for forsettlig eller uaktsomme overtredelser som nevnt i forskriften § 16-1 bokstav a til g. Privatpersoner kan ilegges overtredelsesgebyr inntil halvparten av angitte beløpsgrenser for forsettlig eller uaktsomme overtredelser som nevnt i forskriften § 16-1 bokstav a til g. Ilegging av overtredelsesgebyr inntil kr 50.000,- delegeres til rådmannen. Se Kst. sak 84/20
2	For saksbehandling som påløper i samband med ulovlig arbeid og/eller arbeid som er utført i strid med tillatelse/bestemmelse eller er satt i gang uten tillatelse, gis et tilleggsgebyr på 50% av gebyrregulativet for tiltaket.

C23 Avviksbehandling

1	Ved avdekking av avvik i byggeprosjekter ved kommunens tilsyn, hvor det utarbeides avviksrapport, pr rapport	10250
---	--	-------

C24 Sakkyndig bistand ved tilsyn, jf pbl § 25-2 annet ledd

1	Hvis tilsynet viser vesentlig svikt som ikke er ivaretatt ved uavhengig kontroll, kan kommunen kreve sakkyndig bistand eller utføre tekniske prøver for tiltakshavers regning
---	---

C25 Forurensningsloven

1	Pålegg om undersøkelse etter Forurensningsloven §51 og 52a
	Forurensningsmyndigheten kan pålegge den som har, gjør eller setter i verk noe som fører eller som det er grunn til å tro kan føre til forurensning, å sørge for eller bekoste undersøkelser eller lignende tiltak som med rimelighet kan kreves for å a) fastslå om og i hvilken grad virksomheten fører eller kan føre til forurensning, b) klarlegge årsaken til eller virkningene av inntrådt forurensning, c) klarlegge hvordan forurensningen skal motvirkes. Bestemmelsen i første ledd får tilsvarende anvendelse på virksomhet som fører, eller kan føre til avfallsproblemer. Det påløper for øvrig saksbehandlingsgebyr etter medgått tid, se Kap.B

2	Utslippstillatelse og kontroll, forurensningsloven §52a), forurensningsforskriften §§2-12, 11-4	
	Privat avløpsanlegg opp til 10 pe (gjelder både nyanlegg og rehabilitering)	2 765
	Alle andre søknader og tillatelser etter forurensningsforskriften gebyrlegges etter medgått tid, se Kap.B	
	Dette kommer i tillegg til gebyr etter pbl C4	

C26 Reduserte satser ved lang saksbehandlingstid, jf pbl § 21-7 og byggesakforskrift § 7-6		
1	Saksbehandlingstid regnes i samsvar med § 21-7 i plan- og bygningsloven av 27.6.2008 nr 71 og §§ 7-1 til 7-6 i forskrift om byggesak av 26. mars 2010 nr 488.	
	<i>Ved overskridelse av tidsfristene i § 7-4 bokstav a og plan- og bygningsloven § 21-7 første og fjerde ledd skal kommunen tilbakebetale tiltakshaver 25 % av det totale gebyret for hver påbegynt uke tidsfristen overskrides. Bestemmelsen gjelder ikke dersom det er avtalt særskilte frister eller kommunen har forlenget fristen etter § 7-3. I slike tilfeller inntreer virkninger av fristoverskridelse fra det tidspunkt den avtalte eller forlengede frist overskrides.</i>	

C27 Kostnader tilknyttet fagkyndig rapport i aktsomhetsområder/faresoner		
1	I aktsomhetsområder eller faresoner for skred, flom etc. der det blir stilt krav om fagkyndig rapport/utredning, skal dette bekostes av tiltakshaver. Gjelder både byggesaker og plansaker.	

C28 Kostnader tilknyttet politisk behandling		
Saker som krever politisk behandling utover det som er nærmere presisert tilkommer et gebyr på kr. 2 510,-		

C29 Innhenting av tillatelser fra andre myndigheter		
Saker som krever høring/tillatelser fra en eller flere sektormyndigheter, eks. verneverdige bygg kr. 2 510,-		

KAP. D Gebyrer for behandling av konsesjonssaker og deling etter jordloven §12

Øvre ramme for gebyr er fastsatt i *Forskrift om gebyr for behandling av konsesjons- og delingssaker av 1.1.2012 Det tas forbehold om endring av satsene*

D1 Konsesjonsbehandling		
1	Enkle/kurante saker	1 500
2	Andre saker	5 000

D2 Deling etter jordloven § 12		
1	Enkle/kurante saker	1 000
2	Andre saker	2 000

KAP.E Gebyrer for arbeider etter matrikkeloven

Gebyrer for arbeider etter matrikkeloven (Loven § 32, forskriftene § 16) fastsettes som følger:

E1 Oppretting av matrikkelenheter		
1	Oppretting av grunneiendom og festegrund	
1.1.	Areal fra 0 – 2000 m ²	21 145
1.2	areal fra 2001 m ² : økning pr. påbegynt 1000 m ² opp til 5 daa	3 120
1.3	For større arealer i LNF-områder utover 5 daa utregnes gebyr i forhold til ekstra medgått tid, se satser Kap.B	
1.4	Oppretting av punktfeste	6 650
2	Oppretting av grunneiendom og festegrund - tilleggsarealer For oppretting av grunneiendom som tilleggsareal til eksisterende eiendommer, samt for frittliggende arealer til enkeltstående naust, garasjer uthus og lignende	
2.1	areal fra 0-250 m ²	7 815
2.2	areal fra 250-700 m ²	12 500
2.3	areal over 700 m ² - økning pr. påbegynt 1000 m ²	3 120
3	Matrikulering av eksisterende umatrikulert grunn (eks. veiareal)	
3.1	areal fra 0 – 2000 m ²	6 650
3.2	areal fra 2001 m ² – økning pr. påbegynt daa	550
4	Oppmåling av uteareal på eierseksjon – gebyr pr. eierseksjon	

4.1	Areal fra 0 – 50 m ²	4 430
4.2	Areal fra 51-250 m ²	7 755
4.3	Areal fra 251 m ² – 2000 m ²	14 570
4.4	Areal fra 2001 m ² – økning pr. påbegynt 1000 m ²	2 880
5	Oppretting av anleggseiendom Gebyr som for oppretting av grunneiendom, eller etter volum	
5.1	Volum fra 0 – 2000 m ³	21 145
5.2	Volum fra 2001 m ³ – økning pr. 1000 m ³	3 120
6	Registrering av jordsameie Gebyr for registrering av eksisterende jordsameie faktureres etter medgått tid og medgåtte kostnader, se Kap.B	
6.1	Minstegebyr	4 700
7	Oppretting av matrikkelenhet uten fullført oppmålingsforretning	
8	Gebyr for utført arbeid når saken blir trukket før den er fullført, må avvises, ikke lar seg matrikkelføre på grunn av endrede hjemmelsforhold eller av andre grunner ikke kan fullføres, settes til 1/3 av gebyrsatsene etter E1. Det samme gjelder for E2, E3, E4, E5 og E6	

E2 Grensejustering		
1	Grunneiendom, festegrunn og jordsameie Ved gebyr for grensejustering kan arealet for involverte eiendommer justeres med inntil 5 % av eiendommens areal. (maksimalgrensen er satt til 500 m ²). En eiendom kan imidlertid ikke avgi areal som i sum overstiger 20 % av eiendommens areal før justeringen. For grensejustering til veg- eller jernbaneformål kan andre arealklasser gjelde.	
1.1	Areal fra 0 – 250 m ²	8 195
1.2	Areal fra 251 m ² – 500 m ²	12 500
2	Anleggseiendom For anleggseiendom kan volumet justeres med inntil 5 % av anleggseiendommens volum, men den maksimale grensen settes til 1000 m ³	
2.1	Volum fra 0 – 250 m ³	8 195
2.2	Volum fra 251 m ³ – 1000 m ³	12 500

E3 Arealoverføring		
1	Grunneiendom, festegrunn og jordsameie Ved arealoverføring skal oppmålingsforretning og tinglysing gjennomføres. Arealoverføring utløser dokumentavgift. Dette gjelder ikke arealoverføring til vei- og jernbaneformål. Dokumentavgiften kan kreves inn på forskudd.	

1.1	Areal fra 0-250 m ²	11 720
1.2	Areal fra 251- 700 m ²	18 735
1.3	Arealoverføring pr. nytt påbegynt 500 m ² medfører en økning av gebyret på	3 120
2	Anleggseiendom For anleggseiendom kan volum som skal overføres fra en matrikkelenhet til en annen, -ikke være registrert på en tredje matrikkelenhet. Volum kan kun overføres til en matrikkelenhet dersom vilkårene for sammenføring er til stede. Matrikkelenheten skal utgjøre et sammenhengende volum. Dokumentavgiften kan kreves inn på forskudd.	
2.1	Volum fra 0-250 m ³	11 720
2.2	Volum fra 251-500 m ³	18 735
2.3	Volumoverføring pr. nytt påbegynt 500 m ³ medfører en økning av gebyret på	3 120

E4 Klarlegging av eksisterende grense der grensen tidligere er koordinatbestemt ved oppmålingsforretning		
1	For inntil 2 punkter	3 900
2	For overskytende grensepunkter, pr. punkt	1 565

E5 Klarlegging av eksisterende grense der grensen <u>ikke</u> tidligere er koordinatbestemt eller klarlegging av rettigheter		
1	For inntil 2 punkter	7 015
2	For overskytende grensepunkter, pr. punkt	1 650
3	Gebyr for klarlegging av rettigheter faktureres etter medgåtte kostnader	
E6 Privat grenseavtale		
1	For inntil 2 punkter	6 090
2	For hvert nytt punkt	1 330
Billigste alternativ for revirent velges. Alternativt kan gebyr fastsettes etter medgått tid (se Kap.B) og medgåtte kostnader		

E7 Urimelig gebyr		
Dersom gebyret åpenbart er urimelig i forhold til de prinsipper som er lagt til grunn, og det arbeidet og de kostnadene kommunen har hatt, kan avdelingsleder fastsette et passende gebyr.		

E8 Forandringer i grunnlaget for matrikkelføring av saken

1	Gjør rekvirenten under sakens gang forandringer i grunnlaget for matrikkelføring av saken, opprettholdes likevel gebyret.
---	---

E9 Utstedelse av matrikkelbrev (Følger satser i matrikkelforskriften)

1	Matrikkelbrev inntil 10 sider	175
2	Matrikkelbrev over 10 sider	350

KAP. F Gebyrer for arbeider etter lov om eierseksjoner (§7 og §15)**F1 Begjæring om seksjonering eller reseksjonering av en eiendom**

Utover søknadsgebyret kr. 2 350,- beregnes timepris etter medgått tidsbruk etter Kap.B

Gebyr for eventuell oppmålingsforretning Kap.E1, utstedelse av matrikkelbrev Kap.E8 og tinglysning kommer i tillegg.

F2 Gebyr for målebrev for grunnareal som inngår i en seksjon

1	80 % av satsene i E1
---	----------------------

KAP. G Fellingsavgift etter viltloven (§40)**G1 Fellingsavgift elg og hjort**

1	Satser fra Miljødirektoratet følges, fastsettes av Viltnemda i året
---	---